PRITARTA
Alytaus miesto savivaldybės tarybos
2018 m. birželio 28 d. sprendimu Nr. T-208

PATVIRTINTA
Alytaus lopšelio-darželio „Nykštukas“
direktoriaus 2018 m. liepos 31 d.
įsakymu Nr. V-98

ALYTAUS LOPŠELIO-DARŽELIO „NYKŠTUKAS“ IKIMOKYKLINIO UGDYMO PROGRAMA

2018 m.
Alytus

TURINYS

1. BENDROSIOS NUOSTATOS
1.1. Duomenys apie įstaigą
1.2. Vaikai ir jų poreikiai
1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas
1.4. Įstaigos ir regiono savitumas
1.5.Tėvų (globėjų) ir visos bendruomenės poreikiai
2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI
3. TIKSLAI IR UŽDAVINIAI
4. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS
5. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO GAIRĖS
5.1. Pažinimo kompetencija
5.2. Kalbos ir komunikavimo kompetencija
5.3. Socialinė kompetencija
5.4. Sveikatos saugojimo kompetencija
5.5. Meninė kompetencija
5.6. Sėkmingai besiugdantis
6. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS
7. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI
PRIEDAI

1. BENDROSIOS NUOSTATOS

1.1. Duomenys apie įstaigą
Švietimo teikėjas – Alytaus lopšelis-darželis „Nykštukas“.
Teisinė forma – biudžetinė įstaiga.
Lopšelio-darželio grupė – ikimokyklinio ugdymo mokykla.
Lopšelio-darželio „Nykštukas“ adresas – Studentų g. 4, LT- 62256 Alytus,
El. p. – ld@nykstuks.alytus.lm.lt
Interneto svetainė – http://www.nykstukas.alytus.lm.lt/

1.2.Vaikai ir jų poreikiai

Lopšelyje-darželyje vaikai ugdomi nuo 1–6 metų. Vaikams sudaromos geros ugdymosi sąlygos individualių galių plėtojimui, pozityviam bendravimui, pažintinei ir kūrybinei veiklai. Šio laikmečio vaikai vadinami įvairiai: Z kartos, skaitmeninių technologijų vaikais ir kt. Jie auga kartu su interaktyviais žaidimais, žaislais, skaitmeninėmis ugdymo priemonėmis, kompiuteriais, internetu, interaktyvia lenta, skaitmeninėmis knygomis.

Kuo šie vaikai ypatingi?

Šiuolaikinį vaiką domina ne tik tradiciniai, bet interaktyvūs žaislai ir žaidimai, kurių gamyba pagrįsta naujomis technologijomis ir pritaikytos vaikų ugdymui. Vaikams reikia labiau personalizuotos, t. y. kiekvienam pritaikytos erdvės, atliepiančios šiuolaikinio vaiko poreikius ir orientuotos į aktyvų, patiriantį sėkmę ir kuriantį vaiką.

Vaikai aktyviai mokosi ir pažįsta supantį pasaulį praktiškai bandydami, tyrinėdami, kurdami, patys ieškodami informacijos. Savo sukauptą patirtį žinojimą ir gebėjimus parodo skirtingais būdais – žaisdami, bendraudami, kalbėdami, tyrinėdami, spręsdami kasdienines problemas ir veikdami realioje aplinkoje.

Vaikai, pasitikėdami savimi, ieško naujų patyrimų net jeigu veikla reikalauja daug pastangų, greitai susidomi įvairia veikla, nors kiekvieno ugdymosi tempas yra individualus. Vienu metu jie gali įsitraukti į keletą veiklų, gali dažnai jas keisti, geba ilgai veikti arba nenori veikti, todėl vaikų pasiekimai įvairiose srityse yra skirtingi. Vaikai mėgsta veikti komandoje, lengvai mokosi vienas iš kito, mėgdžioja suaugusiuosius. Augdami skirtingose socialinėse ir kultūrinėse aplinkose, įgyja naujų žinių ir informacijos. Sparčiai keičiantis visuomenei ir technologijoms, kinta požiūris į vaiko ugdymą ir ugdymąsi. Remiantis Jungtinių tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983, kiekvienas vaikas pripažįstamas kaip unikali, besikeičianti, aktyvi individualybė.

Žaidimas yra svarbiausia vaiko socialinį, emocinį ir pažintinį ugdymąsi skatinanti veikla. Vaikai dalyvaudami ugdymo procese, kartu su suaugusiais mokosi ir pažįsta juos supantį pasaulį praktiškai bandydami, tyrinėdami, kurdami. Vaikų poreikių tenkinimui parenkami nauji ugdymosi bei mokymosi stiliui, sudaromos modernios ir funkcionalios ugdymosi erdvės.

Ikimokyklinio ugdymo programa parengta atliepiant šiuolaikinio vaiko poreikius, orientuota į kiekvieno vaiko ugdymosi sėkmę. Ugdymo procesas grindžiamas socialinio teisingumo, lygiavertiškumo, tolerancijos vertybėmis. Vaikų ugdymas yra integralus, jo ugdymosi sritys yra susijusios ir vienodai svarbios, skatinančios vaiko raidą ir padedančios siekti rezultato. Pritaikomas ugdymo procesas specialiųjų ugdymosi poreikių turintiems vaikams, gabiesiems, kitakalbiams ar socialinės atskirties vaikams. Teikiama pagalba vaikams, turintiems kalbos, elgesio, emocijų ir bendravimo problemų. Svarbu, kad vaikai ugdytųsi saugioje ir modernioje aplinkoje, jaustųsi saugūs, būtų gerbiami, pripažįstama jų nuomonė ir tenkinami poreikiai. Vaiko raida yra skatinama, kai jam keliami iššūkiai šiek tiek didesni už jo gebėjimus.

1.3. Mokytojų ir kitų specialistų pasirengimas

Lopšelio-darželio mokytojų ir kitų specialistų profesionalumas – pagrindinė kokybiško ugdymo sąlyga. Pedagogų domėjimas Europos šalių ikimokyklinių ugdymo programų modeliais bei filosofinėmis ugdymo idėjomis padeda įgyti naujos patirties ir siekti atsinaujinimo. Ugdymas organizuojamas taikant šiuolaikinių technologijų, mokslo pasiekimus. Kompetentingi ikimokyklinio

ugdymo specialistai geba profesionaliai ugdyti ankstyvojo ir ikimokyklinio amžiaus vaikus. Lanksčiai ir kryptingai parenka šiuolaikinio ugdymo turinį, metodus ir darbo stilių. Nuolat tobulinama profesinė kompetencija, siekia įgyti aukštesnių kvalifikacinių kategorijų.

Ugdydami šiuolaikinės, Z kartos vaikus, pedagogai geba juos suprasti, puoselėti jų orumą, pripažinti jų nuomonę, atpažinti poreikius, kartu spręsti ir kurti. Ikimokyklinio ugdymo programoje integruota sveikos ir saugios gyvensenos įgūdžių ugdymo ,,Aukime sveiki" programa, įgyvendinamos respublikinės ikimokyklinių įstaigų darbuotojų asociacijos „Sveikatos želmenėliai" sveikos gyvensenos, kaip gyvenimo būdo nuo mažens idėjos. Tai ypatingas susidomėjimas vaiko sveikatos stiprinimu, naujų projektų atsiradimas ir įvairovė ugdymo įstaigoje.

Palanki ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo pedagogų, logopedo, meninio ugdymo pedagogo ir kitų specialistų sąveika su vaiku turi lemiamą įtaką gerai vaiko savijautai ir jo ugdymosi sėkmei. Įstaiga atvira visiems vaikams, turintiems kalbos ir kalbėjimo bei kt. sutrikimų. Logopedas teikia kvalifikuotą pagalbą vaikams, informuoja tėvus (globėjus) apie vaikų pažangą. Meninio ugdymo pedagogas organizuoja muzikinį ugdymą, dirba su gabiais ir (ar) turinčiais specialiųjų poreikių vaikai. Padeda vaikams domėtis menine kūryba, moko improvizuoti, vaidinti, dainuoti, groti, šokti. Skatina vaikus patirti kūrybinius išgyvenimus ir pajusti meninės raiškos džiaugsmą. Muzikinis ugdymas siejamas su dzūkų krašto tradicijų puoselėjimu.

Pedagogai, tėvai (globėjai), švietimo pagalbos specialistai bendradarbiaudami su Vaiko gerovės komisija ar Krizių valdymo komanda padeda vaikams įveikti sunkumus, nesėkmes, iškilusias problemas. Atidžiau stebima vaikų gebėjimų stoka ir jų amžiaus tarpsnio raidos dėsningumai, neįprastas elgesys ar emocijos.

1.4.Tėvų (globėjų) ir vietos bendruomenės poreikiai

Formuojant lopšelio-darželio bendruomenės kultūrą ir atsižvelgiant į Ikimokyklinio ugdymo programos rengimą, pabrėžiama oraus, kuriančio, smalsaus, sveiko vaiko ugdymas ir socializacijos svarba ugdomajame procese. Lietuvos ir užsienio šalių filosofai, psichologai ir pedagogai savo įvairiuose šaltiniuose pastebi ir pripažįsta vaiką, kaip unikalų, turintį sėkmės garantijas, puoselėjantį savigarbą. Šeima kartu su ugdymo įstaiga labiausiai rūpinasi visapusišku vaikų ugdymu. Vaikas – brandžios asmenybės pradžia, jis mokosi pažinti save jį supančioje aplinkoje, ieško santykių su šalia esančiais bendraamžiais ir suaugusiais, su visuomene, pradeda domėtis tautos kultūra. Pripažįstama, kad vaikas – didžiausia vertybė, asmenybė formuojasi nuo pat gimimo. Ugdymo prasmė – subrandinti unikalią asmenybę ir ją gerbti. Atsižvelgiant į tėvų (globėjų) lūkesčius, demokratiškai tenkinami jų poreikiai, padedama visapusiškai ugdyti vaikus. Dauguma lankančių įstaigą vaikų su šeimomis gyvena privačių namų regione. Savo namų aplinkoje šeima kartu su vaiku gali vykdyti įvairiapusę veiklą. Lopšelio-darželio bendruomenei labai svarbu įvertinti šeimų patirtį ir padėti puoselėti šeimų kultūrines ir socialines vertybes. Teikiamos paslaugos šeimoms atsižvelgiant į jų poreikius bei vaikų polinkius, gabumus, interesus ir galimybes. Gabiųjų vaikų ugdymas individualizuojamas, teikiama pagalba specialiųjų poreikių turintiems vaikams. Suprasdami tėvų (globėjų) nerimą ir lūkesčius, lanksčiai bendradarbiaujant, siekiama bendro tikslo ir siūlomos kokybiškos ugdymo paslaugos.

Atliepiant šiuolaikinį požiūrį į vaiko ugdymąsi, svarbus bendradarbiavimas ir aktyvus bendruomenės dalyvavimas įstaigos veikloje. Pedagogų ir tėvų (globėjų) tarpusavio pasitikėjimu ir pagarba grįstas bendravimas suartina bendruomenę, laiduoja sėkmingą vaiko vystymosi raidą

1.5. Įstaigos ir regiono savitumas

Lopšelis-darželis įsikūręs miesto pietinėje dalyje, Pirmojo Alytaus rajone. Eidami panemune, atrandame Alytaus piliakalnį, į Nemuną įtekantį Alytupio upelį. Tai išlikę miesto kūrimosi liudininkai, išlikęs istorijos ir kultūros paveldas. Vilioja ir džiugina įdomus kraštovaizdis. Šalia įstaigos rekonstruota Pirmojo Alytaus aikštė, linksmieji kalneliai, trykštantys fontanai, dviračių ir pėsčiųjų takai. Galime puikuotis įdomiomis išvykomis prie Baltosios rožės pėsčiųjų tilto, sportinių žaidimų aikštele Nemuno papėdėje,. Turime galimybę nukeliauti į parką ar stadioną šalia Alytaus kolegijos. Kartu su vaikais, stebėdami unikalius gamtos vaizdus, ugdome estetinį skonį ir natūralų sąlytį su juos supančia savita aplinka. Apsilankymai bibliotekoje, Piliakalnio progimnazijoje ir

Alytaus kolegijoje vaikams suteikia naujos patirties. Bendradarbiaujant su miesto, respublikos ikimokyklinėmis įstaigomis plėtojama estetinio-meninio ugdymo patirtis, socialinis patyrimas ir saviraiška. Dalyvavimas renginiuose, parodose, projektuose tenkina vaikų prigimtinius poreikius, plėtoja kūrybinę-meninę raišką, judėjimo ir sportavimo poreikį.

Neatsiejamas dzūkų krašto tradicijų puoselėjimas ir tautinės savimonės ugdymas, pagarba savo krašto žmonėms ir gamtai. Suteikiama vaikams galimybė tyrinėti, kurti, improvizuoti ir išreikšti save modernioje sporto salėje, lego–kūrybinių ir interaktyvių žaidimų kambaryje. Vyksta edukacinė ir mokomoji vaikų veikla kartu su suaugusiais kompiuterių kambaryje, prie interaktyvios lentos. Ilgus metus puoselėtos savitos lopšelio-darželio tradicijos ir organizuoti įdomūs renginiai atliepia visos bendruomenės lūkesčius.

Trejose ikimokyklinio ugdymo grupėse (1 lopšelio ir 2 darželio) taikoma „Geros pradžios“ ugdymo metodika – tai į vaiką ir šeimą orientuotas ugdymas, kuris organizuojamas partneriškai sąveikaujant ugdytojams su vaikais ir jų šeimomis. Vaikų ugdymas individualizuojamas, ugdomoji aplinka padalijama erdvėmis arba veiklos centrais.

Ikimokyklinio ugdymo programa parengta atsižvelgiant į vaikų ugdymosi poreikius, tėvų (globėjų) lūkesčius bei vadovaujantis ikimokyklinį ugdymą reglamentuojančiais dokumentais: Švietimo įstatymu, Lietuvos higienos norma HN 75:2016, Ikimokyklinio amžiaus vaikų ugdymo metodinėmis rekomendacijomis, Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašu.

2. IKIMOKYKLINIO UGDYMO PRINCIPAI

Visuminio integralaus ugdymo - siekiama įvairių (kūrybinių, pažintinių, fizinių, emocinių) vaiko galių plėtotės, tikslingai formuojant vaiko vertybines nuostatas, jausmus, mąstymą ir elgseną, užtikrinant visų ugdymo sričių darną.

Humaniškumo – gerbti ir pripažinti vaiką kaip asmenybę, sudaryti sąlygos unikaliam asmenybės vystymuisi pagal prigimtį bei asmeninę patirtį.

Demokratiškumo – sudaryti sąlygas šeimoms rinktis ir suteikti teisę ugdyti vaiką įstaigoje pagal jiems priimtiną vaiko ugdymo būdą ir sąlygas, taikomus metodus, vaikų polinkius ir poreikius.

Integralumo – padėti vaikui atrasti įvairias ugdymosi galimybes ir eiti savo raidos keliu, surasti bendras idėjas, kurios apjungtų socialinės, emocinės, fizinės, pažinimo raidos galimybes.

Individualizavimo – puoselėti vaiko prigimtį ir patirtį, kurią jis sukaupė namų aplinkoje, suteikti galimybę ugdytis pagal savo gebėjimus, poreikius, amžių, vaiko individualius interesus ir polinkius, integruoti specialiųjų ugdymosi poreikių turinčius vaikus.

Tautiškumo – ugdyti dorą ir sumanų tautos saugotoją, puoselėti dzūkų krašto kultūros papročius ir kūrybinį tradicijų tęstinumą, ugdyti pilietinį sąmoningumą.

Prieinamumo – atsižvelgti į kiekvieno vaiko individualius poreikius, galimybes, pažinimo ir raiškos būdus, bendravimo, elgesio modelius bei emocijų pasaulį ir taikyti skirtingoje socialinėje ir kultūrinėje aplinkoje augantiems vaikams. Sudaryti sąlygas patirti smalsumą, kūrybos džiaugsmą ir patirti sėkmę.

Atsinaujinimo – ugdyti gebėjimą nebijoti pokyčių, priimti gausios informacijos išteklius nuolat kintančioje aplinkoje ir neprarasti noro išmokti ir mokytis.

Tęstinumo – į vaiką orientuoto ugdymo tęstinumas priešmokyklinio ugdymo grupėje, laipsniškas perėjimas nuo vaiko ugdymosi žaidimu ikimokyklinėje grupėje prie labiau struktūrizuoto sisteminio ugdymo.

Konfidencialumo – suteikiama informacija apie vaiko ugdymosi pasiekimus, pažangą ir problemas tik tėvams (globėjams).

Sistemingumo ir nuoseklumo - ugdymas moksliškai pagrįstas, einant nuo lengvo prie sunkaus, nuo žinomo prie nežinomo.

3. TIKSLAS IR UŽDAVINIAI

Ikimokyklinio ugdymo tikslas – atsižvelgiant į vaiko prigimtines galias, jo individualią

patirtį, vadovaujantis raidos dėsningumais, padėti vaikui išsiugdyti savarankiškumo, sveikos gyvensenos, pozityvaus bendravimo su suaugusiais ir vaikais, kūrybiškumo, aplinkos ir savo šalies pažinimo, mokėjimo mokytis pradmenis.

Uždaviniai

Atsižvelgiant į kiekvieno vaiko unikalumą, poreikius ir spontanišką jo veiklą, organizuoti tikslingą ugdymą ir pasiekti, kad vaikas:

Plėtotų individualias fizines, socialines, pažinimo, kalbos ir bendravimo, kūrybines galias bei pažintų ir išreikštų save.

Pozityviai bendrautų ir bendradarbiautų su suaugusiais ir vaikais, mokytųsi spręsti kasdienes problemas, atsižvelgti į savo ir kitų ketinimus, veiksmų pasekmes.

Aktyviai dalyvautų ir išreikštų save šeimos ir vietos bendruomenės gyvenime.

Mokytųsi pažinti ir veikti, žaistų, keltų klausimus, tyrinėtų, rinktųsi veiklos būdus ir priemones, samprotautų apie tai, ką išmoko, numatytų tolesnės veiklos žingsnius.

Galėtų atskleisti individualumą ir ugdytųsi kūrybingumą, bendravimo įgūdžius, būtų pripažintas kaip vertybė.

Ugdytųsi aplinkoje, artimoje namams ir kartu su tėvais (globėjais) augtų sveikas, orus, smalsus, bendraujantis, kuriantis ir sėkmingai besiugdantis.

Dalyvautų ugdymo procese: kitakalbis, migrantas, socialinės atskirties aplinkoje augantis ar specialiųjų poreikių turintis vaikas.

4. UGDYMO TURINYS, METODAI IR PRIEMONĖS

Ugdymo turinys – Ikimokyklinio ugdymo programoje ugdymo turinys orientuotas į ankstyvojo ir ikimokyklinio vaikų amžiaus tarpsnio ypatumus, šeimoje įgytą patyrimą, vaikų fizines, emocines ir intelektines galias. Ugdymo turinys išdėstytas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą.

18 esminių vaiko pasiekimų sričių apjungta į 5 kompetencijas: komunikavimo, socialinę, meninę, pažinimo ir sveikatos saugojimo. Siekiant kokybiško, visapusiško ir integralaus vaiko ugdymosi, svarbu nepraleisti nei vieno esminio gebėjimo ar nuostatos, interesų, saviraiškos ir socializacijos galimybių. Veiksmingas ikimokyklinis ugdymas orientuotas į svarbiausią pasiekimą – vaiko asmenybės brandinimą, į sėkmingą vaiko ugdymosi pažangą ir pasiekimus visose 18 pasiekimų sričių pagal 7 žingsnelius.

Atsižvelgiant į vaikų poreikius, patirtį, grupės savitumą, tėvų (globėjų) ir visos bendruomenės lūkesčius pasirinktas Ikimokyklinio ugdymo programos modelis.

Kryptingai organizuota vaikų veikla ir ugdymo priemonės bei pasirinkti metodai lavina vaikų vaizduotę, įgyjama patirtis, plečiamos žinios ir kuriamos naujos teorijas apie aplinkinį pasaulį. Kilus sumanymams, jie plėtojami, skatinama įžvelgti problemas ir jas kartu spręsti, ieškoti naujų, dar neišbandytų sprendimo būdų.

Į vaiko ugdymosi pasiekimus ir rezultatus orientuotas ugdomosios veiklos planavimas. Kuriamos palankios sąlygos aktyviam vaiko ugdymuisi ir numatytų siekių įgyvendinimui.

Ugdomoji veikla planuojama vadovaujantis pasirinktu planavimo principu – teminiu, projektiniu, mišriu, orientuojantis į vaikų amžiaus tarpsnių pasiekimus, situacijas, problemas, patirtį, gebėjimus bei kompetencijas.

Ugdymo metodai – parenkami atsižvelgiant į individualius vaikų pasiekimus ir poreikius, amžių ir galimybes, skatinantys vaiko smalsumą, norą tyrinėti, aiškintis, interpretuoti. Į vaiką orientuotus aktyvius ugdymosi metodus pasirenka kūrybiški ir kompetentingi pedagogai, laiduojantys gerą emocinę vaikų būseną ir leidžiantys kiekvienam patirti sėkmę.

Tradiciniai ugdymo metodai

Žaidybiniai.

Vaizdiniai (demonstravimas, vaizdinės priemonės).

Praktiniai (ugdymas per veiklą, eksperimentai, tyrinėjimai).
Žodiniai (pasakojimas, pokalbis, aiškinimas).
Išvykos, ekskursijos, susitikimai.
Stebėjimų, eksperimentų.

Žaidybiniai – žaidimas yra svarbiausias ugdymo metodas, natūralus vaiko ugdymosi būdas. Žaidimas plėtoja vaiko kūrybines galias, skatina gebėjimų formavimąsi, moko pažinti save, aplinkinius ir supančią aplinką, tenkina prigimtinius poreikius.

Žodinis – pokalbis, pasakojimas, aptarimas, diskusija, kai suteikiama galimybė perduoti ar gauti informaciją. Formuoja kalbėjimo įgūdžius, moko perteikti girdėtą pagrindinę mintį ir sugalvoti klausimus, skatina išgirsti suaugusiuosius ir bendraamžius.

Diskusijos ir debatai – problemų, reiškinių aptarimas, minčių idėjų išsakymas, klausymasis kitų nuomonės, atsakoma į iškilusius klausimus. Įsiklausoma į siūlymus, kartu sprendžiamos problemas, aiškinamasi reiškinio esmė.

Vaizdiniai – stebėjimas, demonstravimas. Vaizdinių formavimas apie supančią aplinką, reiškinius, žinių pagilinimas ir gebėjimas pritaikyti.

Praktiniai – žaidimas, eksperimentas, stebėjimai, tyrinėjimas, modeliavimas. Formuoja ir tobulina vaikų gebėjimus ir įgūdžius, skatina praktiškai panaudoti įgytas žinias.

Stebėjimai, eksperimentai, tyrinėjimai – daiktų, reiškinių, gyvenimiškų situacijų pertvarkymas, kuris išryškina nepastebimas, tiesiogiai nesuvokiamas jų savybes, padeda pamatyti jų kitimo priežastis, nustatyti ryšius.

Modeliavimas – procesas, kai kuriami ir panaudojami modeliai objektų struktūrai išaiškinti, objekto savybėms ir santykiams atskleisti.

Kūrybiniai – sudaro sąlygas vaikams fantazuoti ir įgyvendinti savo idėjas.

Netradiciniai ugdymo metodai
Pažinties.
Atradimų.
Skelbimų.
Meditacinis.
Kūrybinis (fantaztinis).
Interviu.

„Minčių lietus“ – skatina vaikus siūlyti savo mintis ir išgirsti originalių minčių į pateiktus klausimus.

Spontaniška veikla – procesas, kurio metu pritariama bet kokiai vaiko inicijuotai veiklai, ji gerbiama ir laikoma vertinga patirtimi.

Pažintinės – edukacinės ekskursijos, programos, išvykos, kurios padeda pažinti ir suprasti supančią aplinką.

Projektai – procesas, kai vaikai ir pedagogai įgytą patirtį plėtoja ilgalaikėje ar trumpalaikėje praktinėje ir kūrybinėje veikloje.

Ugdymas pavyzdžiu – pedagogo išraiškinga ir kūrybiška veikla vaikų akivaizdoje. Suaugusiojo veiksmai ir mimika skatina vaikus mėgdžioti ir savarankiškai tęsti pradėtą veiksmą.

Ugdymo organizavimo formos

Visos grupės veikla: žaidimai, ryto ir popietės ratas, vaikų sveikatinimo ir edukacinės valandėlės, ryto ir sporto mankštos, muzikos ir kūno kultūros valandėlės, varžybos, išvykos, ekskursijos, parodos, renginiai, šventės, pramogos, popietės, susitikimai.

Veikla grupelėse: žaidimai, bendri kūrybiniai darbai, projektai, tyrinėjimai, diskusijos, kalbos korekcijos pratybos ir valandėlės.

Individuali veikla: savarankiška vaiko veikla ir žaidimai, individualių gebėjimų lavinimo užsiėmimai, loginės ir rašto pradmenų bei kalbinės pratybos, lavinamoji ir mokomoji veikla. Bendravimas su bendraamžiais, pedagogais, logopedu, kt. specialistais ir įstaigos darbuotojais.

5. IKIMOKYKLINIO AMŽIAUS VAIKŲ UGDYMO GAIRĖS

18 vaiko pasiekimų sričių apjungtos pagal 5 kompetencijas.

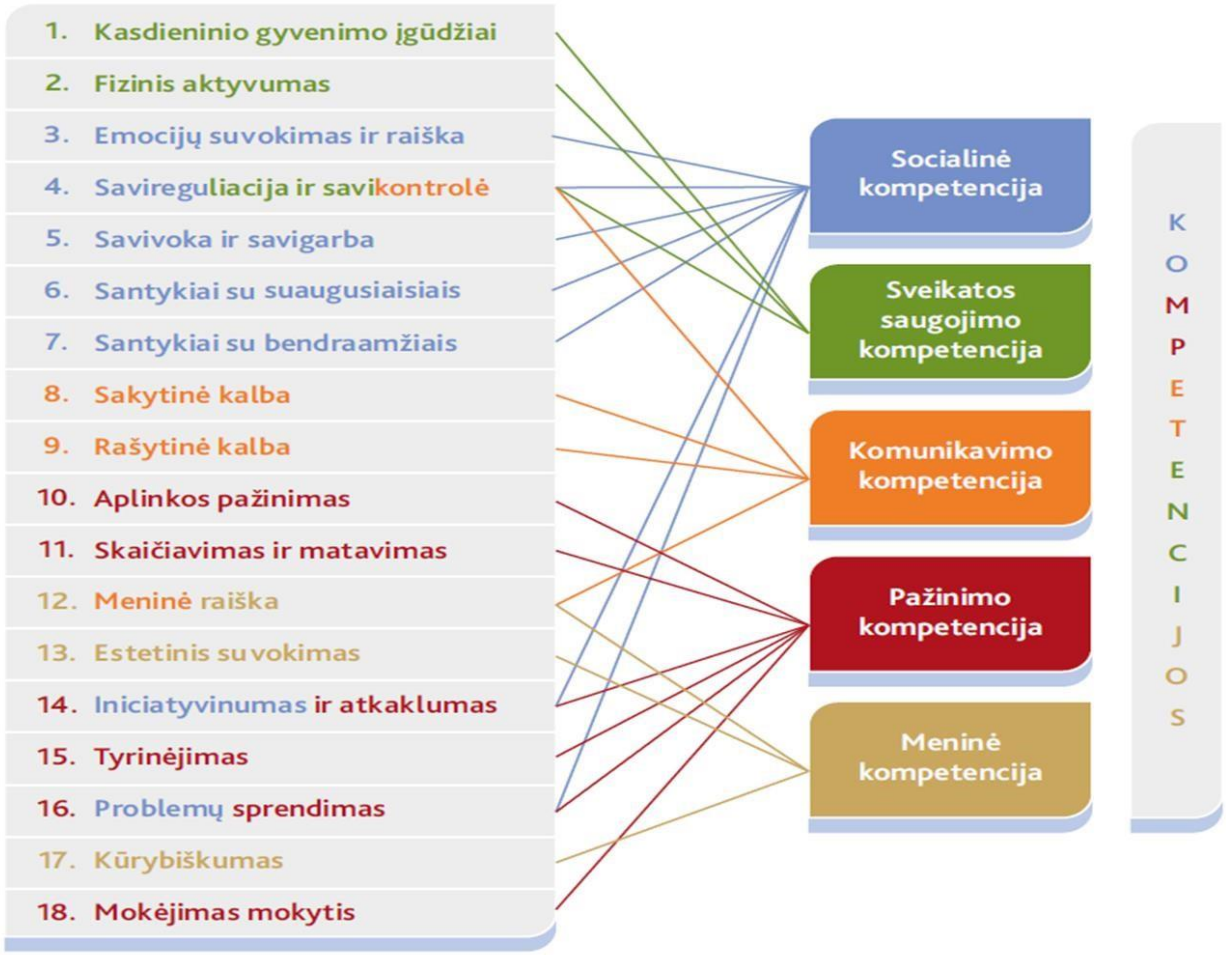

18 vaikų pasiekimų sričių apjungiama į 5 kompetencijas, atsižvelgiant į visos grupės ir individualias kiekvieno vaiko žinias, gebėjimus ir vertybes. Ugdytinos kompetencijos ir numatytos ugdymo gairės padeda kūrybiškai ir kokybiškai organizuoti vaikų veiklas pagal amžiaus tarpsnius, derinti numatytą vaikų veiklą su spontaniška vaikų veikla.

Ugdymo turinys pateikiamas atsižvelgiant į vaiko visuminį pasaulio suvokimą, pagal 7 žingsnius, suskirstytus į šias kompetencijas:

komunikavimo,
socialinę,
meninę,
pažinimo,
sveikatos saugojimo.

5.1. Pažinimo kompetencija

Ugdyti vaikų saviraišką, mąstymo pradmenis, skatinti poreikį tyrinėti ir atrasti, keisti, kurti, siekiant užbaigti iki galo pradėtą darbą ar sumanymą.
Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis:
Aplinkos pažinimas (10 sritis).
Skaičiavimas ir matavimas (11 sritis).
Tyrinėjimas (15 sritis).
Mokėjimas mokytis (18 sritis).

APLINKOS PAŽINIMAS		
Vertybinė nuostata. Nori pažinti bei suprasti save ir aplinkinį pasaulį, džiaugiasi sužinojęs ką nors nauja. **Esminis gebėjimas.** apima domėjimąsi viskuo, kas vaiką supa: gamta ir jos reiškiniai, žmonės ir jų jausmai, darbas, kūryba, technika, įvairi veikla ir kt. Įvardija ir bando paaiškinti socialinius bei gamtos reiškinius, apibūdinti save, savo gyvenamąją vietą, šeimą, kaimynus, gyvosios ir negyvosios gamtos objektus, domisi technika ir noriai mokosi ja naudotis		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Domisi aplinka, sutelkia dėmesį į arti esančius veidus, daiktus. Reaguoja į skirtingus vaizdus, paviršius, kvapus, garsus, skonius. Atpažįsta artimus žmones, žaislus, daiktus.	Stebi aplinką. Susitelkia į arti esančius daiktus, veidus. Reaguoja į vaizdus, kvapus, garsus, skonius. Reakcijas reiškia judesiais, mimikomis, garsais. Skiria artimus žmones. Turi mėgstamą žaislą, daiktą. Daiktus, varto, apžiūri, manipuliuoja atlieka įvairius mechaninius judesius.	Aplinkoje turėti žaislų, spalvotų, kontrastingo dizaino daiktų, su kuriais kūdikiai gali pradėti susipažinti, atpažinti, išbandyti. Vaikui rodyti jo atvaizdą veidrodyje. Vaikui padėti pamatyti daiktus iš skirtingų perspektyvų, pvz., iš arti ar toli, iš priekio, iš šono, tyrinėti juos visais pojūčiais (matyti spalvas, liesti skirtingus paviršius, girdėti skleidžiamą garsą). Liesti vaiką, švelniai, saugiai imti ant rankų. Parodyti, kad dalijatės su kūdikiu malonumu ir atradimais.
2-asis žingsnis Stebi ir atpažįsta artimiausią savo aplinką, orientuojasi joje. Pažįsta ir pavadina kai kuriuos gyvūnus, žmones, daiktus, jų atvaizdus. Žino kai kurių daiktų paskirtį ir jais naudojasi (šukos, šaukštas, nosinaitė).	Stebi, atpažįsta, reaguoja į aplinką. Atpažįsta įprastinę aplinką, orientuojasi joje, drąsiai juda, naudojasi įprastinais daiktais, žaislais, priemonėmis. Pažįsta ir pavadina 2-3 dažnai sutinkamus gyvūnus: katė, šuo, arklys, lapė, kiškis. Pavadina daiktus, atpažįsta jų atvaizdus. Savarankiškai naudoja daiktus pagal paskirtį, šukuojasi, šluostosi nosį, valgo su šaukštu.	Skatinti vaikus išbandyti daiktus kaip įrankius, juos pavadinti. Parodyti, kaip tai daryti, įvardyti, kas daroma, taip mokant pavadinti veiksmą. Skatinti vaikus ir jiems padėti pavadinti įvairius daiktus, galvoti ir kalbėti apie tai, ką jie daro su žaislais ar daiktais.

3-asis žingsnis Atpažįsta ir pavadina daugiau artimiausioje aplinkoje esančių augalų (sodo, daržo, lauko), gyvūnų, daiktų, domisi jais. Skiria atskirus gamtos reiškinius. Orientuojasi savo grupės, darželio, namų aplinkoje. Pasako savo ir savo šeimos narių vardus.	Orientuojasi grupės, mokyklos, namų aplinkoje. Įvardina vis daugiau įprastinės aplinkos daiktų. Domisi augalais, atpažįsta dažnai matomus, juos uodžia, skina, apžiūrinėja Laisto augalus, skiria lapus nuo žiedų. Domisi, atpažįsta ir rūpinasi gyvūnais, juos pavadina, pamėgdžioja, glosto, maitina, kalbina. Pasako šeimos narių vardus, įvardina tėtis, mama, brolis, sesuo. Skiria pagrindinius gamtinius reiškinius ir juos pavadina: lietus, saulė, sninga, vėjas.	Skatinti vaikus stebėti ir pavadinti augalus ir gyvūnus, esančius artimiausioje aplinkoje. Mokyti savo kūno dalių pavadinimų, aptarti jų paskirtį ir priežiūrą.
4-asis žingsnis Pažįsta gyvenamosios vietovės objektus (namai, auto-mobiliai, keliai, parduotuvės ir pan.). Pasako miesto, gatvės, kurioje gyvena, pavadinimus, savo vardą ir pavardę. Pastebi ir nusako aiškiausiai pastebimus gyvūnų ir augalų požymius. Pasako metų laikų pavadinimus, būdingus jiems požymius, skiria daugiau gamtos reiškinių (rūkas, pūga, šlapdriba).	Lanko, atpažįsta, komentuoja, aiškinasi apie dažnai matomus gyvenamosios vietos objektus. Pasakoja ką galima kur nupirkti, komentuoja automobilius, aiškina kur veda kelias, kur ir su kuo juo ėjo ar važiavo. Pastebi, pakomentuoja ir aiškina, vertina pasikeitimus. Pasako gyvenvietės pavadinimą, miesto kuris yra netoli pavadinimą. Pristato save vardu, žino pavardę, parodo metus pirštais arba pasako skaičių, išreiškia norus. Aiškina, kas ne taip. Klausia, o kodėl taip. Pastebi ir nusako gyvūnų dydį ir kitus ryškius kūno bruožus. Pavadina gyvūnus. Pamėgdžioja gyvūnus, imituoja judesius. Skiria ir įvardina medis, gėlė, krūmas, žolė, grybas, daržovė, vaisius. Įvardija po 3-5 daržoves, vaisius ir paako, kadruos valgyti sveika. Pasako esamo laiko metų laiką, įvardija 2-3 ryškiausius požymius. Stebi orus ir juos komentuoja, vartoja žodžius rūkas, šlapdriba, šalna, pūga.	Skatinti vaikus kalbėti apie stebimų gyvūnų ar augalų kūno dalis, išvaizdą, apie tai, ko jiems reikia, kad augtų, kaip juos saugoti, prižiūrėti. Paaiškinti, kad ne visus augalus galima ragauti, yra nuodingų arba dilginančių. Skatinti stebėti dienos orus, metų laiką ir gamtos pokyčius, kurie tuo metu vyksta. Sudaryti galimybę tyrinėti, kaip daiktai juda ir kaip juos pajudinti, pvz., pučiant, traukiant, stumiant, sukant, supant, skandinant.

5-asis žingsnis Atpažįsta ir įvardija ne tik naminius, bet ir kai kuriuos laukinius gyvūnus. Skiria daržoves, vaisius, uogas, nusako, kaip naudoti maistui. Pasakoja apie savo šeimą, jos buitį, tradicijas. Moka papasakoti apie savo gimtąjį miestą ar gyvenvietę. Pasako savo gatvės pavadinimą. Įvardija kelis žinomus gimtojo miesto objektus. Gali savarankiškai nueiti į darželio salę, biblioteką, valgyklą ar, pvz., dailės studiją. Atranda buities prietaisų, skaitmeninių technologijų panaudojimo galimybes, noriai mokosi jais naudotis.	Pasakoja apie šeimą, jos buitį ir tradicijas. Išvardina ir įvardija šeimos narius ir jų veiklą. Jaučiasi šeimos nariu. Pasako savo gyvenvietės, gatvės pavadinimus. Įvardija pagrindinius gyvenvietės objektus: parduotuvė, mokykla, bažnyčia, medicinos punktas tvenkinys, parkas, paminklas. Savarankiškai nueina į mokyklos valgyklą, aktų ir sporto sales, biblioteką, sporto aikštelę, logopedo kabinetą. Naudojasi buities prietaisais. Intensyviai domisi skaitmeninėmis technologijomis ir mokosi jomis naudotis. Skiria naminius gyvūnus nuo laukiniu, samprotauja apie jų skirtumus, gyvenimo būdą. Skiria daržoves, vaisius, uogas. Aiškina, kodėl juos reikia valgyti. Tyrinėja dangų. Klausinėja apie mėnulį, saulę, žvaigždes. Fantazuoja. Aiškinasi naujas sąvokas, pvz.: žemės drebėjimas, smėlio audra, uraganas ir t.t.	Organizuoti vaikų išvykas į gamtą (gyvūnai, augalai, grybai, jų požymiai, poreikiai), muziejus (daiktai ir jų istorija), ūkius (naminių gyvūnų priežiūra, kultūrinių augalų auginimas), tėvų darbovietes (profesijos), skiriant jiems nedideles užduotis, ką turėtų pastebėti, ko paklausti. Vaikams sukurti situacijas aiškintis (ragauti), kaip daržovės, vaisiai, uogos vartojami maistui, kuo Jie naudingi, diskutuoti apie tai, kuriuos jie mėgsta ir kurių – nelabai. Skatinti domėtis šeimos tradicijomis ir apie jas kalbėti. Parodyti, kad ir darželyje laikomasi tradicijų, švenčiamos šventės. Sudaryti sąlygas stebėti žmonių, gyvūnų, paukščių pėdsakus gamtoje.
6-asis žingsnis Pastebi aiškiai matomus skirtumus ir panašumus tarp gyvūnų ir augalų. Samprotauja apie tai, kur gyvena, kuo minta naminiai ir laukiniai gyvūnai. Moka prižiūrėti kambarinius augalus, daržoves, stebi jų augimą. Papasakoja apie naminių gyvūnų naudą žmonėms ir augalų naudojimą maistui. Pasako tėvų profesijas, įvardija savo giminaičius, žino savo namų adresą. Pasako savo šalies ir sostinės pavadinimą.	Pasako savo adresą. Išvardina ir įvardija giminaičius, pasakoja apie jų darbus ir veiklą. Pasako, kad šalis kurioje gyvena yra Lietuva, o jos sostinė – Vilnius. Dalyvauja tautos, bendruomenės šventėse. Tvarko ir saugo aplinką. Domisi technika, aiškinasi kam ji naudojama, siekia išbandyti pavažiuoti, pavairuoti. Samprotauja kad gamindami daiktus žmonės įdeda daug darbo, kokių savybių žmogui reikia darbe, kokia jo profesija. Prižiūri kambarines gėles ir grožisi jomis. Skiria augalo kamieną,	Organizuoti netolimas išvykas. Pagal galimybes keliauti pėsčiomis ir autobusais. Kartu su vaikais atlikti nesudėtingus bandymus, pvz., tirpinti medžiagas, daiginti sėklas, išardyti nebereikalingus prietaisus ir pan. Siūlyti vaikams tyrinėti žemėlapius, gaublį. Ekskursijos į tėvelių darbovietes. Kviesti tėvelius papasakoti apie savo profesiją. Turėti grupėje kampelį su Lietuvos atributika. Švęsti tradicines šventes. Stebėti su vaikais įvairius gamtos reiškinius. Supažindinti su atliekų panaudojimo galimybėmis ir siūlyti daryti įvairius darbelius iš jų.

Papasakoja apie tradicines šventes. Mokosi rūšiuoti atliekas.	stiebą, šakas, lapus, žiedus ir šaknis. Pasako, kad saulė šviečia dieną, o mėnulis ir žvaigždės naktį. Pasako metų laikus, aiškina skirtumus tarp jų.	
7-asis žingsnis Pasakoja apie savo turimą (ar norimą turėti) augalą ar gyvūną, kaip jais rūpinasi. Komentuoja, kaip jie atrodo, kur auga ar gyvena, kaip jis prižiūrimas ar maitinamas. Nurodo ir argumentuoja, kokie tyrinėti gamtos reiškiniai jį sužavėjo ir kodėl. Komentuoja, kodėl įdomu stebėti gamtoje vykstančius reiškinius – metų laikų kaitą, orų permainas. Pasako, kam skirti įvairūs aplinkos daiktai (namų apyvokos reikmenys, daiktai, prietaisai), argumentuoja, kodėl reikia atsargiai ir saugiai su jais elgtis. Papasakoja apie patirtus išgyvenimus, įspūdžius, lankantis istorinėse vietose, muziejuose, kultūros objektuose ir t. t. Komentuoja, kodėl jam įdomu (ar neįdomu) lankyti savo gyvenamosios vietos įžymybes. Paaiškina, kaip galima pristatyti (parodyti) kitiems, ką matė išvykoje, ekskursijoje, kelionėje.	Nurodo 4 gyvūnus kurie minta tik augalais, ir kelis, kurie minta kitais gyvūnais ir vadinami plėšrūnais. Atpažįsta vandens gyvūnus ir 4 - 6 pavadina. Nusako iš ko gaminama duona, pieno produktai, saldumynai. Supranta išaiškina sveiko gyvenimo sąvoką, siekia augti sveikas. Tyrinėja medžiagų savybes. Aiškinasi daiktų sandarą. Svarsto, klausinėja, samprotauja, ardo, deda, konstruoja. Klausinėja apie gamtos reiškiniais: vaivorykšte, rasa, šalna, vėju, lietumi. Domisi jų aiškinimu. Nusako kaip skiriasi orai kitose pasaulio šalyse. Saugo ištausoja gamtą, tvarko aplinką, saugiai elgiasi. Domisi žmonių gyvenimu kitose šalyse, skirtingose gamtinėse sąlygose. Dalyvauja visuomeniniuose renginiuose, dirba kolektyve.	Organizuojamos išvykos, ekskursijos po gyvenamosios vietos apylinkes; susitikimai su žmonėmis, galinčiais pasidalyti su vaikais savo gyvenimiška patirtimi. Vaikai skatinami klausti, ieškoti informacijos ir dalytis patirtimi apie savo pažįstamus žmones, jų užsiėmimus, veiklą, kūrybinius darbus. Organizuojamos išvykos, ekskursijos po gyvenamosios vietos apylinkes, skirtos jai pažinti, stebėti ir tyrinėti (daryti prielaidas, jas tikrinti, atlikti bandymus). Vaikams sudaromos galimybės žiūrėti ir aptarinėti (gretinti, lyginti, analizuoti) įvairius paveikslėlius, filmus, nuotraukas, knygas, kuriose vaizduojami įvairūs gamtos objektai (kalnai, jūros ir pan.). Vaikai mokosi planuoti ir atlikti elementarius gamtos stebėjimus, paprastus tyrimus, bandymus. Esant galimybei, naudojamasi ekologiniais takais, organizuojamos išvykos į regioninius parkus, draustinius. Vaikams sudaroma galimybė klausytis gamtos garsų, užuosti kvapus, mėgautis spalvomis, klausytis pasakojimų apie gamtą. Stebi ir tyrinėja savo turimų kambarinių augalų, augintinių ar ūkyje auginamų gyvulių, paukščių poreikius, jų gyvenimo būdą, įpročius, kelia hipotezes ir jas nagrinėja, daro išvadas. Grupėje auginami įvairūs augalai, jais rūpinamasi, stebimas jų gyvenimo ciklas nuo sėjos iki žydėjimo. Tėvų (globėjų) padedamas ar savarankiškai rūpinasi mažuoju namų augintiniu. Palaikomas ir pastiprinamas spontaniškas vaikų noras stebėti ir interpretuoti (pasakoti, piešti, lipdyti, išreikšti judesiais, garsais ir kt.) pokyčius, vykstančius gamtoje,

		keičiantis metų laikams, orams. Vaikai tyrinėja ir eksperimentuoja (maišo, tirpina, perdirba ir pan.) su įvairiomis medžiagomis (vandeniu, smėliu, moliu, sniegu ir kt.). Vaikai aiškinasi praktiškai, gamindami kokteilius, smulkintuvu gamindami salotas, lygintuvu lygindami lėlių drabužėlius ir t. t.) ir įprastų buitinių prietaisų veikimą ir saugų naudojimąsi jais. Sudaroma galimybė vaikams tyrinėti ir manipuliuoti tikrais (ne žaisliniais) įrankiais, prietaisais (plaktuku, pjūklu, telefonu, lygintuvu ir pan.). Ardydami, sukonstruodami iš naujo, perkonstruodami, pritaikydami kitoms reikmėms ir pan. senus nenaudojamus ar sugedusius buitinius prietaisus ar įrangą, vaikai susipažįsta su daiktų konstrukcija ir jų funkcijomis. Vaikai skatinami dalytis savo asmeniniais pomėgiais, pvz., pristatyti pašto ženklų, automobilių modelių, miniatiūrinių žaislinių gyvūnų kolekciją ar pan. Organizuojamos išvykos, ekskursijos po gyvenamosios vietos apylinkes, skirtos istorijos, kultūros, meno objektams stebėti, tyrinėti, suprasti jų reikšmę ir prasmę, įsigilinti į juos kūrusiųjų jausmus ir mintis. Sudaroma galimybė klausytis pasakojimų apie kultūros objektus, juos fotografuoti, filmuoti, piešti, modeliuoti, kurti inscenizacijas, dalytis įspūdžiais ir mintimis, išsakyti savo vertinimus. Suaugusiųjų padedami, vaikai randa informacijos šaltinius tenkinti savo interesas sužinoti apie jiems nežinomus daiktus, reiškinius, objektus, įvykius (pvz., dinozaurus, dangaus kūnus, tornadus ir pan.). Sudaroma galimybė vaikams pristatyti patirtus įspūdžius įvairiomis jų sugalvotomis formomis: bendru piešiniu, koliažu, atviruku, knygele, lipdiniu, nuotraukomis ir kt.

SKAIČIAVIMAS IR MATEMATIKA
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs pažinti pasaulį skaičiuodamas ir matuodamas. **Esminis gebėjimas.** Geba skaičiuoti daiktus, palyginti daiktų grupes pagal kiekį, naudoti skaitmenis, apibūdinti daikto vietą eilėje, sudaryti sekas. Geba grupuoti daiktus pagal spalvą, formą, dydį. Jaučia dydžių skirtumus, daikto vietą ir padėtį erdvėje. Supranta ir vartoja žodžius, kuriais apibūdinamas atstumas, ilgis, masė, tūris, laikas. Pradeda suvokti laiko tėkmę ir trukmę.

Vaikų veiksenos	Ugdymo gairės	Ugdymo gairės
1-asis žingsnis **Skaičiavimas.** Gestais, mimika suvokia ką reiškia „dar“, „taip“, „ne“. Daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais. **Matavimas.** Susidomi, kai parodomas kitokios formos, dydžio, spalvos daiktas: siekia jį paimti, tyrinėja. Atkreipia dėmesį į judančius, artėjančius daiktus, daug kartų kartoja matytus veiksmus su daiktais.	Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų.	Žaisti tuos pačius žaidimus su skirtingų spalvų, dydžių, formų daiktais: priartinti – nutolinti, paslėpti – parodyti, sugretinti. Įvardijant daikto spalvą, dydį, formą, daryti pauzes, vis pakartoti žodžius, jei norime, kad vaikas juos įsidėmėtų
2-asis žingsnis **Skaičiavimas.** Randa reikiamos formos, dydžio, spalvos daiktą. Supranta daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva. Paima didelį daiktą, nueina atneša. **Matavimas.** Žaisdamas stengiasi rasti reikiamos formos, dydžio ar spalvos daiktą. Nuotraukoje, piešinyje atpažįsta anksčiau matytą daiktą. Supranta vis daugiau žodžių, kuriais nusakoma daikto forma, dydis, spalva, judėjimas erdvėje: paimti didelį, nueiti iki, pažiūrėti į viršų ir pan.	Klausytis ir teatralizuoti žaidinimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštukai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną). Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.	Klausytis ir teatralizuoti žaidinimus, daineles, skaičiuotes, pasakėles, eilėraštukus ar žaisti žaidimus, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojama, randama dar ir dar... (pvz., eilėraštukai „Mano batai buvo du“, „Du gaideliai“, kopūsto lapų lupimas po vieną). Sukurti aplinką, kurioje vaikas galėtų eksperimentuoti su spalvomis, dydžiais ir formomis, įvairiai judėti. Darant pauzes, pakartojant žodžius, judesius, skatinti vaiką juos įsidėmėti.
3-asis žingsnis **Skaičiavimas**. Skiria žodžius: mažai (vienas, du) ir daug. Paprašytas duoda kitiems po vieną žaislą, daiktą. Geba išrikiuoti daiktus į vieną eilę.	Skiria žodžius – mažai ir daug. Išrikiuoja daiktus į vieną eilę. Suranda tokios pat spalvos daiktus, tapatina pagal dydį. Supranta ir vartoja žodžius didelis – mažas, ilgas - trumpas, storas – plonas.	Duoti vienodo dydžio ir formos daiktų ir mokyti paimti vieną (du) daiktus, padalyti daiktus po vieną (pvz., kitiems vaikams), sudėlioti juos į dvi, tris krūveles. Klausti, kurioje iš dviejų grupių yra vienas daiktas ir kur jų yra daug ir

Matavimas. Tapatina daiktus pagal formą, dydį. Suranda tokios pat spalvos (raudonos, mėlynos, geltonos, žalios) daiktus. Supranta, kad bokštas, kurio viršuje bus didesnės, o apačioje mažesnės kaladėlės, nebus tvirtas. Supranta ir pradeda vartot daiktų palyginimui skirtus žodžius: didelis – mažas, ilgas – trumpas, sunkus – lengvas, storas – plonas, toks pat, netoks, kitoks, vienodi – skirtingi ir pan.		pan. Teatralizuoti daineles, pasakas, žaisti žaidimus, kuriuose kas nors paeiliui daroma. Skatinti vaiką pakartoti paveikslėliuose pavaizduotų objektų dydį, formą, spalvą nusakančius žodžius. Sudaryti galimybes rūšiuoti daiktus. Leisti eksperimentuoti su įvairių formų ir dydžių daiktais, kaladėlėmis, kai iš jų norima pastatyti kuo aukštesnį bokštą, nutiesti ilgesnį kelią.

4-asis žingsnis **Skaičiavimas.** Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes pagal daiktų kiekį grupėje. Padalina daiktus į grupes po lygiai (po du, po tris). Supranta, kad prie daiktų pridedant po vieną jų skaičius grupėje didėja, o paimant po vieną – mažėja. Pradeda vartoti kelintinius skaitvardžius (pirmas, antras...). **Matavimas.** Atpažįsta ir atrenka apskritos (skritulio), keturkampės (keturkampio), kvadratinės (kvadrato) formos daiktus, vienodo dydžio ar spalvos daiktus. Statydamas, konstruodamas, komponuodamas, grupuodamas pradeda atsižvelgti į daikto formą, dydį, spalvą. Labai skirtingus ir vienodus daiktus palygina pagal ilgį, storį, aukštį, masę ir pan. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius: didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis, storesnis – plonesnis, aukštesnis – žemesnis ir pan. Už save didesnius daiktus vadina	Pradeda skaičiuoti daiktus, palygina dvi daiktų grupes, padalina į grupes po lygiai. Atpažįsta ir atrenka apskritos, keturkampės, kvadratinės formos daiktus, stato, konstruoja, atsižvelgdamas į dydį, spalvą. Dydžių skirtumams apibūdinti pradeda vartoti žodžius didesnis – mažesnis, ilgesnis – trumpesnis. Už save didesnius daiktus vadina dideliais, o mažesnius – mažais. Naudoja žodžius pirmyn – atgal, aukštyn – žemyn. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.	Naudoti paveikslėlius, kuriuose pavaizduoti 1– 3 daiktai ar dvi trys 1–3 daiktų grupės. Atkreipti dėmesį, koks daiktų skaičius grupėje, klausti „Kiek?“ „Ar daiktų yra po lygiai?“ ir pan. Mokyti apibūdinti erdvės objektus, nurodant į juos panašius iš kasdienės aplinkos vartojant. Formuoti supratimą, kad figūros forma nepriklauso nuo jos spalvos ir dydžio. Leisti vaikui manipuliuoti daiktais (juos vartyti, padėti šalia, uždėti ant, įdėti į ir pan.), stebėti kitus, kaip jie komponuoja įvairius daiktus, eksperimentuoti. Prašyti palyginti kasdienėje aplinkoje pasitaikančių daiktų ilgį, aukštį, masę, storį, plotį ir t. t., juos dedant vieną prie kito, kilnojant. Formuoti supratimą, kad daikto (pvz., virvutės) ilgis, masė nesikeičia, daiktą (virvutę) suraičius ar sulenkus. Žaisti judrius žaidimus, kai reikia pasirinkti teisingą kryptį savo kūno atžvilgiu. Kalbėtis apie tai, ką vaikas kasdien daro ryte, dieną, vakare, naktį. Vaikščiojant gamtoje, atkreipti dėmesį į metų laikams būdingus požymius.

dideliais, o mažesnius – mažais. Pradeda skirti dešinę ir kairę savo kūno puses, kūno priekį, nugarą. Nurodydamas kryptį (savo kūno atžvilgiu) vartoja žodžius: pirmyn – atgal, kairėn – dešinėn, aukštyn – žemyn. Paros dalis sieja su savo gyvenimo ritmu. Žino metų laikus ir būdingus jiems požymius.		
5-asis žingsnis **Skaičiavimas.** Supranta, kad daiktų skaičius nepriklauso nuo daiktų formos, dydžio ir kitų savybių bei jų padėties erdvėje. Skaičiuoja bent iki 5. Dėliodamas kelis daiktus, sugeba atsakyti klausimus: „Kiek iš viso?“ „Kiek daugiau?“ „Kiek mažiau?“. Pastebi, kaip sudaryta daiktų (elementų) seka, geba pratęsti ją 1–2 daiktais (elementais). Pratęsdamas pasikartojančių daiktų (elementų) seką, nebūtinai laikosi tos pačios sudarymo logikos (pvz., iš pradžių gali imti daiktus (elementus) pagal vieną požymį, vėliau – pagal kitą). Skiria kelintinius skaitvardžius. **Matavimas.** Skiria trikampę, stačiakampę formas. Randa mažai besiskiriančius daiktus. Kalbėdamas apie spalvą, vartoja žodžius „vienos spalvos“, „dvispalvis“. Grupuoja, komponuoja daiktus, atsižvelgdamas į jų spalvą, formą arba dydį. Palygindamas daiktų dydžius, naudojasi sąlyginiu matu (trečiu daiktu). Kalbėdamas apie atstumą, daiktų ilgį, plotį, aukštį, storį, masę, vartoja žodžius: ilgesnis – trumpesnis, siauresnis – platesnis,	Skaičiuoja iki 5. Dėlioja kelis daiktus, atsako į klausimus „kiek iš viso?". Gali paimti daiktus, jų elementus pagal vieną požymį. skiria trikampę, stačiakampę formas, grupuoja daiktus pagal spalvą, formą. Supranta kaip sudėti daiktus nuo mažiausio iki iki didžiausio ir atvirkščiai. nurodyta kryptimi, pradeda suvokti dabartį, ateitį.	Žaidžiant stalo žaidimą skatinti vaikus ne veiksmu, o žodžiu pasakyti, kaip turėtų pasielgti ne tokį kortelių skaičių paėmęs žaidėjas, vartojant tokius posakius, kaip „atiduok man“, „paimk iš manęs“, „padėk į šoną“, „paimk dar“ ir pan. Pasiūlyti vaikui dalyvauti žaidimuose, kuriuose kas nors skaičiuojama, kartojami du trys skirtingi judesių ar garsų elementai, kur vaikas turėtų keisti savo ar daikto padėtį erdvėje ar daryti ką nors tam tikra seka Kalbėtis su vaikais apie tai, kiek veikėjų buvo pasakoje, kokia buvo įvykių pasakoje eilė, ką darė pirmasis, antrasis ir t. t. veikėjai. Žaisti stalo žaidimus. Karpyti, paišyti, spalvinti trikampius, stačiakampius. Iš įvairių formų detalių ar piešiant (spalvinant) figūras kurti aplikacijas, ornamentus, šventinę atributiką, įvairius daiktus, kuriais galima papuošti aplinką. Skatinti vaiką naudoti sąlyginį matą (trečią daiktą) daiktų dydžiams palyginti (pvz., matuoti pėdomis, žingsniais). Kartu skaityti rašyti“ laiškus. Domėtis, ką vaikai veikė vakar, kalbėtis apie tai, kas bus rytoj. Žaisti žaidimus, padedančius suvokti laiko trukmę (pvz., auklėtojai

aukštesnis – žemesnis, lengvesnis – sunkesnis. Supranta, ką reiškia sudėlioti nuo mažiausio iki didžiausio ir atvirkščiai. Supranta, kad knygos skaitomos iškairės į dešinę ir iš viršaus į apačią. Juda nurodyta kryptimi. Skiria ir žodžiais išreiškia erdvinius daikto santykius su savimi: priešais mane, už manęs, šalia manęs, mano kairėje ir pan. Pradeda suvokti praeitį, dabartį, ateitį. Skiria sąvokas šiandien, vakar, rytoj.		garsiai skaičiuojant iki 10, vaikai turi sustoti į ratą).

6-asis žingsnis **Skaičiavimas.** Susieja Daiktų, realių ar pavaizduotų kiekį su atitinkamu daiktų skaičių žyminčiu simboliu. Skaičiuoja bent iki 10. Palygina mažai daiktų turinčias grupes pagal kiekį. Supranta ir vartoja žodžius: daugiau (mažiau) vienu, dviem, po lygiai, pusiau, į 2 dalis, į 4 dalis. Atpažįsta, atkuria, pratęsia, sukuria skirtingų garsų, dydžių, formų, spalvų sekas su 2–3 pasikartojančiais elementais. **Matavimas.** Skiria plokštumos ir erdvės figūras: skritulį ir rutulį, kvadratą ir kubą. Klasifikuoja daiktus pagal dydį, formą arba spalvą. Matuodamas atstumą, ilgį, tūrį, masę, naudojasi vienu akeliais sąlyginiais matais (savo pėda, sprindžiu, trečiu daiktu). Atranda, kad į skirtingos formos daiktus galima sutalpinti tą patį skystų ar birių medžiagų (vandens, smėlio ir kt.) kiekį. Lygindamas dydžius, vartoja jų skirtumo	Skaičiuoja iki 10. Supranta ir vartoja žodžius – daugiau, mažiau, po lygiai ir kt. Skiria skritulį, rutulį, kubą, kvadratą, klasifikuoja daiktus pagal formą, spalvą. Lygina dydžius, vartoja jų skirtumo didumą pabrėžiančius žodžius – šiek tiek didesni mažesnis. Apibūdina daiktų vietą, padėtį vartodami žodžius į kairę, į dešinę, aukščiau, žemiau, greta, viršuje ir kt. Supranta, jog kartojasi ciklai – savaitės dienos, metų laikai ir pan. Supranta ir vartoja žodžius – sudėti ,atimti, pridėti, išdėlioja daiktus į eilę pagal tą patį požymį. Grupuoja daiktus pagal nurodytą požymį.	Skatinti vaiko norą sužinoti, pažinti, kuo daugiau išmokti. Skatinti vaiką aiškinti kitiems savo mintis, idėjas apie atliekamus skaičiavimus. Kalbėdamas vaikas geriau pajunta skirtumą tarp to, ką jis mano, ir to, ką jis sako (tai labai svarbu vystantis vaiko mąstymui). Mokyti vaiką kuo įvairesnėse aplinkose pastebėti įvairius sekų sudarymo būdus ir pasiūlyti kuo įvairesnės veiklos, kuria vaikas galėtų išbandyti matytus ir paties sugalvotus sekų sudarymo būdus. Matuoti pėdomis, sprindžiais, pirštu storiu, lazdele ir pan. Pasiūlyti veiklą, formuojančią supratimą apie tvermės dėsnį. Sudaryti sąlygas atrasti, kad skirtingos formos daiktai gali būti tos pačios talpos ar masės. Siūlyti žaidimus, veiklą, kurioje dalyvaudamas vaikas įgytų supratimą apie ilgio, tūrio, masės matavimo priemones ir būdus. Formuoti ir plėsti vaiko žodyną, reikalingą dalinantis idėjomis apie daiktų dydžių santykius („šiek tiek didesnis“, „truputį mažesnis“, „didžiausias“, „mažiausias“ ir kt.) Žaisti žaidimus su smėlio

didumą pabrėžiančius žodžius (šiek tiek didesnis, truputį mažesnis, didžiausias, mažiausias ir kt.). Apibūdina daiktų vietą ir padėtį kitų daiktų ar vienas kito atžvilgiu, sakydamas: į kairę – į dešinę, aukščiau –žemiau, virš – po; šalia, greta, viduryje, tarp, priešais, prie, prieš, paskui, šalia vienas kito, už, prieš, tarp, viduje, išorėje ir kt. Žino, jog gamtoje esama įvairios trukmės pasikartojančių ciklų (kartojasi savaitės dienos, metų laikai ir pan.)		laikrodžiu, žadintuvu. Atkreipti vaiko dėmesį, ką galima nuveikti per minutę, 10 minučių per dieną, savaitę.

7-asis žingsnis **Skaičiavimas.** Skaičiuoja iki dvidešimties, atskaičiuoja nuo dešimties, lygina, operuodamas daiktais, atlieka sudėties ir atimties veiksmus, nurodo, kuo ir kaip galima išmatuoti daiktų dydį, atpažįsta kai kuriuos skaitmenis, sutartinius ženklus. **Matavimas.** Nurodo, kuo panašūs ir kuo skiriasi įvairūs daiktai, lygina jų savybes, grupuoja ir klasifikuoja pagal nurodytą požymį, keičia grupavimo pagrindą ir t. t.	Supranta kada vartojami priešingos reikšmės žodžiai – mažas ir didelis, lengvas ir sunkus, šilta ir šalta, moka rodyti, kur yra greta, bet nematomi objektai, žaidžia didesnėje erdvėje.	Vaikai naudoja skaičius, kalbėdami apie kiekį, nusakydami seką, lygindami aibes. Vaikams sudaromos sąlygos skaičiuoti objektus iki dešimties jų aplinkoje. Skaičiavimas turėtų būti speciali vaikų veikla įvairiose situacijose (pvz., vaikai kalba, diskutuoja apie pinigus, kišenpinigius, jų naudą, taupymą, lygina kainas ir kt.). Išnaudojamos visos kasdienės situacijos, kuriose galima rinkti duomenis, ieškoti atsakymų į kilusius klausimus. Vaikai mokosi gretinti, grupuoti, klasifikuoti įvairius daiktus. Mokosi atlikti logines operacijas su realiais daiktais arba naudojantis specialiomis mokymosi) priemonėmis. Vaikai mokosi nustatyti ir lyginti požymius – ilgį, tūrį, masę, laiką, temperatūrą ir kt. Vaikams sudaromos galimybės lyginti, kuo panašūs ir kuo skiriasi atskiri daiktai ar objektai (pvz., vanduo ir ledas, akmuo ir druska).

5.2. KALBOS IR KOMUNIKAVIMO KOMPETENCIJA

Kalbos ir komunikavimo kompetencija apima kalbėjimo ir bendravimo su vaikais ir suaugusiais skatinimą, aktyviojo ir pasyviojo žodyno turtinimą ugdant pasakojimo įgūdžius ir gebėjimą klausyti, meilės gimtajai kalbai ugdymą, vaikų literatūros kūrinių pažinimą.

Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis:
Sakytinė kalba (8 sritis), Rašytinės kalba (9 sritis).

SAKYTINĖ KALBA		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs išklausyti kitą ir išreikšti save bei savo patirtį kalba. **Esminis gebėjimas.** Klausosi ir supranta kitų kalbėjimą, kalba su suaugusiaisiais ir vaikais, natūraliai, laisvai išreikšdamas savo išgyvenimus, patirtį, mintis, intuityviai junta kalbos grožį.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis **Klausymas.** Klausosi suaugusiojo. Skiria griežtą ir malonų kalbinančio toną. Atpažįsta artimiausios aplinkos garsus. Džiaugiasi įvairiais garsais ir ritmais. Supranta savo ir artimųjų vardus, artimiausios aplinkos daiktų ir reiškinių, veiksmų pavadinimus. Supranta klausimus ir elementarius prašymus. **Kalbėjimas.** Vartoja garsus, judesius. Daug čiauška, kartoja, mėgdžioja jam tariamus garsus ir skiemenis. Vartoja kelis trumpus žodelius objektams, veiksmams įvardyti, norams išsakyti.	Įsiklauso į įvairius garsus supančioje aplinkoje. Mėgdžioja, kartoja tariamus garsus.	Aiškiai, taisyklingai kalbėti su vaiku apie tai, kas tuo metu daroma. Kad susidarytų ryšys tarp daikto ir žodžio, veiksmo ir žodžio, rodoma ir įvardijama turi būti labai daug sykių. Skatinti vaiką tarti įvairius garsus, garsų junginius, mėgdžioti trumpus žodelius.
2-asis žingsnis **Klausymas.** Klausosi ir kalba, mimika, gestais reaguoja į suaugusiųjų ir vaikų kalbėjimą. Supranta vaikų ir suaugusiųjų kalbą apie artimiausios aplinkos objektus, reiškinius, santykius, nesudėtingus trumpus tekstukus: žaidinimus, eilėraštukus, pasakas, pasakojimus, su dienotvarke susijusius paaiškinimus, prašymus, paprastus klausimus. **Kalbėjimas.** Veiksmais, mimika ir pantomimika, mėgdžiojimu, žodelių pakartojimais dalyvauja pokalbiuose, paprastuose žodiniuose žaidimuose. 2-3 žodžių sakiniais kalba apie tai, ką mato ir girdi, kas atsitiko, ko nori. Suaugusiojo padedamas kartoja girdėtus trumpus kūrinėlius.	Kalba dviejų trijų žodžių sakiniais. Supranta du vienas po kito išsakomus prašymus, kvietimus. Bendrauja su suaugusiuoju, kitais vaikais. Paveikslėliuose, nuotraukose parodo ir pavadina daiktų pavadinimus	Nuolat kalbėti apie artimiausios aplinkos daiktus, reiškinius, santykius. Taisyklingai vadinti su juo bendraujančius suaugusiuosius, įvardyti kūno dalis, aplinkoje esančius daiktus ir žaislus. Palaikyti vaiko norą tarti, kartoti žodžius. Skatinti vaiko klausinėjimą. Skatinti vaiką kartoti dainelių, eilėraštukų, žaidinimų, pasakėlių tekstų garsus, žodžius, frazes, juos papildant kūno kalba. Visą savaitę – ta pati pasaka“.
3-asis žingsnis	Kalba kelių žodžių sakinais, žodžius derina	Skaityti ir pasakoti vaikams apie kitus vaikus, artimiausios

Klausymas. Klausosi skaitomų ir pasakojamų kūrinėlių. Išklauso, supranta ir reaguoja į kelis vienas paskui kitą sekančius prašymus, siūlymus, patarimus. **Kalbėjimas.** 3–4 žodžių sakiniais kalba ir klausinėja apie save, savo norus, poreikius, išgyvenimus, apie tai, ką matė ir girdėjo, apie aplinkos objektus, jų savybes, įvykius, net jei jų dabar ir nemato. Vienu ar keliais žodžiais atsako į elementarius klausimus. Sako „ačiū“, „prašau“. Domisi laidomis, animaciniais filmais vaikams, kalba apie juos. Žodžius sakiniuose derina pagal giminę, skaičių, linksnį. Kartu su suaugusiuoju deklamuoja eilėraštukus, užbaigia žinomas pasakas, eilėraščius.	pagal giminę, skaičių, linksnį. Deklamuoja eilėraštukus. Apibūdina jam žinomus daiktus, žaislus su kuriais žaidžia, drabužius, gyvūnus, maistą, veiksmus, parodo juos paveikslėlyje.	aplinkos gyvūnėlius, vaikams skirtų televizijos laidų veikėjus, siejant tai su jo gyvenimiška patirtimi. Skaityti perteikiant teksto emocijas. Mokyti suprasti suaugusiojo prašymus. Skatinti vaiką nuolat pasakoti apie save, apie tai, ką jis veikia, ko nori, ką mėgsta, apie savo rūpesčius, šeimos narius. Kalbant skatinti vaiką vartoti mandagumo žodelius. Kartu su vaiku žiūrint vaikiškus filmukus, skatinti jį pasakoti apie tai, ką matė ir girdėjo žodžiais ir gestais. Grožinės literatūros ir tautosakos kūrinėlių mokytis per ryto rato žaidimus, sujungtus į vientisą siužetą.
4-asi žingsnis **Klausymas.** Klausosi aplinkinių pokalbių, sekamų, pasakojamų, skaitomų, deklamuojamų kūrinių literatūrine kalba, tarmiškai. Stengiasi suprasti kita kalba kalbančių vaikų norus **Kalbėjimas.** Kalba pats sau, kalba kitam, klausinėja, užkalbina, prašo, pašaukia, kartais laikydamasis elementarių kalbinio etiketo normų. Kalba, pasakoja apie tai, ką jaučia ir jautė, veikia ir veikė, mato ir matė, girdi ir girdėjo, ką sužinojo, suprato, vartodamas elementarius terminus, Kalbėdamas **v**artoja paprastos konstrukcijos gramatiškai taisyklingus sakinius. Deklamuoja trumpus eilėraščius, atkartoja trumpas pasakas ar apsakymus, pridėdamas savo žodžių, pasakojimą palydėdamas gestais ir mimika. Taisyklingai taria daugumą gimtosios kalbos žodžių garsų. Padedant atpažįsta žodyje kelis atskirus garsus. Žaidžia garsais ir žodžiais, kuria naujus žodžius.	Plojant, beldžiant pakartoja nesudėtingas ritmines struktūras. Naudoja apibendrinamuosius žodžius. Mokosi gyvulėlių ar paukštelių pamėgdžiojimų. Domisi kitais žmonėmis. Mokosi nusakyti žodžiais savo jausmus.	Skaityti vaikui tekstus ne tik literatūrine kalba, bet ir tarmiškai. Skatinti vaiką kalbėtis su draugais, vartojant girdėtus naujus žodžius. Su vaiku kalbėti taisyklingai tariant gimtosios kalbos garsus. Džiaugtis kiekvienu vaiko žodinės kūrybos bandymu.

5-asis žingsnis **Klausymas.** Klausosi ir supranta įvairaus turinio tekstus (grožinius, enciklopedinius, informacinius) apie aplinką, įvairius įvykius, reiškinius. **Kalbėjimas.** Kalba apie tai, ką žino, veikia, ko nori, tikisi, nesupratus paaiškina, pakartoja. Kalba, pasakoja apie tai, kas buvo nutikę, įvykę, tai siedami su žmonėmis, tautos gyvenimu, gamtos reiškiniais. Vartoja įvairią techniką, transporto priemones bei prietaisus įvardijančius žodžius. Pasakoja, kalbasi apie matytus animacinius filmus, televizijos laidas, žaistus kompiuterinius žaidimus. Kalbėdamas žiūri į akis. Laisvai kalba sudėtiniais sakiniais, žodžius į sakinius jungia laikydamasis perprastų kalbos taisyklių. Vartoja daugumą kalbos dalių (daiktavardžius, veiksmažodžius, būdvardžius, prieveiksmius, prielinksnius ir kt.). Seka girdėtas ir savo sukurtas pasakas, kuria įvairias istorijas, eilėraštukus, inscenizuoja. Deklamuoja skaitomų pasakų eiliuotus intarpus. Išgirsta pirmą ir paskutinį garsą jo paties, tėvų, draugų vardažodžiuose, trumpuose žodžiuose. Seka girdėtas pasakas.	Klausydamas pasakų išsiaiškina retai vartojamų žodžių prasmę, pagal girdėtas pasakas kuria savo. Vartoja daiktavardžius, būdvardžius, skaitvardžius, ištiktukus. Mokosi skaičiuočių, garsų pamėgdžiojimų, erzinimų. Mokosi nusakyti žodžiais savo jausmus. Kalba apie tai, ką galvoja, ką veikia. Varto knygeles, „skaito" knygelių paveikslėlius. Nustato pirmą ir paskutinį žodžio garsą. Mokosi atakyti į klausimus trumpu sakiniu. Pasakoja pagal paveikslėlių serijas, savo piešinius, knygų iliustracijas.	Skaityti vaikams įvairių žanrų tekstus. Palaikyti kiekvieno vaiko kalbėjimą, rodant susidomėjimą tuo, ką jis kalba, užduodant vaikui atvirus klausimus. Kalbant su vaiku vartoti įvairias kalbos dalis. Skatinti vaiką išgirsti pirmą ir paskutinį garsą žodžiuose. Su atpažintu garsu sugalvoti naujų žodžių. Žaisti klausimų-atsakymų rimavimo reikalaujančius žaidimus. Įvairiai inicijuoti eilėraščių, istorijų, pasakų kūrimą.
6-asis žingsnis **Klausymas**. Klausosi įvairių stilių tekstų, mįslių, erzinimų, pajuokavimų bendrine kalba ir tarme. Supranta knygelės, pasakojimo, pokalbio turinį, **Kalbėjimas.** Kalba natūraliai, atsižvelgdamas į bendravimo situaciją, išsakydamas savo patirtį, norus, svajones, svarstymus, kalba apie problemų sprendimą, vartoja mandagumo bei vaizdingus žodžius (sinonimus, antonimus ir kt.), technologinius terminus (mikrofonas, pelė, klaviatūra ir kt.). Garsiai svarsto savo planuojamos veiklos eigą, praneša apie tai draugui, grupelei draugų,	Mėgdžioja įrašytos pasakos personažų kalbėjimą. Klausinėja apie tai, ką išgirdo, pamatė. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, tam tikra veiksmo vieta	Ugdymo veikloje klausytis įvairios stilistikos tekstų. Žaisti žaidimus, susijusius su pasakojimo tekstu, jį iliustruoti, inscenizuoti. Pasakoti vaikams apie jiems nepažįstamą patirtį, skatinant juos kurti pasakojimus apie nekasdienius, fantastinius nuotykius, personažus, vartojant išgalvotus žodžius, kalbą. Žaisti įvairius garsų keitimo žodžiuose žaidimus (pvz., „kur – mur, mė – bė, zė – žė" ir kt.), dainuoti ritmines daineles, ieškoti aplinkoje daiktų, kurių pavadinimai prasideda arba baigiasi nurodytu garsu.

visai grupei. Klausinėja apie tai, kas išgirsta, matyta, sugalvota, pajausta. Pasakoja, kalba apie aplinką, gamtos reiškinius, techniką, įvardydamas įvairias detales, savybes, būsenas, vartodamas naujai išgirstus sudėtingesnės sandaros žodžius. Kalba taisyklingais sudėtingais sakiniais, vartoja pagrindines kalbos dalis. Komentuoja meno kūrinius, atpasakoja pasakas, padavimus, apsakymus, matytus ir girdėtus per įvairias skaitmenines laikmenas (TV, CD). Kuria ir pasakoja įvairius tekstus, mįsles, humoristines istorijas, deklamuoja savo sukurtus kūrinėlius, žaidžia prasmingais ir beprasmiais žodžiais, bando juokauti, kalba „ateivių“ kalbomis, „užsienio“ kalbomis. Keičia balso stiprumą, kalbėjimo tempą, intonacijas ir kt. Išgirsta žodžius, kurie panašiai skamba, bet turi skirtingą reikšmę. Išgirsta pirmą, paskutinį ir žodžio viduryje esančius garsus. Skiria gimtosios kalbos žodžius nuo išgirstų kitos kalbos žodžių.		

7-asis žingsnis **Klausymas.** Nepertraukdamas klausosi draugų ir Suaugusiųjų kalbos, pasakojimų, samprotavimų, komentarų, instrukcijų bendraujant, planuojant veiklą, veikiant. Klausosi TV ir radijo laidų vaikams. Klausosi ir supranta perkeltines kalbėjimo prasmes: dviprasmybes, absurdus, humorą, fantazijas, palyginimus, žodžių daugiareikšmiškumą. Supranta, kad kūrinys turi pradžią, pabaigą, vidurį, kad jame veikia skirtingi veikėjai, kad yra tam tikra veiksmo vieta. Suvokia pokalbio, pasakojimo, skaitomo kūrinio eigą. Išklauso ir supranta 3–4 dalių verbalinę instrukciją. **Kalbėjimas.** Kalba, pasakoja apie tai, kas patirta (nutikimus, susitikimus, įspūdžius, veiklą)	Kalba apie spaudinių iliustracijas, foto albumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse apibūdina aiškina. Nusako žaidimo, veiklos taisykles.	Kurti atidumo, susikaupimo, kalbėjimo po vieną, klausinėjimo situacijas. Sudaryti galimybę klausytis sekamų pasakų, sakmių, padavimų, skaitomų grožinės literatūros ir pažintinių tekstų, deklamuojamų eilėraščių, muzikos įrašų, radijo ir TV laidų vaikams; kartu skaityti periodinę vaikų spaudą. Skatinti pasakojant laikytis elementaraus plano: pradžia, dėstymas, pabaiga. Skatinti vaikų pastangas kalbėti taisyklingai; kartu siekiama nepažeisti individualaus vaiko kalbėjimo stiliaus. Organizuoti kalbos žaidimus: sudarinėti naujus žodžius, ieškoti panašią ar priešingą reikšmę turinčių žodžių, kurti mįsles, žaisti perkeltinėmis prasmėmis,

įvykių eilės seka. Kalbasi apie tai, ką norėtų patirti, išgirsti, pamatyti, veikti. Paaiškina konflikto, nesutarimo esmę, svarsto, tariasi. Nusako žaidimo, veiklos taisykles. Pasakoja kelių įvykių istorijas, pasakojimą palydi pantomima. Kalbasi apie spaudinių iliustracijas, fotoalbumų nuotraukas, skelbimus, simbolius gatvėse, parduotuvėse ir kt., apibūdina, aiškina. Pagal taisykles kalbasi telefonu. Taisyklingai vartoja įvairias konstatuojamųjų ir klausiamųjų sakinių formas (kada, kur, kaip ir kt.). Girdėtų kūrinių kalbinės raiškos elementus vartoja pokalbiuose, svarstymuose, erzinimuose ir kt. Atpasakodamas kūrinį, vartoja įprastus kūrinio pradžiai ar pabaigai posakius. Deklamuoja modernius eilėraščius. Žaidžia kalba – rimais, ritmais, kuria naujus žodžius pagal perprastas žodžių darybos taisykles. Išgirsta visus garsus žodyje ir pasako juos eilės tvarka		vaikams siūlyti paaiškinti arba atspėti žodžių reikšmes (pvz., stalo žaidimas „Alias“).

5.3. SOCIALINĖ KOMPETENCIJA

Socialinė kompetencija apima vaikų savęs ir aplinkos suvokimą, savo ir kitų žmonių emocijų, jausmų, elgesio ypatumų pažinimą ir išraišką, savarankiškumo skatinimą, savikontrolės įgūdžių, atjautos, tolerancijos ugdymą, susijusi gyvenimo su socialine aplinka ir gamta jausmo skatinimą, meilės gamtai ugdymą.

Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis:
Emocijų suvokimas ir raiška (3 sritis),
Savireguliacija ir savikontrolė (4 sritis),
Savivoka ir savigarba (5 sritis),
Santykiai su suaugusiaisiais (6 sritis),
Santykiai su bendraamžiais (7 sritis),
Iniciatyvumas ir atkaklumas (14 sritis),
Problemų sprendimas (16 sritis).

EMOCIJŲ SUVOKIMAS IR RAIŠKA		
Vertybinė nuostata. Domisi savo ir kitų emocijomis bei jausmais. **Esminis gebėjimas.** Atpažįsta bei įvardina savo ir kitų emocijas ar jausmus, ų priežastis, įprastose situacijose emocijas ir jausmus išreiškia tinkamais, kitiems priimtinais būdais, žodžiais ir elgesiu atsiliepia į kito jausmus (užjaučia, padeda).		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS

1-asis žingsnis Mimika, kūno judesiais ir garsais išreiškia džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį. Patiria išsiskyrimo su tėvais nerimą ir džiaugsmą jiems sugrįžus. Išreiškia nerimą, pamatęs nepažįstamą žmogų. Atspindi kitų vaikų emocijų raišką, kartu juokiasi, jei juokiasi kitas, nusimena, jei kitas verkia.	Pripranta prie ritualo ir jo laikosi, žaisdamas bendrauja, išreiškia savo jausmus ir norus, kalba apie jausmus. Išdarinėja grimasas žvelgdamas į veidrodį.	Stengtis suprasti kūdikio emocijų reiškimo ženklus ir pasirūpinti juo, kai mažylis yra liūdnas, piktas. Pasirūpinti, kad kūdikis matytų save veidrodyje, kai yra linksmas, liūdnas, piktas. Kalbinti kūdikį ir įvardyti jo emocijas. Paimti, priglausti, pamyluoti kūdikį, kai jis atsiskiria nuo tėvų, užimti jį įdomia veikla, suteikti džiugių, malonių potyrių, nukreipti dėmesį nuo liūdesį keliančių situacijų. Užtikrinti vaiko saugumą. Paguldyti, pasodinti kūdikį šalia kitų vaikų, duoti žaisliukų, skatinti bendrauti.

2-asis žingsnis Džiaugsmą, liūdesį, baimę, pyktį reiškia skirtingu intensyvumu (nuo silpno nepatenkinto niurzgėjimo iki garsaus rėkimo). Emocijos pastovesnės, tačiau dar būdinga greita nuotaikų kaita. Atpažįsta kito vaiko ar suaugusiojo džiaugsmo, liūdesio, pykčio emocijų išraiškas.	Išreiškia savo nuotaiką emocijomis. Parodo nepasitenkinimą, liūdesį, džiaugsmą. Apibūdina draugo emocijas: piktas, liūdnas, linksmas.	Kalbinti vaiką ir pavadinti jo reiškiamas emocijas. Visada pasirūpinti vaiku, kai jis jaučiasi blogai. Kartu su vaiku vartyti knygeles, kuriose veikėjai yra skirtingos nuotaikos. Dainuoti skirtingų nuotaikų daineles. Žaisti žaidimus, kuriuose žaislai skirtingai jaučiasi ir elgiasi.
3-asis žingsnis Pradeda atpažinti, ką jaučia, turi savus emocijų raiškos būdus. Pradeda vartoti emocijų raiškos žodelius ir emocijų pavadinimus. Pastebi kitų žmonių emocijų išraišką, atpažįsta aiškiausiai reiškiamas emocijas ir į jas skirtingai reaguoja (pasitraukia šalin, jei kitas piktas; glosto, jei kitas nuliūdęs).	Vartoja emocijų žodžius: piktas, liūdnas ir pastebi kitų žmonių emocijas. Atsisveikina ir pasisveikina su šeimos nariais. Sako ačiū, prašau, viso gero. Atkartoja suaugusiųjų veiksmus žaidime. Bendraudamas su draugais mokosi suprasti draugo ketinimus ir iškilusias problemas.	Jautriai reaguoti į vaiko rodomus emocijų ženklus – veido mimika susitapatinti su jo nuotaika, komentuoti emocijas ar jausmus, juos pavadinti. Padėti atrasti naujų emocijų raiškos būdų. Vartyti ir skaityti vaikui „nuotaikų knygeles“. Būti vaikui pavyzdžiu, kaip reikia reaguoti į kito vaiko emocijas: jei jis džiaugiasi, pasijuokti kartu su juo, jei liūdi, verkia – paglostyti, duoti žaislą. Mokyti atsiprašymo ir susitaikymo ritualų. Žaisti žaidimą „Veidelis“. Užsidengti veidą ir atsidengti, demonstruojant vis kitą emocinę išraišką.
4-asis žingsnis Pradeda suprasti, kad skirtingose situacijose (per gimimo dieną, susipykus su draugu) jaučia skirtingas	Tyrinėja savo ir kitų nuotaikas, aiškinasi veido mimikas. Įvardina, kas stiprina ir kas silpnina draugystę. Paprašo,	Skatinti reikšti visus jausmus, kad būtų galima pastebėti, kada vaikui reikia pagalbos, ir jam padėti. Pasiūlyti idėjų nuotaikoms ir jausmams tyrinėti.

emocijas, kad jas išreiškia mimika, balsu, veiksmais, poza. Pavadina pagrindines emocijas. Atpažįsta kitų emocijas pagal veido išraišką, elgesį, veiksmus. Geriau supranta kitų emocijas ir jausmus, dažnai tinkamai į juos reaguoja (pvz., stengiasi paguosti, padėti). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, verkia.	atsiprašo. Pradeda suprasti, kad draugas ir jo emocijos gali skirtis.	Skaityti knygeles apie jausmus ir jų išraišką. Pasiūlyti žaidimų, skatinančių tyrinėti ar imituoti kitų žmonių nuotaiką. Skatinti pastebėti bendraamžių savijautą. Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jaus - mus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.

5-asis žingsnis Atpažįsta bei pavadina savo jausmus ir įvardija situacijas, kuriose jie kilo. Vis geriau supranta ne tik kitų jausmus bet ir situacijas, kuriose jie kyla pakviečia žaisti nuliūdusį vaiką, kurio į žaidimą nepriėmė kiti). Pradeda kalbėtis apie jausmus su kitais – pasako ar paklausia, kodėl pyksta, kodėl verkia.	Pasako savo jausmus kilusius iš tam tikros situacijos. kalbasi su draugais apie savo ar draugo kilusius jausmus (kodėl pyksta, kodėl verkia). Klausosi kūrinėlių apie jausmus ir nuotaikas, svarsto iš ko galima suprasti, kad kitam linksma, liūdna.	Pasiūlyti žaidimų, kuriuose vaikas būtų skatinamas išreikšti savo jausmus: emocijas reikšti dainuojant, piešiant, šokant, komentuoti jausmų paveikslėlius ir kt. Kalbėtis apie savijautą, skaityti „Jausmų knygeles“, žaisti vaidmenų žaidimus, įsijaučiant į kito savijautą. Paskatinti vaikus žodžiais išreikšti įvairius jausmus, kilusius skirtingose situacijose. Tarpininkauti, kai vaikai išreiškia sunkius jaus - mus. Skaitant įvairius tekstus kuo ryškiau intonuoti, išryškinant veikėjų veiksmus, poelgius, jų nuotaikas.
6-asis žingsnis Apibūdina savo jausmus, pakomentuoja juos sukėlusias situacijas bei priežastis. Beveik neklysdamas iš veido mimikos, balso, kūno pozos nustato, kaip jaučiasi kitas, pastebi nuskriaustą, nusiminusį ir dažniausiai geranoriškai stengiasi jam padėti. Pradeda kalbėtis apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, piktas.	Užbaigia frazes, man patinka, man gera, aš linksmas. Gamina veidukus su nuotaikų simboliais. Kalba apie tai, kas gali padėti pasijusti geriau, jei esi nusiminęs, padrąsina, paguodžia draugą.	Kalbėtis apie tai, kada buvo linksmas, kada – liūdnas ar piktas. Paskatinti samprotauti, kas pradžiugino, kas nuliūdino ar papiktino, kodėl? Kalbėtis su vaikais, kaip jaučiasi jų draugai, artimieji, kas gali juos pradžiuginti, kaip galima juos paguosti. Paskatinti bendrus žaidimus, kuriuose reikia suprasti kitą ir geranoriškai bendradarbiauti. Skatinti vaikus nesivelti į muštynes, pranešti auklėtojai apie konfliktą. Aptarti su vaikais, ką galima daryti, kai kas nors erzina kitą, atima žaislus, suduoda.

7-asis žingsnis Apibūdina, kuo jis panašus į kitus vaikus ir kuo nuo jų skiriasi Susitelkia veiklai, išlaiko dėmesį, susidūręs su sunkumais, nesėkmėmis, nepasiduoda, nepraranda pasitikėjimo, jei reikia, kreipiasi pagalbos. Veikia laisvai, išradingai, kūrybiškai, drąsiai eksperimentuodamas, keisdamas, darydamas savaip. Veikdamas, žaisdamas laikosi susitarimų, Taisyklių, kontroliuoja savo elgesį.	Atpažįsta ir įvardija ne tik savo jausmus, bet ir nuotaikas. Atlieka mimikos pratimus. Paguodžia ir užjaučia draugą. Domisi savo ir kitų emocijomis.	Sudaromos galimybės vaikams pokalbio, žaidimo ar kitos veiklos metu apibūdinti save, palyginti save su kitais. Vaikai drąsinami klausinėti, eksperimentuoti, tyrinėti, klausti, , prašyti pamokyti, parodyti, paskolinti reikiamų priemonių ar pan., Vaikai mokosi priimti ir pasinaudoti pagalba. Siūloma užsiimti tokiomis veiklomis, kurios įtrauktų, skatintų susikaupti, nesiblaškyti, baigti pradėtą darbą.

SAVIVOKA IR SAVIGARBA		
Vertybinė nuostata. Save vertina teigiamai. **Esminis gebėjimas.** Supranta savo asmens tapatumą („aš esu, buvau, būsiu"), pasako, kad yra berniukas ar mergaitė, priskiria save savo šeimai, grupei, bendruomenei, pasitiki savimi ir savo gebėjimais, palankiai kalba apie save, tikisi, kad kitiems jis patinka, supranta ir gina savo teises būti ir žaisti kartu su kitais.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKO PASIEKIMAI	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Reaguoja į pasakytą savo vardą. Pradeda jausti savo kūno buvimą – apžiūrinėja, tyrinėja savo rankas, kojas, stebi jų judėjimą. Apžiūrinėja, liečia kitą vaiką, tyrinėja jo kūną. Jaučiasi svarbus kitiems šypsosi, krykštauja, kai aplinkiniai bendrauja su juo.	Tyrinėja save, tapatina su draugais. Įvardina berniuką, mergaitę. Atsiliepia šaukiamas vardu.	Laikytis pastovaus dienos ritmo ir ritualų, su tais pačiais žaislais žaisti tuos pačius žaidimus. Dažnai kreiptis į vaiką vardu, įvardijant jo jausmus ir veiksmus. Žaisti lietuvių liaudies žaidinimus. Žaisti žaidinimus su vaiko kūno dalimis, jas įvardijant. Ploti katučių vaiko rankomis. Žaisti darant pauzes, kad vaikas pakartotų judesius, garsus.
2-asis žingsnis Turi savo kūno išorės vaizdinius – atpažįsta save neseniai darytose nuotraukose, savo atvaizdą veidrodyje, pavadina kelias kūno dalis. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis neleidžia to daryti. Džiaugiasi didėjančiomis savo galimybėmis judėti, atlikti veiksmus, kalbėti, tikisi juo besirūpinančio suaugusiojo pritarimo, palaikymo, pagyrimo.	Žaidžia vardų žaidimus, padrąsintas save vadina vardu; pasako vardą kitam, parodydamas pirštukais metus. Žaidžia įvairius žaidimus su veidrodžiu. Skiria save nuotraukose, parodo šeimos narius: mamą, tėtį, brolį, sesę. Skiria grupės draugus.	Žaisti su vaiku žaidinimus. Vartoti kūno dalių pavadinimus. Pasiūlyti žaislų su veidrodėliais, žaidimų su drabužių detalėmis, stebint save nedūžtančiame veidrodyje. Supranta, ką ir kaip gali padaryti pats, išreiškia savo norus, pyksta, kai suaugusysis prašo to nedaryti. Vaiko protestą suprasti kaip jo poreikių ir norų išraišką, o ne kaprizus. Sudaryti vaikui pasirinkimo situacijas, naudoti tik būtinus draudimus (kad nenukristų, nenusidegintų). Demonstruojant ir aiškinant įtraukti vaiką į diskusiją, kas jam patinka ir kas nepatinka. Vaikui skirti pakankamai individualaus dėmesio – domėtis, ką jis veikia, pritarti žvilgsniu, šypsena, pagirti, pasidžiaugti pasiekimais.

3-asis žingsnis Kalba pirmuoju asmeniu: „aš noriu“, „mano“. Savo „aš“ sieja su savo veikla ir daiktų turėjimu – pasako, ką daro, ką turi. Pasako, kas jis yra – berniukas ar mergaitė, atskiria berniukus nuo mergaičių, pavadina 5–6 kūno dalis. Didžiuojasi tuo, ką turi ir ką gali daryti, tikisi, kad juo besirūpinantys suaugusieji ir kiti vaikai jį mėgsta ir priima.	Aiškinasi, kad kiekvienas žmogus turi šeimą, namus. Skiria tam tikros profesijos žmones. Atlieka tam tikrus darbus, kurių rezultatais mes naudojamės. Mokosi papasakoti apie save, pasakyti savo vardą, pirštukais parodo savo amžių. Vardina žmogaus kūno dalis, aiškinasi, kam reikalingos kojos, rankos ausys, akys ir k t. kūno dalys. Mėgdžioja suaugusiojo rodomus judesius, imituoja gyvūnų judesius.	Bendrauti su vaiku taip, kad šiam reikėtų sakyti: „aš dedu, tu dedi, jis deda“ ir pan. Dažnai įvardyti daiktus, kurie priklauso vaikui, paminint jo vardą. Komentuojant vaiko veiklą, būtinai paminėti vaiko vardą. Pasiūlyti žaidimų „mano – tavo“, „Mano kūnas“, „Mano žaidimai“ ir kt. Bendraujant su vaikais tinkamose situacijose paminėti vaiko vardą ir lytį. Kalbėtis su vaikais, ką mėgsta žaisti berniukai ir mergaitės. Pasidžiaugti, paploti, jei vaikas padeklamuoja, pa dainuoja. Pakomentuoti ir pagirti vaiko pasiekimus atėjusiems jo pasiimti tėvams, kad vaikas tai girdėtų. Pakabinti vaiko darbelius taip, kad jis galėtų juos matyti.
4-asis žingsnis Supranta, kad turi nuo kitų atskirą savo norų, ketinimų, jausmų pasaulį. Pasako, kaip jaučiasi, ko nori jis pats ir kaip jaučiasi, ko nori kitas asmuo. Supranta, kad suaugęs žmogus negalėjo matyti to, ką jis matė, ką darė arba kas atsitiko, jeigu nebuvo kartu (tėvams pasakoja, ką veikė darželyje ir kt.) Mano, kad yra geras, todėl kiti jį mėgsta, palankiai vertina.	Pasakoja apie save: amžius, lytis, išvaizda, pomėgiai, gebėjimai. Ieško savęs nuotraukose, stebi veidrodyje. Žaidžia bendravimo žaidimus, kartoja ir įsimena savo vardą, pavardę, kitų vaikų vardus, pomėgius. Pasakoja ,kitam asmeniui, jeigu jo nebuvo kartu, ką darė arba kas atsitiko. Diskutuoja, kokie yra patys vaikai, ko nori, kas patinka, o kas ne, kas gera, o kas bloga	Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Kas aš esu?“, „Mano kūnas“, „Žmonių panašumai ir skirtumai“, „Mano ir kitų pomėgiai“, „Mano ir kitų jausmai“. Paskatinti vaikus kalbėti apie tai, ko auklėtojas nematė, nuoširdžiai domėtis ir klausinėti apie jų įspūdžius, jausmus. Papasakoti vaikams apie save tai, ko jie nematė. Stebėti, ar neatsiranda nepakankamo savęs vertinimo ženklų (nuleista galva ar pečiai), ir pasidomėti, kas atsitiko? Kodėl? Dažnai kartoti, kad vaikas yra ypatingas ir svarbus kitiems grupėje.
5-asis žingsnis Supranta, kad jis buvo, yra ir visada bus tas pats asmuo: atpažįsta save kūdikystės nuotraukose, apibūdina savo išvaizdą, teisingai pasako, kad suaugęs bus vyras (moteris), tėvelis (mamytė). Jaučiasi esąs šeimos, vaikų grupės narys, kalba apie šeimą,	Lygina save, koks buvo ankščiau ir koks yra dabar: pasakoja, ką geba, žymi bei meninėmis priemonėmis vaizduoja savo augimą, pasiekimus. Kuria knygelę apie save, įsekdami savo paties pieštą autoportretą, draugų, auklėtojos, tėvų ir kitų šeimos narių portretus su užrašytais žodžiais apie jį; gretina portretus, svarsto ar panašus, kokį mato pats save ir kokį mato kiti. Tyrinėja savo ir kitų žmonių panašumus ir	Kalbėti su vaiku apie jo praeitį, dabartį, ateitį. Pasiūlyti veiklos tyrinėjimams: „Mano kūnas, pomėgiai, norai, gebėjimai praeityje, dabar, ateityje“. Žaisti žaidimus, kuriuose vaikas vaizduoja tai save, tai ką nors kitą, save praeityje arba ateityje. Dažnai kalbėtis su vaikais apie jų šeimas, tėvelių darbus, švente, organizuoti šeimos dienas išvykas į darbovietes. Turėti

draugus. Savęs vertinimas nepastovus, priklauso nuo tuo metu išsakyto suaugusiojo vertinimo, siekia kitų dėmesio, palankių vertinimų	skirtumus, pomėgius, analizuoja savo elgesį įvairiose situacijose. Kuria savo galimybių „saulę", ant spindulių rašydami ką gali.	vaiko šeimos, grupės nuotraukų albumėlius. Rengti grupės šventes, prisistatymus tėvams, kitoms darželio grupėms. Kalbėtis su vaikais apie tai, kas yra gerai, o kas blogai. Skatinti ir girti vaiką, tai siejant su jo asmeniu, išsakyti pastabas konkrečiam jo poelgiui ar veiksmui, nesiejant su jo asmenybe. Paskatinti vaikus dažniau keisti žaidimo partnerius, įtraukti į savo žaidimus mažiau populiarius vaikus, paskatinti sakyti komplimentus vienas kitam, žaisti žaidimą „Kas mane pagirs?" Įžeidus, nuskriaudus draugą paskatinti atsiprašyti ir jam pasakyti 3– 5 malonius dalykus. Dažniau kreiptis į vaiką vardu, pagiriant ir jį, ir jo gebėjimus.

6-asis žingsnis Vis geriau suvokia savo norus, jausmus, savybes, gebėjimus, šeimą, bendruomenę, Tėvynę. Ima suvokti save, kaip galintį daryti įtaką kitam (pralinksminti, padėti ir kt.) ir atsakingai pasirinkti (ką veikti, kaip elgtis, aktyviai dalyvauti priimant su jo gyvenimu ir veikla susijusius sprendimus ar kt.). Juokiasi iš savo klaidų ar mažų nelaimių, jeigu jos nesukėlė rimtų pasekmių. Save apibūdina, nusakydamas fizines ir elgesio savybes, priklausymą šeimai, grupei, gali pasakyti savo tautybę. Save ir savo gebėjimus vertina teigiamai. Stebi ir	Demonstruoja savo fizinių galimybių, pozų, judesių tobulumą, išradingumą žaidimuose, veikloje su daiktais. Dalyvauja į vairioje veikloje meninė, sportinė, gamtos, aplinkos pažinimo, žygiai, talkos ir kt.), kurioje atsikleidžia geriausias savo savybes. Apie savo veiklą pasakoja suaugusiems ir vaikams, džiaugiasi, rodydami, ką nuveikė. Žaidžia „komplimentų" žaidimus, pastebėdami ir įvertindami vienas kito gerąsias savybes. Diskutuoja apie gimtinę, Tėvynę, domisi tradicijomis, papročiais, vietinėmis šventėmis, dalyvauja jose. Atpažįsta, atkartoja girdėtą informaciją iš gimtojo kaimo, miesto istorijos. Klausosi kūrinėlių, diskutuoja apie gražų šeimos narių bendravimą, pagarbą, rūpinimąsi vieni kitais, vaikų senelių bei tėvų panašumą. Žiūrinėja knygeles, savo šeimos nuotraukas, vardina šeimos narius, pusbrolius, pusseseres. Iš žaislų sudaro šeimos variantus. Kalba, judesiais, mimika išreiškia meilę šeimos nariams. Aiškinasi šeimos narių giminystės ryšius:	Paskatinti samprotauti apie save, savo pomėgius, veiklą: „Kas? Kada? Ką? Kur? Kaip? Su kuo?" („Kur buvai? Su kuo buvai? Ką mėgsti veikti?"). Pasiūlyti idėjų savęs, šeimos, kitų žmonių, jų grupių, Tėvynės tyrinėjimams. Pristatyti vaiko ir tėvų pomėgius vakaronėse, parodose ir kt. Leisti vaikui vis daugiau rinktis pačiam, nepažeidžiant savo ir kitų saugumo bei nustatytų elgesio taisyklių. Paskatinti pastebėti juokingą pusę savo klaidose. Skatinti juos pozityviai reaguoti į savo klaidas. Sąmoningai suklysti, pa - demonstruojant, kaip galima juoktis iš savo apsirikimų. Skatinti pokalbius, diskusijas apie fizines savybes, pomėgius ir elgesio savybes, šeimą, grupę, Tėvynę Pasiūlyti idėjų veiklai, skatinančiai tyrinėti kitų palankumo ir nepalankumo vaikui ženklus, aiškintis

atpažįsta kt. palankumo ir nepalankumo ženklus žodžius, kvietimą žaisti.	vaikai, anūkai tėvai, seneliai ir t.t. Sudaro savo šeimos medį	palankumo ir nepalankumo priežastis

7-asis žingsnis Brangina savo gimtinę, Tėvynę, kalbą, gerbia jos istoriją, papročius, tradicijas, domisi tautosaka, tautodaile, amatais, architektūra ir kt. Domisi įvairiomis Lietuvos ir pasaulio tautomis, jų kultūra Domisi ir tyrinėja savo aplinkoje ar (ir) Lietuvoje, pasaulyje esančius gamtos objektus, žmonių sukurtus daiktus, kultūros vertybes, jas tausoja	Sudaromos galimybės vaikams pokalbio, žaidimo ar kitos veiklos metu apibūdinti save, palyginti save su kitais (broliu, seserimi, draugu), nusakyti kuo jie panašūs ir kuo skiriasi, papasakoti ką jau sugeba o, ko dar ne. Vaikai drąsinami eksperimentuoti, tyrinėti, klausti, kai neaišku, prašyti pamokyti, patarti. Vaikai skatinami mąstyti, planuoti ir įgyvendinti įvairius sumanymus darbelius ir kt.) Kuo dažniau pateikiami klausimai „kodėl?", „Kaip manai?", „kaip dar galima?" ir pan.	Vaikai skatinami dalytis nuomonėmis, kuo ypatinga Lietuvos gamta, kodėl jiems patinka gyventi Lietuvoje. Klausomos ir dainuojamos liaudies dainos, giesmės, sutartinės, skaitomos, pasakojamos ir vaidinamos lietuvių pasakos, menamos mįslės. Su vaikais lankomasi vietose, kuriose galima susipažinti su amatininkų dirbiniais, tautodailės kūriniais, architektūra. Vaikams sudaromos galimybės aktyviai dalyvauti edukacinėse programose (pvz., duonos kepimo, juostų audimo, krepšių pynimo ir kt.). Su valstybės simboliais, jos istorija, kalba, tarmėmis, tautos papročiais, tradicijomis vaikai susipažįsta stebėdami, analizuodami, kalbėdamiesi, dalyvaudami valstybinėse šventėse, amatų dienose, etnokultūriniuose renginiuose, kultūriniuose projektuose ugdymo įstaigoje ir pan. Vaikai skatinami dalytis savo patirtimi, žiniomis apie kitas šalis, jų gyventojus, papročius; aptarti, kuo panašūs ir

		kuo skiriasi įvairių tautų papročiai, tradicijos, ko galima pasimokyti iš kitų kultūrų. Lankomi gamtos ir kultūros objektai, muziejai, parodos, kultūros renginiai. Vaikams sudaromos galimybės aktyviai dalyvauti bendruomenės renginiuose, minėjimuose, akcijose, talkose ir kt., jie skatinami pasakoti, ką matė, patyrė, išgyveno, lankydamiesi gamtoje, muziejuje, parodoje, spektaklyje ar kt. Vaikai skatinami dalytis patirtimi apie lankytus gamtos ir kultūros objektus, pasakoti apie savo ar savo šeimos, pažįstamų žmonių sukurtą gamtinę aplinką (pvz., sodą, alpinariumą, kaimo sodybą ir kt.), dalytis idėjomis, sumanymais, ką ir kaip norėtų pats sukurti, pakeisti savo aplinkoje. Sudaroma galimybė vaikams įgyvendinti jų sumanymus (pvz., ugdymo įstaigos kieme pagal vaikų sumanymą kartu su jais įrengti alpinariumą, sukonstruoti lauko įrenginį ir pan.)

SAVIREGULIACIJA IR SAVIKONTROLĖ		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs valdyti emocijų raišką ir elgesį. **Esminis gebėjimas.** Laikosi susitarimų, elgiasi mandagiai, taikiai, bendraudamas su kitais bando kontroliuoti savo žodžius ir veiksmus (suvaldo pyktį, neskaudina kito), įsiaudrinęs geba nusiraminti.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Gerai jaučiasi įprastoje aplinkoje. Nusiramina kalbinamas, nešiojamas, supamas. Tapatinasi su suaugusiojo, prie kurio yra prisirišęs, emocijomis.	Pripranta prie dienos ritmo ir jo laikosi.	Sukurti mažai kintančią, saugią aplinką. Parūpinti spalvingų, skambančių, judančių žaislų, nedūžtančių veidrodėlių. Kiekvieną kartą vaikui sunerimus reaguoti švelniai ir suteikti fizinį komfortą. Pagal galimybes dažniau paimti vaiką ant rankų. Mokytis atpažinti vaikų poreikių raiškos ženklus (kai

		skauda, kai nori valgyti, nori bendrauti...). Kalbinti vaiką, dainuoti jam įvairia intonacija – linksmai, ramiai, liūdnai. Juokinti, džiuginti mažylį, kad kuo daugiau laiko būtų linksmas, smagus.
2-asis žingsnis Išsigandęs, užsigavęs, išalkęs nusiramina suaugusiojo nori būti kalbinamas, malonu, kai jis glaudžiamas, maitinamas. Pats dažnai ieško nusiraminimo: apsikabina minkštą žaislą arba čiulpia čiulptuką, šaukia suaugusįjį, ropščiasi ant kelių. Pradeda valdyti savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius.	Domisi patrauklia veikla, gerai jaučiasi grupės aplinkoje. Valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į suaugusiojo balso intonaciją, veido išraišką.	Į vaiko išreikštus poreikius reaguoti nuosekliais, pastoviais veiksmais, intonacijomis, žodžiais. Nustatyti vaikui ir jo veiklai būtinus apribojimus ir nuosekliai jų laikytis. Suteikti vaikui galimybę išreikšti savo emocijas (pvz., nespėjus pravirkti neskubėti raminti). Padėti vaikams nusiraminti, pasiūlant minkštus, švelnius daiktus, leisti miegoti, apsikabinus iš namų atsineštą mėgstamą žaislą.
3-asis žingsnis Yra ramus ir rodo pasitenkinimą kasdiene tvarka bei ritualais. Jeigu kas nepatinka, nueina šalin, atsisako bendros veiklos. Geriau valdo savo emocijų raišką ir veiksmus, reaguodamas į juo besirūpinančio suaugusiojo veido išraišką, balso intonaciją, žodžius. Žaisdamas kalba su savimi, nes kalba padeda sutelkti dėmesį, kontroliuoti savo elgesį. Išbando įvairius konfliktų sprendimo ar savo interesų gynimo būdus (rėkia, neduoda žaislo, pasako suaugusiajam ir kt.). Bando laikytis suaugusiojo prašymų ir susitarimų. priklausomai nuo situacijos (pvz.,	Atsisako bendros veiklos, jeigu jam nepatinka. Išbando konflikto spendimo būdus, rėkdamas, meluodamas, neduodamas žaislo, prieštaraudamas. Žaisdamas kalbasi su savimi. Kontroliuoja savo elgesį. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių.	Laikytis dienos ritmo, taikyti vaikams priimti nusiraminimo būdus. Pasiūlyti vaikams žaislų ar priemonių, padedančių išreikšti jausmus. Skatinti vaikus vartoti žodžius, pasakant, ko jie nori, o ne fizinę jėgą. Paaiškinti ar suvaidinti, kaip vaiko elgesys įskaudino kitus. Dažnai klausti vaikų, ar jiems nereikia pagalbos. Pasiūlyti vaikams būdų, kaip spręsti kylančius konfliktus. Įrengti grupėje nusiraminimo, gerų emocijų kampelį. Leisti vaikui pačiam pasirinkti, nuspręsti, ką darys, kaip pasielgs toje veikloje, kurioje jis jau sugeba priimti sprendimą. Padrąsinti vaikus reikšti visas emocijas. Vaikui žaidžiant su lėlėmis, parodyti daugiau, nei vaikas vartoja,

ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.		emocijų ir jausmų raiškos būdų. Pagirti vaiką, kai jis atsižvelgia į suaugusiojo prašymą ir nepažeidžia susitarimų. Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoju, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė. Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojui.
4-sis žingsnis Nusiramina, kalbėdamas apie tai, kas jį įskaudino girdėdamas suaugusiojo komentarus, pradeda valdyti savo emocijų raiškos intensyvumą priklausomai nuo situacijos (pvz., ramioje aplinkoje džiaugsmą reiškia santūriau). Paklaustas ramioje situacijoje pasako galimas savo ar kito asmens netinkamo elgesio pasekmes. Nuolat primenant ir sekdamas suaugusiojo bei kitų vaikų pavyzdžiu laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles. Bendraudamas mokosi elementarių savikontrolės įgūdžių. grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Žaisdamas stengiasi laikytis žaidimo taisyklių.	Susitarti su vaikais, kad atbėgtų pasitarti su auklėtoju, kai jaučiasi įskaudinti ar nežino išeities sudėtingoje situacijoje. Siūlyti žaidimus, padedančius mokytis spręsti konfliktines situacijas ir rasti tinkamą išeitį. Taikyti paskatinimo, pagyrimo, loginių pasekmių metodus, padedant mokytis kontroliuoti emocijų raišką. Kartu su vaikais nustatyti paprastas kasdienes elgesio grupėje taisykles, kuriose matytųsi ir vaikų atsakomybė Paskatinti, pagirti vaikus už taisyklių ir tvarkos laikymąsi, pagalbą auklėtojui.

5-asis žingsnis Nusiramina, atsipalaiduoja klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su kitais. Vis dažniau jausmus išreiškia mimika ir žodžiais, o ne veiksmais. Ramioje situacijoje sugalvoja kelis konflikto sprendimo būdus, numato jų taikymo pasekmes. Retkarčiais primenamas laikosi grupėje numatytos tvarkos, susitarimų ir taisyklių. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles ir bando jų laikytis be suaugusiųjų priežiūros.	Nusiramina, atsipalaiduoja klausydamasis ramios muzikos, pabuvęs vienas, kalbėdamasis su draugais. Jausmus išreiškia mimika, o ne veiksmais. Pats primena kitiems tinkamo elgesio taisykles, skatina kitus jų laikytis. Žaidybinių situacijų metu ieško konfliktų sprendimo būdų.	Įkurti grupėje ramybės erdves su minkštais žaislais. Pasirūpinti, kad būtų žaislų, kurie padeda vaikui suvaldyti emocijas: muzikinių dėžučių, grojančių, švilpiančių vilkelių ir pan. Leisti vaikui pačiam spręsti problemas, neskubėti patarinėti, nurodinėti. Pasakoti istorijas arba žaisti žaidimus, kurių veikėjai pozityviai sprendžia konfliktus. Būtinai padėti vaikui, kuriam reikalinga pagalba derybose (pvz., vaikams su kalbos sutrikimais), konkrečiose konfliktinėse situacijose.
6-asis žingsnis Pats taiko įvairesnius nusiraminimo, atsipalaidavimo būdus. Bando susilaikyti nuo netinkamo elgesio jį provokuojančiose situacijose, ieško taikių išeičių, kad neskaudintų kitų. Stengiasi suvaldyti savo pyktį, įniršį. Supranta susitarimų, taisyklių prasmę bei naudingumą ir dažniausiai savarankiškai jų laikosi. Lengvai priima dienos ritmo pasikeitimus.	Žaidžia bendrus žaidimus, laikosi žaidimo taisyklių, veikia šalia kitų atsargiai, netrukdydami, gerbdami jų privatumą. Aiškinasi, kokiais būdais galima sumažinti pyktį, įniršį, išbando tai praktiškai.	Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant. Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą.
7-asis žingsnis Padėti vaikui išreikšti savo jausmus bei nusiraminti, jį išklausant, su juo žaidžiant. Skaityti M. Molickos „Terapines pasakas“ ir kalbėtis apie tinkamas išeitis konfliktinėse situacijose. Padėti įvardyti sudėtingus jausmus: nusivylimą, nerimą, pavydą.	Ieško pagalbos, jeigu yra nusiminęs, neišeina, nesupranta, yra išsigandęs, susijaudinęs. Supranta, kad skirtingose vietose, mokykloje: valgykloje, tualete, grupėje, bibliotekoje, kiemo teritorijoje yra kitokia tvarka, kurios reikia laikytis	Kurti situacijas, siūlyti pratimus, skirtus atsipalaiduoti (kvėpavimas, mankšta, „vaizduotės kelionė“, muzikos klausymas, piešimas, šokis ir kt.), patyrus stiprių išgyvenimų. Kurti įvairias situacijas (inscenizacijas, vaidinimus, improvizacijas), kuriose vaikai eksperimentuoja ir mokosi tinkamai parodyti savo emocijas ir nuotaikas.

SANTYKIAI SU SUAUGUSIAIS IR BENDRAAMŽIAIS		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su suaugusiaisiais. **Esminis gebėjimas.** Pasitiki pedagogais, juos gerbia, ramiai jaučiasi su jais kasdienėje ir neįprastoje aplinkoje, iš jų mokosi, drąsiai reiškia jiems savo nuomonę, tariasi, derasi; žino, kaip reikia elgtis su nepažįstamais suaugusiaisiais.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Verkia atsiskirdamas nuo tėvų, tačiau padedamas pedagogo pamažu nurimsta ir įsitraukia į veiklą. Atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako jam kalbinamas, žaidinamas, siekia būti greta.	Pratinasi ir atpažįsta juo besirūpinantį suaugusįjį, džiaugiasi jį pamatęs, atsako kalbinamas. Pamažu įsitraukia bendrą veiklą, nesudėtingus žaidimus.	Padėti vaikui pajusti prieraišumą prie juo besirūpinančio auklėtojo, t. y. palaikyti akių kontaktą su vaiku, jam nusišypsoti, jį paglostyti, pažaisti su juo veidas prieš veidą, parūpinti vaikui įdomių žaislų, užtikrinti vienodą dienos ritmą grupėje ir namuose, sužinoti iš tėvų ir taikyti tokius pačius, kaip ir namuose, vaiko raminimo būdus. Rodyti asmeninį dėmesį vaikui – pažiūrėti į akis, nusišypsoti, pakalbinti, panešioti, pažaisti su juo. Bendraujant prisitaikyti prie vaiko bendravimo ritmo atsakyti šypsena į vaiko šypseną, pakartoti vaiko sakomus žodžius ir, atvirkščiai, nusišypsoti ir palaukti, kol vaikas atsakys šypsena, kalbėti ir palaukti vaiko atsako. Reaguoti į vaiko rodomus ženklus apie norą būti paimtam ant rankų.
2-asis žingsnis Sunkiai atsiskiria nuo mamos, tėčio ar globėjo. Akivaizdžiai parodo prieraišumą prie juo besirūpinančio suaugusiojo. Mėgsta žaisti kartu su juo, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Prieš ką nors darydamas pažiūri į suaugusiojo veidą, padeda žaislą į vietą ir kt. Bijo nepažįstamų žmonių, nejaukiai jaučiasi nežinomoje aplinkoje.	Mėgsta žaisti su suaugusiu, stebi ir mėgdžioja jo žodžius, veiksmus. Atpažįsta suaugusiojo emocijas, jausmus. Dažniausiai vykdo jam suprantamus suaugusiojo prašymus, paskatinti jį. Stengtis, kad auklėtojo bendravimas su vaiku būtų pozityvus. Vaikui supykus, užsispyrus, reaguoti pozityviai – jautriai aiškintis pykčio priežastis, padėti vaikui taikyti vis daugiau būdų išreikšti savo poreikiams ir nuotaikai. Raiškia pritariančia ar nepritariančia veido mimika reaguoti į tinkamus ar netinkamus vaiko veiksmus, poelgius Pirmiausia parodyti vaikams naują	Sukurti ir laikytis atsisveikinimo su tėvais ritualų. Grupėje turėti įdomių žaislų, žaidimų ir kurį laiką pažaisti su vaiku, kol nusiramins ir įsitrauks į grupės veiklą. Pastebėti, kada vaikui reikia auklėtojo dėmesio ir padrąsinti.

	aplinką, joje pažaisti ką nors smagaus, malonaus. Pristatyti vaikams naujus žaislus, supažindinant, kaip jie atrodo, juda, kokius garsus skleidžia, kelis kartus pakartoti veiksmus su žaislais, pakviesti vaikus pabandyti su jais pažaisti kartu su auklėtoju. Tik po to skatinti vaikus su nauju žaislu žaisti savarankiškai. Prieš einant į salę stebėti spektaklio, nuteikti vaiką teigiamai, kalbėti apie personažus.	

3-asis žingsnis Lengviau nei antraisiais metais atsiskiria nuo tėvų. Drąsiai veikia, rizikuoja, išbando ką nors nauja, kai šalia yra juo besirūpinantis suaugusysis. Mėgdžioja, tačiau žaidime savaip pertvarko suaugusiųjų veiksmus, žodžius, intonacijas. Nori veikti savarankiškai ir tikisi suaugusiojo palaikymo, pagyrimo. Ne visada priima suaugusiojo pagalbą, kartais užsispiria. Ramiai stebi nepažįstamus žmones, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	Tvarkosi savo žaidimo vietą, padeda draugams ar suaugusiajam. Deda daiktus ir žaislus į jiems skirtas vietas. Žaisdamas su kitais išreiškia palankumą, pasitenkinimą. Naudoja siužetinius žaislus, daiktus pakaitalus. Žaidžia žaidimus plėtojančius socialinę patirtį. Mėgsta drauge su suaugusiu žaisti, vartyti knygeles, ridenti kamuolį, statyti bokštą ir kt. Žodžiu išreiškia norus. Ramiai stebi nepažįstamus, kai šalia yra suaugęs žmogus.	Bendradarbiauti su vaiko tėvais, sužinant naujus jo pasiekimus, įpročius, interesus bei informuojant tėvus apie įstaigoje praleistą dieną. Pritarti vaiko iniciatyvai, tačiau visuomet atskubėti į pagalbą, kai jam reikia suaugusiojo, būti vaiko saugumo garantu. Žaidžiant su vaiku skatinti jo savarankiškumą, veikimą tarsi, tariamai, daiktų pakaitalų naudojimą, persikūnijimą, tapimą kuo nors: klausti, ko reikės žaidimui; paduotą kubelį „suvalgyti“ lyg bandelę; vadinti vaiką prisiimto vaidmens vardu – mama, tėveliu, pardavėju; parūpinti vaidmens atributų, žaislų komplektų; įsitraukus į žaidimą ką nors pirkti, ko nors pageidauti, kad vaikas galėtų praturtinti žaidimą; kalbėtis su vaiku apie tai, kas žaidžiama. Kai vaikas sako „Ne“, priešgyniauja arba užsispiria, parinkti tinkamus bendravimo su juo būdus – pasiūlyti jam rinktis vieną iš dviejų: „Ką pirmiau valgysi sriubą ar mėsytę?“; pasiūlyti išspręsti problemą: „Dabar aš dėsiu žaislus į dėžutę. O kas man juos padavinės?“; paskirstyti vaidmenis ir veiklą: „Aš nuplausiu stalą, o tu gali jį nušluostyti.“ Jei vaikas užsispyrė to, kas jam pavojinga, tikslinga

		nukreipti jo dėmesį į kitą įdomią veiklą. Į grupę kartais pasikviesti svečių, kviesti tėvus ar senelius dalyvauti vaikų ugdymo procese, kad vaikai pratintųsi bendrauti su nepažįstamais žmonėmis.
4-asis žingsnis Lengvai atsiskiria nuo tėvų ar globėjų. Grupėje jaučiasi saugus, rodo pasitikėjimą grupės auklėtojais, supranta jų jausmus, bendradarbiauja su jais: guodžiasi, kalbasi, klausia, tariasi. Paklaustas suaugusiajam pasako savo nuomonę. Dažniausiai stengiasi laikytis suaugusiųjų nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus bei vykdo individualiai pasakytus prašymus. Mėgsta ką nors daryti kartu su suaugusiuoju. Kalbasi, ką nors veikia su nepažįstamais žmonėmis, kai auklėtojas yra šalia jo arba matomas netoliese.	Stebi suaugusiųjų gyvenimą, diskutuoja apie žmonių darbą, šeimą. Seka suaugusiųjų pavyzdžiu iš jų mokosi, kreipiasi pagalbos, patarimo, klausinėja, išklauso, rodo savo darbelius, džiaugiasi savo pasiekimais. Stengiasi laikytis suaugusių nustatytos tvarkos, priima jų pagalbą, pasiūlymus, bei vykdo individualiai pasakytus prašymus.	Pasiūlyti vaikams veiklos, per kurią reikia kalbėti apie šeimą. Pakabinti vaiko ir šeimos fotografijas vaiko akių lygyje. Organizuoti šeimos dienas grupėje. Kviesti tėvus dalyvauti grupės veikloje. Klausytis vaikų, skatinti pasakyti savo norus, sumanymus, idėjas, padėti juos įgyvendinti. Padėti vaikams laikytis tvarkos, kontroliuoti savo elgesį. Vaikui supykus, paskatinti kalbėti apie tai, kas jį supykdė, padėti rasti tinkamą išeitį, nusiraminti. Kviesti į grupę vaikams įdomius žmones ir skatinti vaikus ką nors veikti drauge.
5-asis žingsnis Rodo, prašo, siūlo, aiškina, nurodinėja, įtraukdamas suaugusįjį į savo žaidimus, bendrą veiklą, pokalbius apie savijautą ir elgesį. Priima su veikla susijusius suaugusiojo pasiūlymus. Tikrina suaugusiojo išsakytas leistino elgesio ribas – atsiklausia, derasi, pasako, kaip pasielgė kitas, ir laukia komentarų. Dažniausiai laikosi sutartų	Aptaria, kuria bendravimo su aplinkiniais elgesio taisykles. Stengiasi įtraukti suaugusįjį į savo žaidimus, veiklą. Priima su veikla susijusius suaugusio pasiūlymus. Klausosi suaugusiojo pasakojimų, skaitymo, deklamavimo ir kt. Susipažįsta su mokykloje dirbančiais žmonėmis, jų veikla, aiškinasi, kuo jie svarbūs, kodėl reikia gerbti jų darbą. Žaidimų metu imituoja, išbando suaugusiųjų darbus.	Vaikams prašant įsitraukti į jų žaidimus, atlikti antraeilius vaidmenis, palaikyti jų sumanymus, užduoti klausimų, padedančių plėtoti žaidimą. Kalbėtis su vaikais apie tai, kuo naudingos elgesio taisyklės, kodėl būtina jų laikytis, kas nutinka, kai jos pažeidžiamos. Būti tinkamo elgesio modeliu

taisyklių, suaugusiojo prašymų, pasiūlymų, tačiau stipriai supykęs, išsigandęs, susijaudinęs gali priešintis suaugusiajam. Drąsiai bendrauja su mažiau pažįstamais ar nepažįstamais žmonėmis grupėje, salėje ar įstaigos kieme.		vaikams. Kalbėti su jais apie tinkamą bendravimą su tėvais, broliais ir seserimis. Suprasti vaiko priešinimosi priežastį ir padėti jam įveikti kylančias problemas. Grupės vakaronėse skatinti deklamuoti eilėraštį kartu su šeimos nariais. Paskatinti vaikus bendrauti su grupės svečiais, papasakoti apie juos daugiau, kad vaikai turėtų apie ką kalbėtis, kartu su vaikais sugalvoti jiems klausimų.

6-asis žingsnis Nusiteikęs geranoriškai, pagarbiai, mandagiai bendrauti su suaugusiaisiais. Tariasi, diskutuoja su jais dėl dienotvarkės ir elgesio taisyklių, teikia pasiūlymus, stengiasi laikytis susitarimų, nors kartais su suaugusiuoju bendrauja priešiškai. Kasdienėse situacijose bando tinkamu būdu išsakyti priešingą nei suaugusiojo nuomonę. Paprašytas paaiškina, kodėl negalima bendraut su nepažįstamais žmonėmis, kai šalia nėra juo besirūpinančio suaugusiojo. Žino, į ką galima kreiptis pagalbos pasimetus, nutikus nelaimei.	Dalyvauja susitikimuose su įvairių tarnybų, profesijų žmonėmis, lankosi tėvų darbovietėse, muziejuose, parodose, dalyvauja šventėse, spektakliuose, koncertuose ir kt., bendrauja su kitų vaikų šeimos nariais. Diskutuoja, kaip elgtis su nepažįstamais žmonėmis, kuria žaidybines situacijas. Aptaria į ką reikėtų kreiptis pagalbos (policija, gaisrinė, greitoji), kokiu telefono numeriu galima iškviesti pagalbą.	Padėti vaikams keisti netinkamus bendravimo su suaugusiaisiais būdus, siekiant geranoriškai bendrauti. Kartu su vaikais sudaryti dienotvarkę, tartis dėl jos pakeitimų. Kartu kurti elgesio grupėje taisykles. Sudaryti galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę visais aktualiais gyvenimo grupėje klausimais. Padėti vaikams išmokti būdų, kaip pasakyti savo nuomonę, neįžeidžiant kitų (tėvų, senelių, draugų). Aiškintis bendravimo su nepažįstamais žmonėmis taisykles ir galimus pavojus. Iš- klausyti vaikų pasakojamus atsitikimus su suaugusiaisiais ir pasvarstyti, kaip kitą kartą panašiose situacijose jie galėtų elgtis.

7-asis žingsnis Elgiasi mandagiai, dėmesingai, tolerantiškai, atsižvelgia suaugusiųjų prašymus, pageidavimus, gerbia jų nuomonę. Apibūdina sektinus suaugusiųjų gyvenimo pavyzdžius. Kreipiasi padėti, patarti, paaiškinti, ištikus nesėkmei ar sunkumams. Pagal savo išgales inicijuoja įvairią veiklą, pokyčius, aktyviai dalyvauja bendroje veikloje Dalyvauja šeimos gyvenime: jaučiasi, kad yra vertinamas, palaikomas, su juo tariamasi; pats išsako savo nuomonę, norus, pageidavimus, pasiūlo įdomių veiklų, aktyviai dalyvauja šeimos, giminės šventėse, įvykiuose. Atsižvelgia į kitų šeimos narių poreikius, norus, prašymus.	Vaikai skatinami kalbėti apie jų vaidmenį šeimoje. Vaikai skatinami domėtis savo šeimos istorija: su tėvų pagalba sužinoti senelių, tėvų vaikystę mokyklos metus ir kt., papasakoti apie šeimos šventes. Vaikai raginami dalyvauti visuose bendruose reikaluose ir veikloje, jaustis bendruomenės nariais; teikti siūlymus ir dalyvauti kuriant klasės aplinką, tvarkant kiemą, žaidimų vietas, organizuojant šventes	Aplankomi visi darželio darbuotojai (budėtojai, valytojai, virėjai, sveikatos priežiūros darbuotojai, direktorius, sekretorė ir t. t.), susipažįstama su jais, jų darbu, pasikalbama. Vaikai aptaria, ką matę, kuo svarbūs ir visiems reikalingi ugdymo įstaigoje dirbantys žmonės, kodėl svarbu gerbti jų darbą, esant galimybei visada jiems talkinti, padėti. Vaikai stebi suaugusiųjų gyvenimą, jų veiklą, įvardija, ką svarbaus ir naudingo jie veikia, imituoja jų profesinį ir kitokį elgesį. Aptaria suaugusiųjų gyvenimo pamokas, daro išvadas, ko galima iš jų pasimokyti. Stengiasi suprasti, kokiais atvejais (kai susižeidei arką nors skauda, kai blogai jautiesi ar nežinai, ką daryti ir pan.) ir kokios pagalbos galima tikėtis iš suaugusiųjų (ypač tų, kuriais pasitiki). Vaikai mokosi, kaip reikia kreiptis, į ką, kaip nusakyti, kas atsitiko.

		Vaikai skatinami dalyvauti visuose bendruose reikaluose ir veikloje, jaustis bendruomenės nariais: teikti siūlymus ir dalyvauti, kuriant grupės aplinką, tvarkant kiemą, žaidimų vietas, statant įrenginius, organizuojant šventes ir t. t. Su vaikais aptariama, kad šeimų gali būti įvairių: tėtis, mama ir vaikas, mama ir vaikas, tėtis ir vaikas ir kt. Vaikai skatinami domėtis savo šeimos istorija: su tėvų pagalba sužinoti apie senelių, tėvų vaikystę, mokyklos metus, jaunystę ir pan., kaip jie mokėsi, kokiais informacijos šaltiniais naudojosi, ką mėgo veikti laisvalaikiu ir kt. papasakoti apie šeimos šventes, tradicijas; pokalbių, diskusijų, žaidimų metu vaikai skatinami dalytis pavyzdžiais, kaip jų šeimoje, giminėje šeimos nariai palaiko, padeda vieni kitiems, rūpinasi ir atsižvelgia į vienas kitom poreikius.

SANTYKIAI SU BENDRAAMŽIAIS		
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs geranoriškai bendrauti ir bendradarbiauti su bendraamžiais **Esminis gebėjimas.** Supranta, kas yra gerai, kas blogai, draugauja bent su vienu vaiku, palankiai bendrauja su visais (supranta kitų norus, dalijasi žaislais, tariasi, užjaučia, padeda), suaugusiojo padedamas supranta savo žodžių ir veiksmų pasekmes sau ir kitiems.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Patinka žiūrėti į kitus kūdikius, būti šalia kitų vaikų, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraišką, veiksmus.	Patinka žiūrėti į kitus grupės vaikus, juos liesti, mėgdžioti jų veido išraiškas.	Pasodinti kūdikius vieną šalia kito, duoti tokių pačių žaislų, skatinti bendrauti, tačiau stebėti, kad jie neužgautų vienas kito.
2-asis žingsnis Mėgsta žaisti greta kitų vaikų, stebėti jų veiklą. Jiems šypsosi, mėgdžioja jų judesius, veiksmus, ką	Supranta, kas yra gerai ir kas blogai, draugaus bent su vienu vaiku.	Paskatinti vaikus žaisti greta. Komentuoti vieno ir kito norus, emocijas, veiksmus. Pagal galimybes parūpinti

nors pasako. Gali duoti žaislą kitam, jį imti iš kito, tačiau supykęs gali atimti žaislą iš kito, jam suduoti.	Domisi naujais žaislais juos tyrinėja. Mėgdžioja draugų judesius, veiksmus.	pageidaujamų žaislų. Paskatinti būti geranoriškiems vienas kitam. Padėti vaikams pažinti grupės naujoką. Pristatyti jį kitiems. Skatinti pažaisti greta, kol auklėtojas yra šalia ir vaikai jaučiasi saugūs. Stebėti vaikus, stabdyti netinkamus veiksmus ir paaiškinti, kodėl negalima taip elgtis.
3-asis žingsnis Ieško bendraamžių draugijos. Žaidžia greta, trumpai pažaidžia su kitu vaiku, trumpam įsitraukia į kito vaiko žaidimą. Bendrauja mimika, judesiais, veiksmais, dažniau kalbasi su kitu vaiku, pakaitomis atlieka veiksmus su tuo pačiu žaislu. Audringai reiškia teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Gali simpatizuoti kuriam nors vaikui.	Ieško bendraamžių draugijos, dalinasi atsineštą žaislą iš namų. Laisvai jaučiasi naujoje aplinkoje, pastebi kitų vaikų kvietimą bendrauti. Audringai reiškia savo teises į savo daiktus, žaislus, nori kito vaiko jam patinkančio žaislo. Su draugais žaidžia siužetinius žaidimus.	Organizuoti žaidimus, kuriuose vaikams ką nors reikėtų daryti paeiliui arba keliems vienu metu. Grupėje turėti po kelis tokius pačius žaislus. Pakomentuoti draugiškus vaikų veiksmus ir jausmus, pritarti ketinimui žaisti kartu, padėti įsitraukti į bendro žaidimo epizodus. Užtikrinti vaiko saugumą. Paskatinti vaiką išreikšti ne - pasitenkinimą, kai kiti vaikai daro ką nors ne taip. Atsiliepti į vaikų pagalbos prašymus. Padėti vaikui įgyvendinti ketinimus, atsižvelgiant į kitų vaikų norus.
4-asis žingsnis Kartu su bendraamžiais žaidžia bendrus žaidimus (kviečia žaisti, priima, prašosi priimamas į žaidimą). Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, supranta jų norus, stengiasi suprasti kita kalba nei jis kalbančio vaiko sumanymus. Tariasi dėl vaidmenų, siužeto, žaislų. Padedamas suaugusiojo, palaukia savo eilės, dalijasi žaislais, priima kompromisinį pasiūlymą. Gali turėti vieną ar kelis nenuolatinius žaidimų partnerius. Su jais	Turi vieną ar kelis nuolatinius žaidimų draugus, su jais pykstasi ir lengvai taikosi. Noriai keičiasi atsineštais iš namų žaislais. Žaisdamas mėgdžioja kitus vaikus, tariasi dėl vaidmenų. Dalyvauja ryto rato veikloje, prisistato, aptaria pomėgius, susitaria dėl bendros veiklos, noriai dalinasi žaislais	Skirti pakankamai laiko ir vietos vaikų bendriems žaidimams. Naudoti smėlio laikrodį, susitarimus ir kitus būdus, padedančius vaikams palaukti savo eilės. Paskatinti paprašyti žaislo, tartis dėl žaislo, žaisti juo kartu. Komentuoti priimtinus ir nepriimtinus vaiko veiksmus, primenant elgesio taisykles. Mokyti pasakyti sau „ne“, kai norisi pasielgti netinkamai. Atkreipti dėmesį ir pagirti vaiko norą pasidalyti, ypač tose situacijose, kai tenka

lengvai susipyksta ir susitaiko		trumpam atidėti savo norų patenkinimą. Įvairiose situacijose atkreipti vaiko dėmesį į jo veiksmų pasekmes kitam. Vengti lyginti vaikus, vartojant žodžius „geresnis“, „blogesnis“. Skatinti ir palaikyti vaikų draugystes

5-asis žingsnis Sėkmingai įsitraukia į vaikų grupę ir nuolat kartu žaidžia. Geranoriškai veikia kartu su kitais, siūlydamas sumanymą ar priimdamas kitų sumanymą, fantazuodamas. Tikslingai atsineša žaislą iš namų bendram žaidimui su žaidimo draugu. Paprašius kitam vaikui, duoda pažaisti savo žaislu arba žaidžia juo paeiliui. Noriai žaidžia su vaikais iš kitos kultūrinės ar socialinės aplinkos, natūraliai priima vaikų skirtumus. Gali padėti kitam vaikui. Pats randa nesutarimo, konflikto sprendimo būdą arba prašo suaugusiojo pagalbos. Gali turėti draugą arba kelis kurį laiką nesikeičiančius žaidimų partnerius.	Kuria savo grupės taisykles, domisi draugų pomėgiais, analizuoja jų būdo bruožus, apibūdina savo santykius su jais. Stengiasi susidraugauti su kitu, palaikyti draugystę. Moka dalintis žaislais ir priemonėmis su kitais vaikais. Laikosi taisyklių, susitarimų. Bendraudami kalba mandagiai. Žaidžia siužetinius žaidimus pritaikydami bendravimo modelius. Bando išspręsti nesudėtingus konfliktus sudėtingesniais atvejais kreipiasi į suaugusius.	Jei grupėje yra vaikų, kurių kiti nepriima į žaidimus, išsiaiškinti to priežastis ir padėti atstumtiesiems įsitraukti į žaidimus. Siūlyti įvairios veiklos, turtinančių vaiko patirtį apie bendruomenę, žmones, jų veiklą, panašumus ir skirtumus. Pagiriant pastiprinti tinkamą, draugišką vaikų elgesį. Tarpininkauti vaikams ieškant išeičių konfliktinėje situacijoje. Pasiūlyti veiklos, kurioje keliems vaikams reikia siekti vieno tikslo, skatinti bendradarbiavimą.
6-asis žingsnis Rodo iniciatyvą bendrauti ir bendradarbiauti su kitais vaikais, palaikyti su jais gerus santykius, domisi skirtumais tarp vaikų ir juos toleruoja. Taikiai diskutuoja, tariasi, derasi su kitais vaikais dėl žaidimų sumanymų ir veiklos. Dalijasi žaislais ir kovoja už kitų teisę žaisti paeiliui. Siekdamas rasti kompromisą, įsitraukia į derybų procesą. Supranta, kad grupė vaikų, norėdama veikti sutartinai, turi susitarti	Bando valdyti savo norus ir elgesį. Atkreipia dėmesį ir neigiamai vertinane tinkamai pasielgusio vaiko poelgį. Pastebi ir vertina tinkamo elgesio apraiškas. Mokosi numatyti elgesio pasekmes. Su suaugusiojo pagalba mokosi surasti tinkamą situacijos sprendimą. Padedant suaugusiajam mokosi įvertinti kito vaiko savijautą, užjausti, padėti. Mokosi susivaldyti ir nepakenkti sau ir kitiems patekus į keblią ar konfliktinę situaciją.	Sudaryti galimybes vaikams gauti naujų įspūdžių, galinčių praturtinti jų žaidimus. Atkreipti vaikų dėmesį į tinkamus jų poelgius bei santykius su kitais, pabrėžiant, kad tai padeda visiems pasijusti laimingesniems. Paskatinti vaikus aiškintis, kas yra gerai, o kas blogai. Kartu su vaikais kurti taisykles, susitarimus, pasiryžtant jų laikytis. Pasiūlyti veiklų, kuriose reikėtų ką nors daryti

dėl visiems priimtino elgesio. Supranta, koks elgesys yra geras ar blogas ir kodėl. Suvokia savo veiksmų pasekmes sau ir kitiems. Turi draugą arba kelis nuolatinius žaidimų partnerius. Palaiko ilgalaikę draugystę mažiausiai su vienu vaiku.		drauge. Kalbėtis apie draugus ir draugystę.

7-asis žingsnis Rodo iniciatyvą susipažinti: užkalbina kitą, prisistato, paklausia, kviečia bendros veiklos, jaučia kito nuotaikas, išgyvenimus, rūpestį, rodo užuojautą (nelaimingam, nuskriaustam, išduotam). Pripažįsta ir gerbia kitų norus, toleruoja kitokią nuomonę, elgesį (teisę elgtis savaip), išvaizdą Laikosi grupės, kuriai priklauso, normų, taisyklių. Dalijasi patirtimi, mintimis, kartu sprendžia problemas, dalyvauja bendroje veikloje Apriboja savo ambicijas, suvaldo impulsus dėl bendros veiklos (pvz., nepasitraukia iš bendros veiklos, patyręs nesėkmę, supykęs ar pan.)	Žaidžia vaidybimius, kūrybinius, statybinius žaidimus, išbando įvairias žaidimo galimybes, tariasi dėl vietos, vaidmenų, išklauso draugų norų, siūlymų, dalinasi žaislais. Organizuoja malonių linkėjimų, gražių pastebėjimų ratą. Žaisdami judriuosius žaidimus – laikosi žaidimų taisyklių, derina savo veiksmus, kartu patiria džiaugsmą. Interpretuoja, vaidina, fantazuoja drauge su kitais, reikšdami savo įspūdžius, išgyvenimus, socialinę patirtį. Stebi, tyrinėja, apmąsto, komentuoja savo santykius su grupės draugais.	Vaikai drąsinami draugiškai sutikti naujai į grupę atėjusius vaikus, padėti jiems adaptuotis grupėje, įtraukti į žaidimą. Stengiamasi sudaryti sąlygas, kad kiekvienas vaikas pasijustų grupės dalimi: skatinamas bendras vaikų žaidimas, veiklos, kurių metu vaikai turi galimybę padėti vienas kitam, išsakyti savo asmeninę nuomonę, būti išklausyti. Stebint aplinkinius, klausantis, aptariant perskaitytus literatūros kūrinius, vaikai raginami aiškintis, diskutuoti, kokių nuotaikų, išgyvenimų patiria kiti žmonės įvairiose situacijose (įskaudinti, išduoti, apgauti ir t. t.). Diskutuojama, kas svarbu draugiškiems santykiams palaikyti: domėtis kito poreikiais ir atsižvelgti į juos, tesėti pažadus, išsaugoti paslaptis, gerbti kito nuomonę. Įvairių veiklų metu vaikai skatinami dalytis įspūdžiais, reikšti savo nuomones, požiūrius, vertinimus. Kuriamos situacijos ar užduotys, kurias atlikdami vaikai turi galimybę suvokti, kad jų norai, poreikiai, interesai gali būti skirtingi, tačiau visi yra vertingi ir turi teisę egzistuoti. Vaikai skatinami ieškoti išeities,

		spręsti problemines ar konfliktines situacijas (susidūrus skirtingiems norams, požiūriams), derinti savo norus, požiūrius tarpusavyje, pasiskirstyti vaidmenimis ir bendradarbiauti. Vaikai skatinami aptarti

		pastebėtas žmonių išvaizdos ir (ar) elgesio skirtybes (pavyzdžiui, po išvykos, pažiūrėjus paveikslų, vaizdajuostę ir pan.), prieiti prie išvados, kad žmonės gali atrodyti labai įvairiai ir, kad Žmonių elgesys gali skirtis, bet jis neturi pažeisti aplinkinių privatumo, jiems trukdyti Kasdienėse situacijose atkreipiamas vaikų dėmesys į jų žodžių ir veiksmų pasekmes kitiems grupės nariams, būtinybę atsiprašyti netinkamai pasielgus (įžeidus, įskaudinus kitą, netesėjus duoto žodžio – sulaužius pažadą ir pan.). Žaisdami, atlikdami bendras užduotis, vaikai mokosi dalytis priemonėmis, žaislais, taip pat patirtimi, sumanymais, mokosi vieni iš kitų. Sprendžiant konkrečias grupės kasdienio gyvenimo problemas, vaikai skatinami pasidalyti nuomonėmis, drąsiai eksperimentuoti, rodyti iniciatyvą, siekiant bendros veiklos įdomumo, kokybės, įvairovės. Kartu su vaikais aptariant, nagrinėjant įvairias jų kasdienio gyvenimo situacijas, elgesį, pabrėžiama, kad teisės yra neatsiejamos nuo pareigų (pavyzdžiui, vaikas gali reikšti savo nuomonę, tačiau turi leisti tai padaryti ir kitam). Vaikai drąsinami galvoti ir kalbėti apie savo emocijas, jausmus, kurių kyla

		žaidžiant, veikiant kartu su kitais. Su vaikais kalbamasi, aptariami įvairūs emocinių sunkumų įveikos būdai (pvz., įvardyti, kaip jautiesi, tam tikram laikui pasitraukti iš grupinės veiklos, giliai pakvėpuoti, po to vėl sugrįžti ir pan.). Kasdienėje veikloje vaikai pastiprinami (pvz., pagiriami, iškeliami pavyzdžiu), kai jie suvaldo stiprias emocijas (pvz., pyktį, nepasitenkinimą, pavydą.

5.4. SVEIKATOS SAUGOJIMO KOMPETENCIJA

Sveikatos saugojimo kompetencija apima vaikų sveikatos saugojimą ir stiprinimą, sveikos gyvensenos gūdžių ugdymą, judėjimo poreikio tenkinimą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis:

Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis:

Kasdienio gyvenimo įgūdžiai (1 sritis). Fizinis aktyvumas (2 sritis).

KASDIENIAI GYVENIMO ĮGŪDŽIAI		
Vertybinė nuostata. Noriai ugdosi sveikam kasdieniam gyvenimui reikalingus įgūdžius. **Esminis gebėjimas.** Tvarkingai valgo, savarankiškai atlieka savitvarkos veiksmus: apsirengia ir nusirengia, naudojasi tualetu, prausiasi, šukuojasi. Saugo savo sveikatą ir saugiai elgiasi aplinkoje.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Bando savarankiškai valgyti ir gerti iš puodelio.	Žaidimo pagalba susipažįsta su higienos reikmenimis: muilu, rankšluosčiu, nosine ir šukomis. Atlieka veiksmus su higienos priemonėmis. Žaidžia su kaladėlėmis. Juda, laipioja. Varto knygeles, stebi aplinką. Geria iš puodelio.	Tiršta maistą duoti tik šaukšteliu, skystą iš puoduko, kad vaikai jaustų skirtumą tarp to, ką valgo ir ką geria. Žaidžiant mokyti laikyti šaukštelį, puodelį, semti šaukšteliu ir pan. Žaisti žaidimą „Pamaitinkime lėlytę, meškutį“, pratinti būti savarankiškam.
2-asis žingsnis Valgo ir geria padedamas arba savarankiškai. Kartais parodo mimika, ženklais, kada nori tuštintis ar šlapintis. Suaugusiojo rengiamas vaikas „jam padeda“. Suaugusiojo padedamas plaunasi, šluostosi rankas. Paprašytas padeda žaislą į nurodytą vietą.	Klausosi pasakojimų, skaitomų kūrinių apie švarą, dienos ritmą, saugų elgesį namuose, gamtoje. Žaidimų metu įtvirtinami savarankiškumo įgūdžiai: maitina lėles, jas rengia, guldo, imituoja maitinimosi judesius, bendrauja su šalia esančiais. Kiša koją į batuką, deda kepure ant galvos.	Skatinti vaiką valgyti savarankiškai. Žaisti žaidimus „Su kuo lėlytė valgo?“, „Meškiukas nori valgyti“. Sodinti ant puoduko ar klozeto. Grupėje turėti lėlę su drabužių rinkiniu, siūlyti vaikui ją rengti žaidžiant žaidimą „Lėlytė eina į lauką“. Žaisti žaidimus imituojant rengimosi veiksmus. Rengiant vaiką, pratinti apsirengti ir nusirengti drabužėlius tam tikra tvarka,

		„Šmurkšt kojytę į kojinytę (batuką)“ ir t. t. Kurti žaidybines situacijas, skatinančias vaiką panaudoti savo mokėjimus ir įgūdžius: „Parodykime meškučiui, kaip plauname rankeles, išpučiame nosį.“ Kurti siužetines situacijas, skatinančias vaiką padėti žaislą į jam skirtą vietą. „Mašinytė grįžta į garažą“, „Lėlytė sėdasi prie stalo, gulasi į lovytę“, „Kamuoliukai pavargo ir nori pailsėti“ ir t. t.
3-asis žingsnis Savarankiškai valgo ir geria. Pradeda naudoti stalo įrankius. Pasako, ko nori ir ko nenori valgyti. Pats eina į tualetą, suaugusiojo padedamas susitvarko. Suaugusiojo padedamas nusirengia ir apsirengia. Bando praustis, nusišluostyti veidą, rankas. Padeda į vietą vieną kitą daiktą.	Stalo žaidimų, knygelių, plakatų, kortelių pagalba susipažįsta su vaisiais, daržovėmis, sveiku maistu, turimas žinias įtvirtina žaisdami. Klausydamiesi pasakojimų, skaitomų istorijų sužino, kas atsitinka, kai vaikai su jais žaidžia.	Skatinti ragauti ir valgyti įvairų maistą. Pratinti gerai sukramtyti maistą, neskubinti valgančio vaiko, mokyti valgyti ramiai. Pratinti keltis nuo stalo tik baigus valgyti. Valgytų su įrankiais taip, kaip jis gali, pagirti vaiką už pastangas. Mokyti taisyklingai naudotis tualetu. Žaisti žaidimus „Kuo aš apsirengsiu, eidamas į lauką ar iš darželio namo?“, „Aprenk draugą“. Skatinti klausytis ir (ar) imituoti eilėraštukus: R. Kašausko „Batukai pyksta“, R. Skučaitės „Močiutės spinta. Kalbėtis su vaikais apie švarą. Skaityti kūrinėlius (pvz., K. Binkio „Jonas pas čigonus“). Sistemingai skatinti pažaidus sudėti žaislus ir kitas priemones į vietą. Tvarkyti žaislus: „Visi žaisliukai turi savo vietą“.
4-asis žingsnis Valgo gana tvarkingai. Primenamas po valgio skalauja burną. Pasako, kodėl reikia plauti vaisius, uogas, daržoves. Padeda suaugusiajam serviruoti ir po valgio sutvarkyti stalą. Dažniausiai savarankiškai naudojasi tualetu ir susitvarko juo pasinaudojęs. Šiek tiek padedamas apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Šiek tiek padedamas plaunasi rankas, prausiasi,	Savarankiškai plaunasi rankas, naudojasi muilu, valosi dantis, šluostosi rankas, naudojasi stalo įrankiais. Naudojasi asmeniniais higienos reikmenimis (šukomis, burnos skalavimo stiklinaitėmis, vienkartinėmis nosinaitėmis ir kt.). Susipažįsta su sveikos mitybos reikalavimais.	Priminti, kad vaikai valgytų neskubėdami. Su vaikais kalbėti apie tai, kad labai svarbu pusryčius, pietus, vakarienę valgyti tuo pačiu metu. Žaidžiant vaikai mokomi atskirti pagrindines produktų grupes – pieną, mėsą, vaisius, daržoves. Kiekvieną kartą prieš valgant įtraukti vaikus į stalo padengimo veiklą, siekti, kad stalai būtų serviruojami pagal taisykles, patiekalus atitinkančiais indais. Kalbėtis

nusišluosto rankas ir veidą. Priminus čiaudėdamas ar kosėdamas prisidengia burną ir nosį. Gali sutvarkyti dalį žaislų, su kuriais žaidė. Pasako, kad negalima imti degtukų, vaistų, aštrių ir kitų pavojingų daiktų,		su vaikais, kodėl reikia plauti vaisius, daržoves, uogas. Rekomenduoti tėvams aprengti vaikus patogiais ir lengvai aprengiamais drabužiais. Primenant eiliškumą, skatinti vaikus savarankiškai apsirengti ir nusirengti, tvarkingai susidėti drabužius. Mokyti vaikus taisyklingai plautis ir šluostytis rankas, praustis ir šluostytis veidą Priminti, kad čiaudint ar kosint būtina prisidengti burną ir nosį. Priminti, kad naudotųsi nosinaite. Skatinti susitvarkyti žaislus, su kuriais žaidė, įvairiai motyvuojant, padedant. Naudoti vaizdines priemones apie saugų elgesį. Rodyti mokomuosius filmus. Žiūrinėjant paveikslėlius, vartant vaikiškus žurnalus, pastebėti ir parodyti dvejopas situacijas, pvz.: tas, kuriose saugu vaikui, ir tas, kuriose gali įvykti nelaimė. Skaityti, kurti kūrinėlius apie saugų elgesį. Organizuoti saugaus elgesio renginius, kviesti medicinos darbuotojus, gaisrininkus ir pan.

5-asis žingsnis Valgo tvarkingai, dažniausiai taisyklingai naudojasi stalo įrankiais. Domisi, koks maistas sveikas ir naudingas. Serviruoja ir tvarko stalą, vadovaujamas suaugusiojo. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus. Priminus plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Priminus tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Žaisdamas, ką nors veikdamas stengiasi saugoti save ir kitus. Priminus stengiasi sėdėti, stovėti, vaikščioti taisyklingai.	Saugiai ir atsargiai juda. Paragintas susitvarko žaidimo ir veiklos vietą. Savarankiškai nusirengia ir apsirengia, apsiauna batus. Kasdienio maitinimosi metu, naudodamiesi stalo įrankiais.	Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai naudotis stalo įrankiais. Patraukliomis formomis paaiškinti pieno, mėsos, vaisių ir daržovių naudą. Papasakoti apie per didelio saldumynų kiekio žalą organizmui. Kviesti vaikus į talką dengiant stalą gimtadieniui, šventei. Priminti, kad sudėtų ne tik gerai matomus žaislus, bet ir tuos, kurie yra po stalu, lova, spintele ir kt. Skatinti vaikų savarankiškumą. Tvarkantis pasiūlyti vaikams užsirišti prijuostes. Kartu su vaikais organizuoti viktorinas, projektus apie saugų vaikų elgesį. Diskutuoti su vaikais, kaip konfliktus spręsti taikiai. Savo pavyzdžiu rodyti, kaip taisyklingai sėdėti, stovėti, vaikščioti.

6-asis žingsnis Valgo tvarkingai. Pasako, jog maistas reikalingas, kad augtume, būtume sveiki. Įvardija vieną kitą maisto produktą, kurį valgyti sveika, vieną kitą – kurio vartojimą reikėtų riboti. Savarankiškai serviruoja ir tvarko stalą. Savarankiškai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna batus.	Valgo tvarkingai. Laikosi grupės taisyklių. Savarankiškai tvarkosi žaislus ar veiklos vietą. Stengiasi taisyklingai stovėti, sėdėti, vaikščioti.	Kartu su vaikais aptarti, kodėl žmogus valgo. Paprašyti vaikų pasakoti, ką jie dažniausiai valgo pusryčiams, pietums ir vakarienei, diskutuoti, kurie iš jų vartojamų produktų, patiekalų yra naudingiausi jų augimui ir gerai savijautai. Vaikams pateikti paveikslėlius su įvairiais maisto produktais, mokytis atskirti naudingą ir bevertį maistą. Organizuoti įvairių kūrybinių darbelių (piešinių, inscenizacijų)

Suaugusiųjų padedamas pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Priminus ar savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, nusišluosto rankas ir veidą. Dažniausiai savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai ar priminus laikosi susitartų saugaus elgesio taisyklių. Stebint suaugusiajam saugiai naudojasi veiklai skirtais aštriais įrankiais. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kur kreiptis iškilus pavojui, pasiklydus. Dažniausiai savarankiškai plaunasi rankas, prausiasi, šukuojasi. Savarankiškai tvarkingai apsirengia ir nusirengia, apsiauna ir nusiauna. Suaugusiųjų padedamas arba savarankiškai pasirenka drabužius ir avalynę pagal orus. Savarankiškai tvarkosi žaislus ir veiklos vietą. Savarankiškai laikosi sutartų saugaus elgesio taisyklių. Žino, kaip saugiai elgtis gatvėje, kelyje, prie vandens telkinių, ant ledo, gaisro metu, su elektros prietaisais, vaistais. Žino, kaip saugiai elgtis su nepažįstamais žmonėmis ir gyvūnais. Kad būtų sveikas, stengiasi vaikščioti, stovėti, sėdėti taisyklingai.		kūrimą, jais skatinti pasirinkti sveikus produktus ir patiekalus. Klausytis skaitomų knygelių, vaidinti, žaisti loto, žiūrėti filmukus apie žmogui naudingus maisto produktus (duoną, obuolius, pieną, vandenį ir kt.). Pasiūlyti vaikams apsirengti lengvesniais ar šiltesniais drabužėliais. Sušlapusius rūbus, avalynę pasidžiauti. Rodyti ir pratinti švariai plautis rankas. Priminti, kad reikia taupyti vandenį, paaiškinti, kodėl, pasiūlyti vandens čiaupą atsukti tiek, kiek reikia, kad muilas nusiplautų. Pasiūlyti „Rankų plovimo dienoraštį“ 5–8 metų vaikams: http://www.hi.lt/content/G5_1_naud_inf.html. Žaidimas „Išmanieji pirštukai“. Auklėtojas kartu su vaikais piešia didelę plaštaką ir ant kiekvieno pirštuko užrašo vaikų mintis, kodėl reikia plautis rankas. Apsilankyti su vaikais gaisrinėje, policijoje... Auklėtojas kartu su vaikais „Minčių lietuje“ diskutuoja, aptaria, vertina. Auklėtojos pasiūlo, kad vaikai vaikščiotų ir sėdėtų nesusikūprinę. kokia apranga ir avalynė kokiam orui skirta, kad tinkamai rengdamiesi ir avėdami geriau jaučiasi, nesukaista, nesušąla. laisviau elgiasi (gali braidyti po balas, pusnis, bėgioti, čiuožinėti) ir išvengia ligų. Pratinti savarankiškai, neraginamiems

		susitvarkyti savo veiklos, žaidimų vietas, grupę. Aptarti, kaip svarbu yra rūpintis vieniems kitais ir padėti, ištikus nelaimei (kilus gaisrui, įlūžus ant ledo, įkritus į vandens telkinį ir t. t.). Modeliuoti vaiko saugumui ir gyvybei pavojingas situacijas, drauge su vaikais svarstyti, kaip dera, o kaip nedera elgtis vienu ar kitu atveju. Pastiprinti vaikų pastangas vaikščioti grakščiai, sėdėti nesikūprinant, stovėti pasitempus.

FIZINIS AKTYVUMAS		
Vertybinė nuostata. Noriai, džiaugsmingai juda, mėgsta judrią veiklą ir žaidimus. **Esminis gebėjimas.** Eina, bėga, šliaužia, ropoja, lipa, šokinėja koordinuotai, išlaikydamas pusiausvyrą, spontaniškai ir tikslingai atlieka veiksmus, kuriems būtina akių-rankos koordinacija bei išlavėjusi smulkioji motorika.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Sėdi, šliaužia, ropoja pirmyn ir atgal, įkalnėn ir nuokalnėn, laiptais aukštyn, ko nors įsitvėręs atsistoja, stovi laikydamasis ar savarankiškai, žingsniuoja laikydamasis, vedamas arba savarankiškai, išlaiko pusiausvyrą. Tikslingai siekia daikto, rankos judėjimą seka akimis, pačiumpa ir laiko daiktą saujoje, paglosto žaislą jo nečiupdamas, kiša jį į burną, purto, mojuoja, stuksena, gniaužo, dviem pirštais – nykščiu ir smiliumi – suima smulkų daiktą, perima daiktus iš vienos rankos į kitą.	Lipa ir nulipa pristatomu žingsniu laiptais, eina virve, šliaužia gimnastikos suoleliu. Perima daiktą iš vienos rankos į kitą. Bando gaudyti kamuolį.	Vaiko regėjimo lauke padėti žaislų ir skatinti ropoti iki jų; pasiūlyti ropoti „tuneliu“, po stalu. Žaisti žaidimą „Eikš pas mane“. Kviesti susipažinti su nauju žaislu: apžiūrėti, liesti, purtyti, gniaužyti ir kt. Siūlyti dėlioti žaislą ar kokį nors daiktą iš vienos rankos į kitą. Žaisti su įvairaus dydžio kamuoliukais, balionais.

2-asis žingsnis Savarankiškai atsistoja, stovi, atsitupia, pasilenkia, eina į priekį, šoną ir atgal, eina stumdamas ar tempdamas daiktą, bėga tiesiomis kojomis, atsisėdęs ant riedančio žaislo stumiasi kojomis, pralenda per kliūtis keturpėsčia, padedamas lipa laiptais aukštyn pristatomuoju žingsniu, spiria kamuolį išlaikydamas pusiausvyrą. Pasuka riešą, apverčia plaštaką	Eina pirmyn, atgal, į šoną, šokinėja. Savarankiškai atsitupia ir atsistoja. Lenda per kliūtis, spiria, meta, ridena kamuolį.	Siūlyti žaidimus, lavinančius ir įtvirtinančius vaiko judėjimą (pvz., „Atnešk žaisliuką takeliu“, „Ištaškyk balutę“, „Skrenda paukšteliai“ ir kt.). Sudaryti vaikui galimybę nešioti žaislus „takeliu“ tarp dviejų virvių, stumdyti žaislinį vežimėlį, vaikytis ir ridenti kamuolį, joti ant linguojančių žaislų, važiuoti pasispiriant kojomis,

delnu žemyn, pasuka delnu aukštyn, mosteli plaštaka, paima daiktą iš viršaus apimdamas jį pirštais, išmeta daiktus iš rankos atleisdamas pirštus, ploja rankomis. Ridena, meta, gaudo kamuolį.		pakviesti eiti „tilteliu“ paskui save. Turėti grupėje žaislų, kuriuos galima stumdyti, ant jų sėdėti ar jais važinėti. Siūlyti statyti bokštelį, užsukti ir atsukti dangtelius. Pasiūlyti iš popieriaus lapų daryti kamuoliukus, iš plastilino lipdyti „Blynelius“, „Virveles“.
3-asis žingsnis Pastovi ant vienos kojos (3–4 sekundes). Tikslingai, skirtingu ritmu eina ten, kur nori, vaikščiodamas apeina arba peržengia kliūtis, eina plačia (25–30 cm) linija. Bėga keisdamas kryptį, greitį. Lipa ir nulipa laiptais pakaitiniu žingsniu, laikydamasis suaugusiojo rankos ar turėklų. Atsispirdamas abiem kojomis pašoka nuo žemės, nušoka nuo laiptelio, peršoka liniją, spiria kamuolį. Geriau derina akies-rankos, abiejų rankų, rankų ir kojų judesius, todėl tiksliau konstruoja, veria ant virvutės sagas, ridena, mėto, gaudo, spiria kamuolį, įkerpa popieriaus kraštą.	Stovi ant vienos, ant kitos kojos (kelias sekundes). Apeina, peržengia kliūtis, užlipa, nušoka nuo laiptelio. Atsispirdamas abiem kojom pašoka nuo žemės.	Sudaryti sąlygas vaikui vaikščioti įvairiu atstumu, neužkliudant padėtų daiktų pvz., „Neužkliudyk“. Organizuoti siužetinių pratimų, kurie skatintų vaiką peržengti kliūtis, eiti plačia linija. Sudaryti sąlygas vaikams laipioti kopėtėlėmis siekiant tikslo – pauostyti, pasiekti, parodyti. Kartu su vaikais imituoti šuoliuojančius gyvūnus. Žaisti žaidimą „Vienas, du, trys – pasiruošęs – šok!“. Pasiūlyti pieštuku ar piršteliu vedžioti labirintą. Sudaryti galimybes vaikui ridenti, gaudyti, mėtyti, spardyti kamuolius. Kartu su vaikais pasidarykite vėrinį, verkite, sagas, karoliukus ir t. t. Siūlyti žaidimus ir žaislus, kuriuose atliekami sukamieji plaštakos judesiai. Mokyti žirklėmis įkirpti popierinės saulutės spindulėlį. Skatinti dirbti prasmingus buities ir lauko darbus.

4-asis žingsnis Stovėdamas pasistiebia, atsistoja ant kulnų, stovėdamas ir sėdėdamas atlieka įvairius judesius kojomis bei rankomis. Eina ant pirštų galų, eina siaura (5 cm) linija, gimnastikos suoleliu, lipa laiptais aukštyn ir žemyn nesilaikydamas už turėklų,	Lipdo gniūžtes, mėto. Taisyklingai laiko pieštuką. Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį ir meta atgal. Vaikšto gimnastikos suoleliu. Mojuoja rankomis, kelia aukštai kojas.	Siūlyti vaikui įvairių žaidybinių situacijų, skatinančių vaikščioti ant pirštų, kulnų, keturiomis. Vaikas eina ilga ir plačia (siaura) linija, nenukrypdamas nuo jos, paskui grįžta atbulas. Sudaryti sąlygas vaikui važinėti triratukais,

šokinėja abiem ir ant vienos kojos, nušoka nuo paaukštinimo. Mina ir vairuoja triratuką. Pieštuką laiko tarp nykščio ir kitų pirštų, tiksliau atlieka judesius plaštaka ir pirštais (ima, atgnybia, suspaudžia dviem pirštais, kočioja tarp delnų) bei ranka (mojuoja, plasnoja). Ištiestomis rankomis pagauna didelį kamuolį. Judesius tiksliau atlieka kaire arba dešine ranka, koja.		paspirtukais. Paprašyti mažylio surinkti pagaliukus po vieną ir dėti į dėžutę. Parūpinti pagaliukų kaišiojimui. Sudaryti vaikui sąlygas minkyti tešlą, lipdyti iš molio, vaško, modelino, plastilino. Leisti kirpti nesudėtingas formas, po to priklijuoti jas ant popieriaus. Žaisti su vaiku pirštukų žaidimus. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pupomis, grikiais ir pan. (pvz., „Perdėk į kitą“, „Kas pasislėpė“). Pasiūlyti įvairius daiktus imti žnyplėmis, pincetu, perdėti iš vieno indo į kitą įvairaus dydžio karoliukus (pvz., „Pas gydytoją“). Skatinti dirbti prasmingus buities ir lauko darbus.
5-asis žingsnis Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitiniu ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, atlikdamas judesius rankomis, judėdamas vingiais. Greitas, vikrus, bėgioja vingiais, greitėdamas ir lėtėdamas, išsisukinėdamas, bėga ant pirštų galų. Šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, ant vienos kojos, šokinėja per virvutę, peršoka žemas kliūtis, pašoka siekdamas daikto. Laipioja lauko įrenginiais. Spiria kamuolį į taikinį iš įvairių padėčių. Pieštuką ir žirkles laiko beveik taisyklingai. Tiksliai atlieka sudėtingesnius judesius pirštais ir ranka (veria ant virvelės smulkius daiktus, užsega ir atsega sagas). Iš įvairių padėčių meta kamuolį į taikinį, tiksliau gaudo, mušinėja. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	Eina pristatydamas pėdą prie pėdos, pakaitinius ir pristatomuoju žingsniu, aukštai keldamas kelius, juda vingiais, šokinėja abiem kojomis vietoje ir judėdamas pirmyn, šokinėja ant vienos kojos. Veria ant virvelės: sagas, didesnius karoliukus, mėto kamuolį iš įvairių padėčių. Įsisupa ir supasi sūpynėmis.	Organizuoti veiklą, kad vaikas eidamas atliktų ritminius judesius pečiais, galva, rankomis; atmušinėtų kamuolį, mestų į viršų; ėjimą keistų bėgimu. Sugalvoti maršrutą, kad vaikas turėtų eiti, bėgti, perlipti suolą, pralįsti po kėde ir t. t. Organizuoti bėgimo estafetes, įvairių šuolių žaidimus, panaudojant įvairias priemones: kaspinus, kamuolius, lankus, lazdas. Žaisti žaidimus su išsisukinėjimais, kurių tikslas – ilgiau likti nepagautam. Siūlyti vaikams šokinėti per šokdynę, lanką. Pasiūlyti piešti įvairių linijų, pieštuku apvesti daiktus: stiklinę, apverstą lėkštutę, puoduką; po truputį duoti sudėtingesnes užduotis. Sudaryti sąlygas vaikui žaisti su pipete. Parinkti įvairių priemonių (sagų, rutuliukų, karolių), kad

		vaikas galėtų verti ant siūlo. Duoti vaikui krepšį su skalbinių segtukais, (pvz., paimti segtuką trimis pirštais, prisegti, atsegti). Pasiūlyti lipdyti iš molio, modelino ir pan. Skatinti dirbti prasmingus buities ir lauko darbus.
6-asis žingsnis Eina ratu, po vieną, poroje, prasilenkdamas, gyvatėle, atbulomis, šonu. Ištvermingas, bėga ilgesnius atstumus. Bėga pristatomuoju ar pakaitiniu žingsniu, aukštai keldamas kelius, bėga suoleliu, įkalnėn, nuokalnėn. Šokinėja ant vienos kojos judėdamas pirmyn, šoka į tolį, į aukštį. Važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesius atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Tiksliau valdo pieštuką bei žirkles ką nors piešdamas, kirpdamas. Su kamuoliu atlieka sportinių žaidimų elementus žaidžia komandomis, derindamas veiksmus.	Bėga ilgesnius atstumus, eina ratu, iš rato sueina į linijas, iš linijų sueina į ratą. Vaikšto atbulomis, šonu. važiuoja dviračiu. Rankos ir pirštų judesiais viską atlieka vikriau, greičiau, tiksliau, kruopščiau. Žaidžia judriuosius žaidimus.	Organizuoti vaikams įvairias estafetes, kurių metu vaikai galėtų judėti poroje, ratu, sutartinai su kitais vaikais. Parūpinti priemonių, tinkančių konkretiems sportiniams žaidimams (krepšinio, futbolo kamuolius, badmintono rakečių, kėglių, lazdų, salės riedulio vartų). Organizuoti sportinius žaidimus, kad vaikai galėtų varžytis tarpusavyje. Pasiūlyti siuvinėti pagal trafaretą, ant kartono išdurtas skylutes. Pamokyti daryti kutus, velti vilną, skatinti lipdyti iš molio, modelino, ir pan. Skatinti dirbti prasmingus buities ir lauko darbus.
7-asis žingsnis Eina keisdamas greitį, staigiai sustoja, greitai pajuda iš vietos. Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas šalia draugo, būryje. Bėga derindamas du ar daugiau judesių (bėga ir varosi, spiria kamuolį, bėga ir mojuoja rankomis, kaspinais). Šokinėja derindami du skirtingus rankų ir (ar) kojų judesius (šoka per virvutę, žaidžia „Klases“). Pieštuką ir žirkles laiko taisyklingai, kerpa gana tiksliai, sulenkia popieriaus lapą per pusę, į keturias dalis. Tiksliai kopijuoja formas, raides. Meta ir kartais pataiko kamuolį į krepšį, vartus, taikinį.	Išlaiko saugų atstumą eidamas, bėgdamas, šalia draugo. Bėga derindamas du ar daugiau judesių: bėga ir varo kamuolį, bėgdamas mojuoja rankomis arba kaspinais. Rodo pratimus draugams. Moka išsirikiuoti po vieną ir poromis. Meta ir kartais pataiko į taikinį. Rungtyniauja estafetėse.	Skatinti žaisti jiems patinkančius judriuosius komandinius žaidimus – „Kvadratą“, krepšinį, futbolą, dalyvauti estafetėse ir pan. Smulkiosios motorikos judesius lavinti piešiant, rašant, dėliojant dėliones, karpant, lipdant, konstruojant, pinant, siuvant, audžiant, veliant, rišant kaspinus, raištelius ir t.t. Skatinti dirbti prasmingus buities ir lauko darbus.

5.5. MENINĖ KOMPETENCIJA

Meninė kompetencija apima įvairių meno šakų raiškos priemonių pažinimą, gebėjimo reikšti savo nuotaiką, jausmus, mintis bei santykį su pasauliu įvairiomis meninės raiškos priemonėmis ugdymą, saviraiškos, kūrybiškumo skatinimą, kalendorinių švenčių ir liaudies papročių pažinimą. Kompetencija apima šias vaiko pasiekimų sritis:
Meninė raiška (12 sritis),.
Estetinis suvokimas (13 sritis).
Kūrybiškumas (17 sritis).

MENINĖ RAIŠKA		
Vertybinė nuostata. Jaučia meninės raiškos džiaugsmą, rodo norą aktyviai dalyvauti meninėje veikloje. **Esminis gebėjimas.** Spontaniškai ir savitai reiškia įspūdžius, išgyvenimus, mintis, patirtas emocijas muzikuodamas, šokdamas, vaidindamas, vizualinėje kūryboje.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis **Muzika, šokis.** Reaguoja į muzikos garsus, melodijas, balso intonacijas, judesius, išraiškingą mimiką, suklusdamas, sutelkdamas žvilgsnį, nutildamas, nustodamas, arba pradėdamas judėti, krykštaudamas, judėdamas, žaisdamas balso intonacijomis, garsais. **Žaidinimai ir vaidyba.** Kalbinamas, žaidinamas reiškia emocijas, įvairiomis balso intonacijomis, veido mimika, lingavimu, plojimu, mojuodamas žaislu, daiktu. **Vizualinė raiška.** Storu pieštuku, teptuku, kreidele palieka pėdsakus: taškus, linijas, dėmes. Domisi ir išbando dailės priemones.	Reaguoja į muzikos garsus, judesius, juda, nutyla, nuotaiką išreiškia mimika. Pieštuku bando rašyti, tepa įvairių linijų pėdsakus, domisi ir džiaugiasi dailės priemonėmis.	Dainuoti trumpas, vaiko pasauliui artimas dainas, lopšines vaikui ir su vaiku. Žaidinti, supti, kutenti, myluoti, jodinti, linksminti vaiką specialiai šiems tikslams skirtais žaidinimais ir liaudies dainelėmis Išraiškingai ir džiugiai bendrauti su vaiku, siekiant sukelti jam teigiamas emocijas. Į vaiko skleidžiamus garsus atsakyti balsu, perteikiant įvairias vokalines galimybes, o judesius atkartoti, palaukiant kol vaikas atsakys judesiu. Drąsinti vaiką rodyti iniciatyvą, veikti, tyrinėti. Žaidinti su žaislu ir be jo, kalbėtis įvairiomis emocingomis intonacijomis, naudoti įvairų tempą. Teigiamas emocijas reikšti kiek pabrėžtinai, kad vaikas įsimintų. Tuos pačius žaidinimus, pokštavimus kartoti keletą kartų. Sudaryti sąlygas vaikams pamatyti žaismingą, suaugusiojo piešimą, tapymą, lipdymą, konstravimą, taip kad, vaikas pats panorėtų išbandyti vienokius ar kitokius veiksmus. Pasiūlyti vaikui saugių, geros kokybės, minkštų, ryškių dailės priemonių ir medžiagų, kuriomis dirbdamas vaikas patirtų džiaugsmą.

2-asis žingsnis **Muzika, šokis.** Įdėmiai klausosi muzikos ir aplinkos garsų, spontaniškai žaidžia balso intonacijomis, rankų ir kojų judesiais mėgdžioja žaidinimų judesius, suaugusiųjų balso intonacijas, muzikos garsus, dviejų – trijų garsų melodijas ir daineles. Skambant muzikai ritmiškai ploja, trepsi, tūpčioja, barškina, stuksena kokiu nors daiktu. **Žaidinimai ir vaidyba.** Žaidžiant sūpavimo, klykavimo, jodinimo, kutenimo, pirštukų žaidimus bei žaidinimus mėgdžioja įvairias išgirstas intonacijas, parodytus veiksmus. Įvairius jausmus, norus rodo judesiais ir veiksmais. **Vizualinė raiška.** Spontaniškai keverzoja piešinius, juos apžiūrinėja. Džiaugiasi dažų, lipdymo priemonių paliekamu pėdsaku ir patiriamais jutimais, juos siekia pakartoti bei pratęsti įdomią patirtį. Tyrinėdamas dailės medžiagas ir priemones intuityviai atranda skirtingus raiškos būdus.	Tyrinėja dailės priemones, atranda skirtingus veikimo būdus – varvina dažus, brauko pirštais. Piešia spontaniškai. Mėgdžioja žaidimų judesius, suaugusių balsą, aplinkos garsus, klausosi muzikos. Pagal muziką ploja, trepsi, stuksena kokiu tai daiktu.	Su vaikais klausytis įvairių stilių muzikos ir sudaryti muzikinę aplinką, kurioje vaikas galėtų išgirsti įvairius aplinkinio pasaulio garsus. Dainuoti su vaiku trumpas, nesudėtingas, pasikartojančio teksto daineles, niūniuoti, kalbėti vieno aukščio tonu atskirus garsus ar žodžius. Parinkti įvairios muzikos ir garsų, skatinant vaikus judėti. Judant su vaikais išgauti kūno perkusijos garsus. Suteikti vaikams pakankamai laiko tyrinėti įvairius judesius, žaidinti juos, naudojant plaštakų, galvos judesius, klykavimus. Sudaryti galimybes kartu su vaiku groti vaikiškais skambančiais žaislais, barškučiais, parūpinti medinių, plastmasinių žaislų, su kuriais vaikas galėtų veikti. Žaidžiant su vaikais reikšti savo jausmus, norus, rodyti judesius ir veiksmus. Kalbėti maloniomis, linksmomis intonacijomis, skatinti mėgdžioti veiksmus ir intonacijas. Vedžiojant žaislą parodyti, skatinti vaiką pamėgdžioti ir atrasti savų veikimo būdų. Kartoti tuos pačius veiksmus, žodžius, balso intonacijas. Kurianti vaiką drąsinti: žvilgsniu, šypsena, pagyrimu, pasidžiaugti pasiekimais. Sudaryti galimybes pažinti dailės priemones. Jomis žaisti, tepynėti, paišenti, dėti spaudus kempinėle ant įvairaus dydžio, ilgio, formos ar spalvos paviršių.
3-asis žingsnis **Muzika.** Emocingai atliepia klausomus kūrinius, šypsosi, džiaugiasi, ploja, trepsi, sėdėdamas sūpuoja kojas ar pan. Vienas ir kartu su kitais dainuoja 2–4 garsų daineles, palydėdamas jas judesiais. Drauge su pedagogu	Emocingai atsiliepia į muzikos kūrinį, džiaugiasi, ploja, trepsi kojomis, sūpuoja ir pan. Vienas ir su draugu dainuoja 2-4 garsų daineles, tekstą imituoja rankų, kūno judesiais – vaikiškais instrumentais	Klausyti su vaikais dainelių apie paukščius, žvėris, instrumentinės muzikos kūrinėlių. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas, imituojant jų tekstą judesiais. Skatinti judėti pagal muziką einant, bėgant, apsisukant.

žaidžia muzikinius žaidimus, jų tekstą imituoja rankų, kūno judesiais. Apžiūrinėja, tyrinėja ritminius muzikos instrumentus ir jais ritmiškai groja kartu su pedagogu. Kuria, dainuoja vieno aukščio tonu savitus žodžius, išgauna ritmą vaikiškais instrumentais ir daiktais. **Šokis.** Mėgdžioja žaidinimų, gyvūnų, augalų judesius. Šoka spontaniškai kurdamas dviejų– trijų natūralių judesių. **Žaidimai ir vaidyba.** Žaisdamas su daiktu ar žaislu atlieka matytus veiksmus, judesius. Įvairiai intonuodamas kalba apie tai, ką daro. Mėgdžioja šeimos narių kalbą, veiksmus. Muzikiniuose rateliuose judesiais, veiksmais vaizduoja siužeto elementus, reiškia savaime kilusias emocijas. **Vizualinė raiška.** Spontaniškai reiškia emocijas, įspūdžius dailės priemonėmis ir medžiagomis. Piešia įvairias linijas, jas jungia į formas vis labiau koordinuodamas rankų judesius. Bando ką nors pavaizduoti: mamą, mašiną ir pan. Savo abstrakcijose įžvelgia daiktus ar įvykius. Eksperimentuoja su dailės medžiagomis ir priemonėmis. Piešdamas, spauduodamas, tapydamas, lipdydamas, konstruodamas mėgaujasi procesu, o ne rezultatu.	ir daiktais. Mėgdžioja gyvūnų, augalų judesius, šoka spontaniškai. Žaidžia su žaislais, atlieka matytus veiksmus, mėgdžioja šeimos narių balsus, kalbą. Piešia įvairias linijas, bando vaizduoti abstrakčias formas. Eksperimentuoja dailės medžiagomis, tyrinėja veikimo būdus. Džiaugiasi nupieštu piešiniu. Klauso, tyrinėja gamtos garsus, judesiais emociškai atsiliepia į jų nuotaiką keliais žodžiais juos apibūdina. Su draugais dainuoja trumpas melodijas, ploja, tyrinėja balso galimybes. Eina, bėga rateliu, trepsi, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių, spontaniškai kuria ritminius motyvus, skanduoja, stuksena. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, dėmėmis, spalvomis. Kūrybos procesą komentuoja. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, turi mėgstamas spalvas. Lipdo nesudėtingas formas, kuria koliažus.	Aprūpinti nesudėtingais vaikiškais muzikos instrumentais. Kartu su vaikais groti ritminiais muzikos instrumentais, klausytis jų skleidžiamų garsų. Tyrinėti instrumentų ir daiktų garsines galimybes. Skatinti vaikus kurti, dainuojant apie tai, kas juos supa. Visas šokio veiklos rūšis stengtis atlikti kartu su vaikais, kartais atiduodant iniciatyvą vaikams ir kartojant jų atliekamus judesius. Skatinti vaikus šokti tyloje, kad atsiskleistų jų ritmo suvokimas. Sudaryti sąlygas judesių sekas atlikti pagal įvairią muziką. Kviesti vaikus, parodyti sujungtas judesių sekas grupės draugams. Parūpinti įvairių žaislų, leisti jais naudotis. Žaisti drauge su vaikais, reikšti įvairias emocijas, skatinti vaikus pasakoti, ką jie daro. Skatinti vaikus įsijausti į veikėjus, siužetą. Rodyti vaikams veiksmus ir leisti improvizuoti. Skatinti vaiką pasakoti apie savo piešinį, pasiūlyti išbandyti kitus dailės raiškos būdus, eksperimentuoti su dailės priemonėmis ir medžiagomis. Paprašyti vaiko papasakoti apie savo kūrinį, stengtis suprasti vaiko potyrius ir emocijas. Nestabdyti vaiko, jei jis su savo kūrybos darbeliu ima žaisti, bėgioti, vaizduoti tai, ką nupiešė. Tai padės vaikui suprasti, kad savo sumanymą galima įkūnyti piešinyje. Teikti vaikui reikiamą paramą ir pagalbą, kad vaikas pajustų džiaugsmą ir pasitenkinimą. Svarbu, kad jo darbelis būtų matomas, juo pasidžiaugta.

4-asis žingsnis **Muzika.** Klausydamasis ir tyrinėdamas gamtos garsus, trumpus vokalinius ir instrumentinius kūrinius, judesiais emocingai atliepia jų nuotaiką, tempą bei keliais žodžiais juos apibūdina. Kartu su kitais dainuoja trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono, laipsniškos melodinės slinkties dainas. Dainavimą palydi ritmiškais judesiais. Tyrinėja savo balso galimybes. Žaidžia įvairių tautų muzikinius žaidimus, atlikdamas kelis nesudėtingus judesius: eina, bėga rateliu, trepsi, ploja, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių. Tyrinėja garso išgavimo būdus kūno, gamtos, įvairiais muzikos instrumentais, jais ritmiškai pritaria suaugusiojo grojimui. Improvizuoja skanduodamas, plodamas, trepsėdamas, stuksendamas, spontaniškai kuria ritminius, melodinius motyvus savo vardui, žodžiams. **Šokis.** Žaidžia vaizduojamuosius ir šokamuosius žaidimus, šoka trijų–keturių natūralių judesių šokius. Šoka spontaniškai kurdamas trijų–keturių natūralių judesių seką **Žaidimai ir vaidyba.** Žaisdamas atkuria matytų situacijų fragmentus, panaudoja tikrus daiktus, reikmenis, drabužius. Kuria dialogą tarp veikėjų, išraiškingai intonuoja. Žaisdamas atsipalaiduoja. Muzikiniuose rateliuose kuria ar savaip perteikia kelis veikėją vaizduojančius judesius, veiksmus,	Klauso, tyrinėja gamtos garsus, judesiais emociškai atsiliepia į jų nuotaiką, keliais žodžiais juos apibūdina. Su draugais dainuoja trumpas melodijas, ploja, tyrinėja balso galimybes. Eina, bėga rateliu, trepsi, mojuoja, sukasi po vieną ir už parankių, spontaniškai kuria ritminius motyvus, skanduoja, stuksena. Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, dėmėmis, spalvomis. Kūrybos procesą komentuoja. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, turi mėgstamas spalvas. Lipdo nesudėtingas formas, kuria koliažus.	Klausytis su vaikais muzikos kūrinių, gamtos garsų ir juos tyrinėti aptariant. Dainuoti su vaikais trumpas, aiškaus ritmo, siauro diapazono dainas, jas imituoti judesiais. Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos ar buities atliekų, kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus. Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius ir šokamuosius žaidimus, skatinti juos sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tyrinėja šokio elementus – erdvę, tempą, ritmą, energiją. Parūpinti žaidimams tikrų daiktų: virtuvės, kirpyklos, statybų reikmenų. Parodyti, kur yra ir kaip galima žaisti su stalo teatro pirštininėmis lėlėmis. Paskatinti aprengti lėles savo sumanytais veikėjais, kurti situacijas pagal girdėtas pasakas, matytus filmukus. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas . Parinkti siauro diapazono dainas, jas imituoti judesiais. Sudaryti galimybę vaikams žaisti muzikinius žaidimus, eiti ratelius atliekant nesudėtingus judesius. Padedant tėvams, atnešti į grupę įvairių medžiagų iš gamtos ar buities atliekų, kartu su vaikais pasigaminti namų darbo muzikos instrumentų. Skatinti vaikus improvizuoti, kurti balsu ir judesiais melodinius motyvus. Drauge su vaikais žaisti vaizduojamuosius ir šokamuosius žaidimus, skatinti juos sugalvoti savo judesių vietoj žinomų. Šokdamas vaikas perteikia istoriją, tyrinėja šokio elementus – erdvę, tempą, ritmą, energiją.

spontaniškai reiškia emocijas. **Vizualinė raiška.** Patirtį išreiškia įvairiomis linijomis, jų deriniais, dėmėmis, geometrinėmis ir laisvomis formomis, spalvomis, išgaudamas šiek tiek atpažįstamus vaizdus, objektus, juos įvardija. Kuria spontaniškai, kartais pagal išankstinį sumanymą, kuris darbo eigoje dažnai kinta, „pasimeta". Kūrybos procesą palydi pasakojimu, komentavimu, gestikuliavimu, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas. pasakojimu, komentavimu, gestikuliavimu, mimika. Eksperimentuoja dailės medžiagomis ir priemonėmis, atrasdamas spalvų, linijų, formų, faktūrų įvairovę, turi mėgstamas spalvas. Kuria koliažus, spauduoja įvairiomis priemonėmis, konstruoja, lipdo nesudėtingas formas.		Nelyginti vaiko išraiškos su kito vaiko. Džiaugtis kiekvieno vaiko pastangomis, atradimais. Laikytis nuostatos, kad ikimokyklinio amžiaus vaikas kurdamas mokosi. Vaikas pats atras kūrybos ir vaizdavimo ypatumus veikdamas taip, kad stiprėtų vaiko pasitikėjimas palankiai vertinti kūrybos savitumą, išradingumą, įdėtas pastangas ir kt. Skatinti žaismingai eksperimentuoti linijomis, spalvomis, formomis Padėti vaikams suprasti, meno grožį.

5-asis žingsnis Balsu, judesiais, pasirinktu muzikos instrumentu spontaniškai improvizuoja, pritaria klausomam muzikos kūriniui. Savais žodžiais išsako kilusius įspūdžius. Atpažįsta kai kurių instrumentų tembrus, girdėtus kūrinius. Dainuoja vienbalses, dialoginio pobūdžio dainas, jaučia ritmą. Dainuodamas išbando	Balsu, judesiais spontaniškai improvizuoja, pritaria gyvai skambančiam kūriniui, savais žodžiais sako savo įspūdžius. Atpažįsta muzikos instrumentų tembrus. Dainuoja vienbalses daineles, jaučia ritmą, stengiasi geriau artikuliuoti, taisyklingai stovėti, kvėpuoti. Groja savo vaikiškais instrumentais, pritaria dainoms, šokiams.	Sudaryti sąlygas vaikams klausytis gyvos muzikos, pakviečiant į darželį profesionalius muzikantus. Skatinti vaikus išsakyti savo nuomonę po matyto koncerto, muzikinio spektaklio, pramogos ar vakaronės. Dainuoti su vaikais vienbalses ir dialogines dainas. Skatinti dainuoti individualiai įvairiose aplinkose. Pasirūpinti, kad vaikams netrūktų muzikos instrumentų, žaislų, buities daiktų, savo gamybos instrumentų, su

balso skambesį. Stengiasi tiksliau: intonuoti, artikuliuoti, stovėti, kvėpuoti. Ritminiais, melodiniais, gamtos ar savo gamybos vaikiškais muzikos instrumentais pritaria dainoms, šokiams, tyrinėja jų skambėjimo tembrus. Improvizuodamas balsu, vaikišku muzikos instrumentu kuria ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms. **Šokis.** Šoka sukamuosius ratelius, paprastų žingsnių autorinius ir penkių–šešių natūralių judesių šokius, kuria judesių sekas. **Vaidyba.** Vaidindamas stalo, lėlių teatre, vaizduoja realistinį ir fantastinį siužetą, išplėtoja vyksmą dialogu, monologu, keisdamas balso intonacijas. Išreiškia savo norus, jausmus, mintis, baimes. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudodamas daiktus, drabužius, reikmenis. Muzikiniuose žaidimuose ir rateliuose kuria ar savaip perteikia 3– 4veiksmų seką, vaizduojančią augimą, darbus, veikėjų judėjimą, stengiasi perteikti veikėjo nuotaiką. **Vizualinė raiška**. Savo emocijas, patirtį, įspūdžius išreiškia kitiems atpažįstamais vaizdais. Išryškina vaizduojamų objektų bruožus ir reikšmingas detales. Objektus vaizduoja ne tokius, kokius mato, o tokius, ką apie juos žino. Kuria pagal išankstinį	Šoka sukamuosius ratelius, improvizuoja. Vaidina lėlių, stalo teatre. Susikuria ištisą žaidimo aplinką, panaudoja drabužius, reikmenis. Eksperimentuoja dailės priemonėmis, kuria sudėtingus koliažus, piešia įvairiomis formomis, spalvomis perteikia kilusius įspūdžius..	kuriais jie galėtų groti, pritarti dainoms, šokiams, muzikiniams žaidimams. Kartu su vaikais apžiūrėti įvairius instrumentus, juos išmėginti, pasigaminti savo instrumentų, tyrinėti jų skambėjimo galimybes, tembrus. Drauge su vaikais kurti ritmus, melodijas ketureiliams, mįslėms, patarlėms balsu ar muzikos instrumentu. Paskatinti vaikus kurti judesius rateliui, žaidimui. Girti vaikus už jų originalumą, drąsą, norą kurti. Drauge su vaikais šokti paprastus sukamuosius ratelius. Vaikų sugalvotas judesių sekas rodyti visiems ir klausti vaikų, ką jie matė. Padėti vaikams sieti pamatytą personažą su atliekamais judesiais. Pasekus ar paskaičius pasaką, pažiūrėjus vaidinimą, paskatinti patiems vaidinti. Parodyti, kaip galima judėti ir kalbėti intonuoti pagal tipiškus veikėjo bruožus, tempą, ritmą. Drauge žaisti muzikinius žaidimus ir ratelius, parodyti ir skatinti laisvai, savaip kartoti veiksmus. Įtraukti vaiką į dekoracijų, kostiumų kūrimą ir išdėstymą. Turtinti vaiko patirtį, gausinti įspūdžius, kad vaiko kūrybinė raiška nebūtų skurdi. Pradedant vaizduoti žmogaus judesius, svarbu tyrinėti kūno galimybes, stebėti kitų judesius, patiems išbandyti įvairius judesius ir pozas. Kalbėtis su vaiku apie jo kūrinėlį, kodėl ir kaip jis pavaizdavo, kodėl pasirinko tokias priemones ir kt . Aiškintis, ką jis dar norėtų sukurti. Pagirti už išradingumą ir kt. Drąsinti kurti smulkesnių detalių, gamtinės medžiagos, mozaikas, mandalas, juostas, kilimėlius ir kt. Skirti pakankamai laiko, kad vaikai galėtų pasinerti į sumanymų realizavimo procesą, veikti kūrybingoje aplinkoje. Numatyti vaikų kūrybingumą skatinančių meno projektų. Sudaryti sąlygas

sumanymą, kuris procese gali kisti. Eksperimentuoja tapybos, grafikos, mišriomis dailės priemonėmis ir medžiagomis, kuria sudėtingesnius koliažus, trimates formas iš įvairių medžiagų, asambliažus.		kurti, reikšti savo potyrius, įspūdžius neįprastomis sąlygomis ir priemonėmis.

6-asis žingsnis **Muzika.** Klausosi įvairaus stiliaus, žanrų muzikos kūrinių ir piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Tyrinėja girdimos muzikos, triukšmo, tylos panašumus ir skirtumus. Įvardija kūrinio nuotaiką, tempą, dinamiką, skiria kai kuriuos instrumentus. Dainuoja sudėtingesnio ritmo, melodijos, platesnio diapazono vienbalses dainas, jas gana tiksliai intonuoja. Dainuoja trumpas daineles kanonu, įsiklausydamas į savo ir draugų dainavimą. Melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais groja 2–3 garsų melodijas. Pritaria suaugusiojo grojimui, atlikdami muzikines pjeses solo ir orkestre, seka dirigento judesius, stengiasi kartu pradėti ir baigti kūrinėlį. Improvizuodamas balsu, muzikos instrumentu kuria melodiją trumpam tekstui, paveikslui. Žaidžia muzikinius dialogus, kuria judesius kontrastingo pobūdžio muzikai. **Šokis.** Šoka sudėtingesnius ratelius, paprastųjų ir bėgamųjų žingsnių šokius. Šoka improvizuotai kurdamas septynių–aštuonių natūralių judesių seką, perteikdamas trumpą siužetą ar pasirinktą nuotaiką, išreikšdamas erdvės ir laiko elementus.	Kuria, eksperimentuoja su įvairiomis dailės raiškos priemonės. Klausosi įvairios muzikos. Piešiniu spontaniškai perteikia kilusius įspūdžius. Dainuoja sudėtingesnio ritmo kūrinį, melodiją, įsiklauso į draugo dainavimą, dainuoja trumpas daineles. Pritaria suaugusio grojimui, improvizuoja balsu, žaidžia muzikinius dialogus. Šoka sudėtingesnius ratelius, improvizuoja. Kurdamas teatrą, tinkamai parenka daiktus, drabužius, aplinką. Pasakoja realias ir fantastines situacijas, jas vaizduoja grafiniais ženklais, kuria bendrus darbus.	Sudaryti vaikams sąlygas klausytis įvairios muzikos. Klausytis tylos, triukšmo, lyginti jų skirtumus. Dainuoti su vaikais įvairaus turinio dainas ir skatinti juos dainuoti visur kur įmanoma. Pamokyti vaikus dvibalsio dainavimo, dainuojant trumputes daineles kanonu. Pasirūpinti, kad grupėje vaikai turėtų muzikos instrumentų, spalvotų natų, „dirigento lazdelę“, muzikos įrašų, klausymosi aparatūrą, video įrašų. Paskatinti vaikus groti melodiniais vaikiškais muzikos instrumentais. Pamokyti vaikus sekti dirigento judesius. Žaisti su vaikais kompozitorius. Mokyti dalį teksto dainuoti, dalį kalbėti, pratinantis dainuoti „kaip operetėje“. Su vaikais žaisti muzikinius dialogus. Improvizuoti, kurti judesius kontrastingo pobūdžio muzikai, dainoms, šokiams. Atlikti sudėtingos struktūros folklorinius žaidimus, ratelius. Atkreipti dėmesį, kad kūrybiniuose nebūtų sudėtinių šokio žingsnių. Siūlyti vaikams stebėti gamtą, atkreipti dėmesį, kaip kokie gamtos reiškiniai ir aplinkos objektai juda ar nejuda, ir ieškoti idėjų kuriant savo judesių sekas. Skatinti vaikus žaisti – vaidinti trumpas improvizacijas pagal literatūrinius, muzikinius, pačių vaikų išgalvotus siužetus. Atkreipti dėmesį, kad Kartais įdomesnį teatrinį rekvizitą tyčia padėti aiškiai matomoje vietoje, kad vaikai jį patys panaudotų teatrinei kūrybai. Turtinti vaikų

Vaidyba. Kurdamas lėlių, dramos vaidinimus pagal girdėtą pasaką ar pasiūlytą situaciją, improvizuoja trumpas žodines veikėjų frazes, fizinius veiksmus, atskleidžia jų norus, emocines būsenas. Tikslingai naudoja daiktus, teatro reikmenis, drabužius, aplinką. Žaisdamas muzikinius žaidimus ir ratelius, perteikia veikėjo mintis, emocijas. **Vizualinė raiška.** Detalesniais, įtaigiais dailės darbeliais pasakoja realias ir fantastines istorijas. Vaizdus papildo grafiniais ženklais. Kuria pagal išankstinį sumanymą, nuosekliai bando jį įgyvendinti. Kartu su kitais kuria bendrus dailės darbus. Skirtingiems sumanymams įgyvendinti dažniausiai tikslingai pasirenka dailės priemones ir technikas. Eksperimentuoja sudėtingesnėmis dailės technikomis.		patirtį, vaizdinius. Suteikti galimybę pamatyti tautodailės, taikomosios dekoratyvinės ir vaizduojamosios dailės, šiuolaikinio meno kūrinius, menininkų kūrybos procesą artimoje aplinkoje, parodose, muziejuose, tradicinėse šventėse. Ugdyti vaiko vaizduotę, skatinant įsižiūrėti bei apibūdinti, kokia gali būti linija, spalva ir pan. Palaikyti unikalų vaiko gebėjimą vaizdu išreikšti jutiminę patirtį. Suteikti galimybę vaikams kurti ornamentus, vaizdus, dekoruoti audinius, daiktus grafiniais ženklais ir simboliais. Eksperimentuoti ir atidžiau įsižiūrėti į įvairių medžiagų ir technikų teikiamas galimybes

7-asis žingsnis **Muzika.** Stengiasi išgirsti ir pajusti garsų įvairovę: gamtoje, kasdienėje aplinkoje, muzikos kūriniuose. Supranta, kuo tyla yra vertinga. Klausausi įvairios muzikos, patiria įvairios muzikos sukeliamus išgyvenimus. Juos išreiškia judesiu, spalva, vaizdu, žodžiu. Mokosi skirti vertingą ir bevertę muziką, ugdytis muzikinį skonį. Patinka kurti garsus, jų sąskambius, melodijas. Mėgsta muzikuoti vienas ir drauge su kitais: žaisti muzikinius žaidimus, ratelius, dainuoti vienbalses dainas, mušti, braukti, pūsti skambančius daiktus, instrumentus ir t.t. Patiria, kad, muzikuojant drauge, būtina derintis vienam prie kito. Kai kuriuos muzikos instrumentus gali pasidaryti pats. Turi mėgstamų muzikos kūrinių, žaidimų, ratelių, dainelių, tradicinių lietuviškų muzikos instrumentų. **Šokis.** Stebi, kas ir kaip juda. Judesiu gali pavaizduoti įvairius dalykus, išreikšti nuotaiką ir jausmus. Bando judėti pagal muziką, pajusti ritmą, kūno koordinaciją, pusiausvyrą. Mokosi atlikti elementarius judesius, jungia juos į tam tikrą seką, mokosi šokti. Šokdamas drauge su kitais, elgiasi atsargiai, kultūringai. Turi mėgstamų tradicinių šokių, žaidimų, ratelių, juos skiria. Domisi kitų tautų	Klausosi kompozitorių ir liaudies kūrinių, kai kuriuos kūrinius atpažįsta, tyrinėja melodiją, skambiai dainuoja vienas ar su draugais, tyrinėja balso skambėjimo ypatumus. Noriai, džiugiai groja, improvizuoja daiktais iš gamtos ir savos kūrybos instrumentais. Groja ritmiškai, taisyklingai sėdi, pritaria dainoms, šokiams, kuria ritmus ir melodijas dainoms. Šoka ir žaidžia ratelius, savitai išreiškia savo nuotaikas, kuria natūralių judesių trumpą šokį pagal siužetą ar nuotaiką. Drąsiai įgyvendina savo sumanymus, numato savo rezultatą, įvairiai varijuoja spalvomis, paryškina detales, vaizduoja įvykius, istorijas. Kūrybiškai naudoja tradicines ir netradicines dailės medžiagas.	Sudaromos sąlygos klausytis ir išgirsti kasdienės aplinkos garsus, juos apibūdinti; įsiklausyti ir išgirsti gamtos garsus, savais žodžiais apibūdinti; išgirsti muzikos kūrinių skambesį, įvardyti jų nuotaiką, sukeliamus išgyvenimus. Įvairių kraštų muzika gretinama, yginamos melodijos, ritmai, skambėjimas. Bandoma imituoti kitų šalių muziką Klausantis muzikos, vaikai skatinami įsiklausyti į kūrinio nuotaiką, dalijamasi nuomonėmis kodėl vieni kūriniai patinka labiau už kitus. Per kūrybinius žaidimus, improvizacijas, išvykas vaikai skatinami tyrinėti, kaip skirtingai ir įvairiai galima judėti, kaip išraiškingai judesiu galima perteikti gamtoje judančius ar nejudančius aplinkos objektus. Skatinama judesių laikysena, pusiausvyros pojūtis, kūno ir jo dalių erdvėje pajauta. Vaikai tyrinėja ir išbando judėjimą erdvėje įvairiomis kryptimis. Siekia tai daryti grakščiai, pasitempę, šokdami drauge, stengiasi koordinuoti veiksmus, judėti darniai. Sudaryti sąlygas stebėti šokio pasirodymus, taip vaikai supažindinami su žiūrovo elgesio taisyklėmis, skatinami prisiminti savo apsilankymus teatruose, koncertuose, šventėse. Sudaroma galimybė pasirinkti vaiką dominančią veiklą. Vaikai lanko įvairius vaikams skirtus spektaklius, grįžę juos aptaria, patys bandо atkartoti matytus spektaklius arba perkuria, improvizuoja gerai žinomus spektaklių siužetus. Vaikai skatinami stebėti aplinką, gamtos ir žmonių gyvenime, grupės aplinkoje. Visa, kas įdomu ir aktualu, siūloma imituoti, inscenizuoti. Vaikai visus

šokiais, supranta, kad įvairių tautų šokiai skiriasi. **Vaidyba.** Mėgsta mėgdžioti, improvizuoti, suvaidinti tai, ką mato aplinkui. Vaidindamas gali kurti ir vaizduoti tikrus arba įsivaizduojamus dalykus. Supranta, kad kuriant spektaklį, reikalingas siužetas, gali įsivaizduoti situacijos aplinkybes, veikėjų ypatumus, numatyti jų poelgių priežastis ir pasekmes. Supranta, kam vaidinimui reikalinga muzika, grimas, dekoracijos, apšvietimas, kostiumai. Bendradarbiaudamas su priešmokyklinio ugdymo pedagogu ir kitais vaikais, siekia įgyti vaidinimo kūrimo patirties, yra aktyvus pasiruošimo vaidinimui dalyvis. Yra susipažinęs su įvairiomis teatro rūšimis. Žino tinkamo elgesio teatre, kine, darželio renginyje taisykles ir jų laikosi.		įspūdžius, savo patirtį, išgyvenimus perkelia į vaidinimą. Vaidinama gyvai arba pasinaudojama žaislais ar kitomis priemonėmis. Aptariama, kokia muzika labiausiai tiktų vaidinimui, kokio grimo reikėtų, kokie grupės, teatrinio rekvizito, namų aplinkos daiktai tiktų scenos dekoracijoms, veikėjų kostiumams ir pan. Vaikai mokosi dalytis vaidmenimis, priemonėmis, daiktais patirtį, išgyvenimus perkelia į vaidinimą. Vaidinama gyvai arba pasinaudojama žaislais ar kitomis priemonėmis. Aptariama, kokia muzika labiausiai tiktų vaidinimui, kokio grimo reikėtų, kokie grupės, teatrinio rekvizito, namų aplinkos daiktai tiktų scenos dekoracijoms, veikėjų kostiumams ir pan. Vaikai mokosi dalytis vaidmenimis, priemonėmis, daiktais ir pan.

ESTETINIS SUVOKIMAS		
Vertybinė nuostata. Domisi, gėrisi, grožisi aplinka, meno kūriniais, menine veikla. **Esminis gebėjimas.** Pastebi ir žavisi aplinkos grožiu, meno kūriniais, džiaugiasi savo ir kitų kūryba, jaučia, suvokia ir apibūdina kai kuriuos muzikos, šokio, vaidybos, vizualaus meno estetikos ypatumus, reiškia savo estetinius potyrius, dalijasi išgyvenimais, įspūdžiais.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Susidomi, trumpam sutelkia dėmesį bei rodo pasitenkinimą (krykštauja, siekia paliesti rankomis), kai yra emocingai kalbinamas suaugusiojo, kai mato ryškius, gražių formų daiktus, spalvingus paveikslėlius, žaislus, girdi ritmiškus muzikos	Orientuojasi erdvėje, gėlės auga žemėje, debesys, žvaigždės– danguje trumpam sutelkia dėmesį ir parodo savo pasitenkinimą džiaugiasi,juokiasi. Emocinę būseną pradeda reikšti piešimu pats savarankiškai pasirinkdamas piešimo priemones.	Kurti muzikinę aplinką, kurioje vaikas turėtų galimybę klausytis įvairių garsų. Būti šalia vaiko, kartu su juo džiūgauti, padrąsinti jo bandymus, pamokyti, kaip paimti ir rankoje išlaikyti piešimo priemonę. Kurti jaukią, gražią aplinką.

ir kitus garsus, mato šokio judesius.		

2-asis žingsnis Skirtingai reaguoja girdėdamas besikeičiančių intonacijų suaugusiojo kalbinimą, muzikos garsus, matydamas gražius gamtos bei aplinkos daiktus ar vaizdus, spalvingas knygelių iliustracijas, šokančius ir vaidinančius vaikus ar suaugusiuosius. Intuityviai mėgdžioja tai, kas jam patinka.	Stebi ir parodo pažįstamus daiktus (stalas, namas, medis). Girdėdamas muziką skirtingai reaguoja į jos garsus (intuityviai juda pagal muzikos ritmą, savarankiškai improvizuoja).	Dainuoti vaikui, klausytis įvairios nuotaikos dainų, muzikos kūrinių, skatinti teigiamas, džiugias emocijas. Kartu su vaiku žaisti ir išraiškingai rodyti, kaip galima veikti. Išdėlioti piešinius vaikui matomoje vietoje, kad jis galėtų prieiti ir vėl į juos pasižiūrėti. Pagirti, pasikalbėti apie jo kūrinėlį. Suteikti vaikui galimybę pažinti ir išbandyti įvairias dailės medžiagas ir priemones. Sudaryti galimybes vaikui matyti gražius gamtos, aplinkos vaizdus, spalvingas knygeles, dailės kūrinius.
3-asis žingsnis Atpažįsta (suklūsta, rodo) kai kuriuos jau girdėtus muzikos kūrinius, matytus šokius, ratelius, vaidinimo veikėjus, dailės kūrinius. Emocingai reaguoja girdėdamas darnų garsų, intonacijų, žodžių sąskambį, žiūrinėdamas savo ir kitų piešinėlius, spalvingas knygelių iliustracijas, žaislus, džiaugdamasis savo puošnia apranga. Paklaustas pasako, ar patiko muzikos kūrinėlis, dainelė, šokis, vaidinimas, dailės darbelis.	Įsimena ir atpažįsta girdėtą muziką, pagal savo muzikinius gebėjimus vaikas individualiai muzikuoja, Parodo savo džiaugsmą puošnia apranga. Paklaustas pasako ar patiko girdėtas kūrinėlis, dainelė, šokis, dailės darbelis.	Duoti klausytis įvairios nuotaikos muzikos kūrinių, kad vaikas juos įsimintų ir vėliau juos kartu aptarti. Pažiūrėjus drauge šokį, užduoti mąstymą skatinančius klausimus, pvz., „Ką matėte?“ „Kodėl tau atrodo, kad ragana buvo pikta?“ Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis jų įrašų. Užduodant klausimus (pvz., „Kas čia?“) skatinti atpažinti vaizduojamą pasaką. Skatinti kūrybinės saviraiškos poreikį. Džiuginti vaikus, skatinti atidžiai klausytis muzikos, ja gėrėtis. Stebėti vaiką tomis akimirkomis, kai jis grožisi, džiaugiasi gamtos ir kitos aplinkos daiktais ar reiškiniais. Tinkamu momentu jį pakalbinti, paklausti, kas jam gražu. Pritarti vaiko komentarams, papildyti jo vertinimą kitais žodžiais. Nuraminti, jei vaikas bijo. Akcentuoti, jog teatre viskas vyksta ne iš tikrųjų. Vaikams prieinamoje vietoje, jų akių lygyje, padėti profesionaliosios dailės, tautodailės kūrinių bei

		meniškų taikomosios dailės dirbinių, kad retkarčiais juos būtų galima apžiūrėti, pasikalbėti apie juos.

4-asis žingsnis Džiaugiasi menine veikla, nori dainuoti, šokti, vaidinti, pasipuošti, gražiai atrodyti. Skirtingai reaguoja (ramiai ar emocingai) klausydamas ir stebėdamas skirtingo pobūdžio, kontrastingus meno kūrinius, aplinką. Keliais žodžiais ar sakiniais pasako savo įspūdžius apie klausytą muziką, dainelę, eilėraštį, pasaką, matytą šokį, vaidinimą, dailės kūrinį, knygelių iliustracijas, gamtos ir aplinkos daiktus ir reiškinius, pastebi ir apibūdina kai kurias jų detales. Reaguoja į kitų nuomonę.	Keliais žodžiais pasako savo įspūdžius apie girdėtą muziką, šokį, vaidinimą. Apibudina aplinkos daiktus (didelis, mažas ,gražus, minkštas), gamtos reiškinius (lyja, šviečia saule, sninga). Reaguoja į kitų pasakytą nuomonę.	Sudaryti galimybes vaikams dalyvauti muzikinėje veikloje. Įsiklausyti į vaiko klausimus ir, jei vaikas pats nepaaiškina, prieš vaidinimą trumpai papasakoti, apie ką bus vaidinama. Atkreipti vaiko dėmesį į pabaigą, paklausti, kokia ji – laiminga ar liūdna? Padėti pajusti vaizdo, nuotaikų pasikeitimus keičiantis linijai, formai bei spalvai. Pasikalbėti, kokius potyrius pavyko papasakoti piešiniu, naudojant vienokias ar kitokias dailės raiškos priemones, paklausti, kaip jam gražiau. Sudaryti sąlygas klausyti, stebėti skirtingus meno kūrinius, paskatinti reikšti savo išgyvenimus, ugdyti estetinį jautrumą pritarti, papildyti jo išsakytas mintis („Taip, ir man patinka, ir man gražu.“). Kasdienėje veikloje kalbant su vaikais nuolat vartoti žodžius „džiaugiuosi tavo piešinėliu, puikiai atrodai, gražiai pasielgei“, kad vaikai galėtų išgirsti ir pradėti suprasti, kas yra gražu. Skatinti klausant, apžiūrint meno kūrinius kalbėti apie savo ir kitų darbelius. Dažniau atkreipti vaikų dėmesį į tai, kas gražu, gera, nei į tai, kas kelia pasibjaurėjimą, pasipiktinimą. Padėti vaikui ugdytis pasitikėjimą savimi, pritarti, padrąsinti tęsti savo kūrybą.

5-asis žingsnis Mėgaujasi muzikavimu, šokiu, vaidyba, dailės veikla. Rodo pasitenkinimą bendra veikla ir kūryba, gėrisi savo ir kitų menine veikla, geru elgesiu, darbais. Grožisi gamtos spalvomis, formomis, garsais. Pastebi kai kuriuos meninės kūrybos proceso ypatumus (siužetą, veikėjų bruožus, nuotaiką, spalvas, veiksmus). Pasako, kaip jautėsi ir ką patyrė dainuodamas, šokdamas,vaidindamas, piešdamas. Dalijasi įspūdžiais po koncertų, spektaklių, parodų, renginių. lankymo. Pasako savo nuomonę apie muzikos kūrinėlį, dainelė, šokį, vaidinimą, dailės darbelį, aplinką, drabužį, tautodailės elementais papuoštus daiktus.	Parodo savo pasitenkinimą bendra veikla ir kūrybą. Pasako savo nuomonę apie matytą renginį. Stebi gamtos ir aplinkos grožį, spalvas, formas, klausosi gamtos garsų. Kuria meninius darbelius, dainuoja, šoka, vaidina, klausosi muzikos kūrinių.	Vaikams suprantamai atskleisti muzikos kūrinių grožį. Skatinti vaikus savo žaidimuose vaidinti muzikantus, šokėjus, dainininkus, vaizduojant, kad jie yra scenoje, dainuoja su mikrofonu ar groja muzikos instrumentu. Kartu su vaikais žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimus, klausytis vaidinimų įrašų, žiūrėti animacinius filmukus. Sudominti vaikus patrauklia ir malonia veikla paties auklėtojo ir kitų kūrybos pavyzdžiais. Gamta yra pats stipriausias estetinio ugdymo šaltinis, todėl reikėtų skatinti vaikus įvairiausiais būdais pamatyti, pajusti kasdien atsiveriantį vis naują grožį. Nuolat ugdyti vaikų estetinį skonį, atkreipiant dėmesį į kasdien vaiko aplinkoje esančius daiktus, drabužių puošybą, kitų bei pačių vaikų sukurtą tvarkingą ir gražią aplinką. Sudaryti galimybę vaikams stebėti vaizduojamosios (tapybos, grafikos, skulptūros) ir taikomosios – dekoratyvinės (keramikos, tekstilės, odos, amatų, liaudies meistrų dirbinių ir kt.) dailės kūrinius, reprodukcijas ir kt. ugdymo įstaigoje, parodose, galerijose, mugėse, šventėse, tradiciniuose renginiuose. Paskatinti kiekvieną išsakyti savo nuomonę. Kasdienėje veikloje suteikti galimybę suprasti ir pajusti, kad tiesa, gėris ir grožis visada teikia džiaugsmą ir pasitenkinimą. Prašyti papasakoti apie savo dailės kūrinius.

6-asis žingsnis Stengiasi kuo gražiau šokti, vaidinti, deklamuoti, dainuoti, groti, piešti, konstruoti. Gėrisi ir grožisi savo menine kūryba. Pastebi papuoštą aplinką, meno kūrinius ir pasako, kas jam gražu. Palankiai vertina savo ir kitų kūrybinę veiklą, pasako vieną kitą argumentą, kodėl gražu. Pasakoja įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužetą, matytus dailės, tautodailės kūrinius, vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką, kilusius vaizdinius. Plačiau papasakoja, ką sukūrė, kaip pats bei kiti dainavo, grojo, šoko, vaidino, piešė.	Džiaugiasi ir grožisi savo menine veikla, kūryba. Plačiau pasakoja, ką sukūrė, improvizuodamas pasako ką norėjo pavaizduoti (šokdamas ar vaidindamas). Pasako įspūdžius apie muzikos, vaidinimo, šokio siužeto vaizduojamus įvykius, veikėjus, nuotaiką. Plačiau pasakoja apie savo sukurtus darbelius.	Sudaryti sąlygas vaikams dalyvauti ar stebėti kuo daugiau ir įvairesnių muzikinių, vaidybinių renginių, koncertų, lankytis parodose, muziejuose, teatre, miesto šventėse, mugėse, cirke ir kitur. Pasikalbėti apie patirtus įspūdžius, pasidalyti savo mintimis, emocijomis, pasidžiaugti pastebėtu grožiu. Užduoti atvirų klausimų: (Ką pajutai?, Kas įsiminė?, Kas patiko?. Žiūrėti lėlių ir dramos vaidinimų, klausytis jų įrašų, žiūrėti animacinių filmukų. Vaiko apibūdinimus, pvz., „Kiškis greitai bėgo“, vaizdingai papildyti: „Taip, jis skuodė kaip įkirstas.“ (Pasiaiškinti, ką reiškia „kaip įkirstas“). Paskatint pavaizduoti, kaip kiškis bėga „kaip įkirstas“. Demonstruoti jo kūrinėlius, ruošti visų vaikų parodėles. Palaikyti ir skatinti vaiko norą siekti grožio, pagirti už jo pastangas, parodyti kitiems, užrašyti vaiko pasakojimą ir prisegti prie demonstruojamo darbelio, kad pamatytų, kad jo noras siekti grožio yra pastebėtas ir vertinamas. Skatinti vaikus aptarti stebėtą ar klausytą meno kūrinį, pagrįsti savo nuomonę, atsakant į klausimą, kodėl patiko ar nepatiko. Jei vienas vaikas sako, kad jam patiko, klausti, ar yra tokių, kuriems nepatiko, leidžiant suprasti, kad visokios nuomonės yra svarbios. Pratinti pastebėti ir atskirti kičą nuo tikrojo meno. Sudaryti sąlygas suprasti aplinkos grožio svarbą ir jį vertinti. Gėrėtis gerai atliktu darbu, išsakyti nuomonę apie prastą. Pastebėti, pagauti momentą, kada vaikas kuo nors gėrisi, džiaugiasi, pritarti jam, padiskutuoti, kodėl taip reikėtų elgtis, kaip kiti jaučiasi, kai mato kitą netinkamai besielgiantį, kokį elgesį pavadintų gražiu ir kt. Pratinti gražiai elgtis viešose. Per pasivaikščiojimus lauke ar

		darželio aplinkoje paskatinti stabtelti ir įsižiūrėti į detales, atrasti gražius daiktus, gamtos ar miesto vaizdus. Kalbėtis, ką jis pats pakeistų aplinkoje, kad būtų gražiau, kurti ir realizuoti įvairius projektus. Dažnai klausytis įvairių muzikos kūrinių (dainų, šokių, simfoninės muzikos, operos ar baleto ištraukų), paskatinti vaikus susikaupti, išklausius savo mintimis pasidalyti su pedagogu ir draugais. Kalbėtis vaikui suprantama kalba apie vizualaus meno kompoziciją, spalvą, formą, siluetą, proporcijas, padėtį erdvėje ir plokštumoje. Paskatinti realizuoti kilusius sumanymus čia ir dabar. Stebėti ir padėti vaikams realizuoti kilusius sumanymus: suteikti pakankamai laiko, parūpinti drabužių ir kitos atributikos, reikalui esant įsilieti į vaidinimą ar žaidimą. Diskutuoti ieškant vienokių ar kitokių meninių sprendimų, pvz., kuriuose piešinėliuose yra tamsiai, kuriuose – šviesiai mėlyna spalva, kas piešinėliuose pavaizduota arti, o kas – toli, kodėl taip atrodo ir kt.

7-asis žingsnis Paaiškina, kas jam patinka dailės kūrinyje (kūriniuose). Savais žodžiais nupasakoja, kuo skiriasi pagrindinių žanrų dailės kūriniai (terminų vaikams įsidėmėti nebūtina!).	Pastebi, kas jam gražu ir stengiasi tai parodyti savo meninėje raiškoje (piešinėlyje, kurdamas vaidybinius siužetus). Pasakoja aiškindamas kaip sukūrė savo darbelį. Reiškia savo nuomonę, kas patiko ar nepatiko klausantis ar žiūrint meninius kūrinius. Domisi kitų draugų idėjomis, sumanymais juos pakomentuodamas. Atpažįsta ir pasako apie muzikoje, šokyje, vaidinime, vizualiajame mene vaizduojamus gamtos, aplinkos, žmonių gyvenimo įvykius, objektus.	Vaikai, lankydamiesi dailės muziejuose, galerijose, parodose, stebi meno kūrinius, stengiasi įsidėmėti, ką matę. Grįžę į grupę, prisimena matytus kūrinius, diskutuoja, išsako savo įspūdžius pojūčius, dalijasi vertinimais.

5.6. SĖKMINGAI BESIUGDANTIS

Kryptis integruojama į visas ugdymosi sritis ir apima šias vaiko pasiekimų sritis:
Tyrinėjimas (15 sritis).
Iniciatyvumas ir atkaklumas (14 sritis).
Problemų sprendimas (16 sritis).
Kūrybiškumas (17 sritis).
Mokėjimas mokytis (18 sritis).

TYRINĖJIMAS		
Vertybinė nuostata. Smalsus, domisi viskuo, kas vyksta aplinkui, noriai stebi, bando, samprotauja. **Esminis gebėjimas.** Aktyviai tyrinėja save, socialinę, kultūrinę ir gamtinę aplinką, įvaldo tyrinėjimo būdus (stebėjimą, bandymą, klausinėjimą), mąsto ir samprotauja apie tai, ką pastebėjo, atrado, pajuto, patyrė		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Stengiasi pamatyti, išgirsti, paliesti, paimti, paragauti žaislus ir kitus daiktus. Reaguoja į tai, kas vyksta aplinkui, bando dalyvauti (mimika, judesiais, garsais).	Stebi, tyrinėja aplinką, mimika, judesiais, garsais reaguoja, kas vyksta aplink. Visais pojūčiais išbando daiktus, manipuliuoja jais – liečia, ima, apžiūrinėja, purto, meta, deda į burną ir kt. Kartoja judesius, praktikuojasi: atidaro ir uždaro duris, spintos dureles, atidengia ir uždengia dėžutės dangtelį, sudeda, išima smulkesnius daiktus, žaislus, lipa, siekia sudominusio daikto, žaislo.	Visa, kas yra artimiausioje aplinkoje, laikyti žaidimo priemonėmis. Kūdikiui sudaryti galimybes žaisti su žaislais arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2-asis žingsni Stengiasi išbandyti žaislus ar daiktus, stebi, kas vyksta aplinkui, rodo kitiems, ką pavyko padaryti. Mėgsta žaisti slėpynių. Patikusį veiksmą prašo pakartoti daug kartų.	Įvairiais pojūčiais (meta, daužo, krapšto, ardo, deda į burną ir kt.) tyrinėja daiktus, aiškinasi, kas tai yra, kaip jais naudojamasi, rodo kitiems, ką pavyko su jais padaryti. Susipažįsta su įprastais buities daiktais, naudoja juos pagal paskirtį (šaukštu valgo, plaktuku kala ir kt.). Atranda naujus užsiėmimus: įlipa ir trepsi	Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas

	baloje, plekšnoja per šlapius daiktus, purto sniegą nuo šakų, braižo pagaliuku, pirštais, pėduoja ant sniego. Patikusį veiksmą kartoja daug kartų, džiaugiasi. Kartoja tą patį žaidimą, prašo dar kartą paskaityti tą pačią knygutę, pažiūrėti filmuką ar paveikslėlį.	vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra gimininingi.

3-asis žingsnis Atsargiai elgiasi su nepažįstamais daiktais ir medžiagomis, tačiau rodo susidomėjimą, bando aiškintis, kas tai yra, kaip ir kodėl tai veikia, vyksta	Stebi, ką daro suaugęs ar kitas vaikas, mėgdžioja jų veiksmus. Žaidžia greta kitų savo amžiaus vaikų. Žaisdamas trumpai pasako, ką jis daro. Skaičiuoja, dėlioja tam tikra tvarka daiktus, bando padėti į vietą, savaip tvarkyti žaislus, mielai padalija ką nors kitiems po lygiai, pasidalina per pusę. Parodo, o vėliau ir įvardina namų apyvokos daiktus, gyvūnus, augalus. Gaudo lietaus lašiukus, snaiges, plukdo šakeles, meta akmenukus į vandenį, pučia pienių pūkus, meta medžio lapus į viršų, braižo, piešia pagaliuku sniege, smėlyje ir kt.	Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4-asis žingsni Pats pasirenka žaidimui ar kitai veiklai reikalingus daiktus ir medžiagas, paaiškina, kodėl pasirinko. Žaisdamas tyrinėja, išbando daiktus bei medžiagas (pvz., plaukia ar skęsta, rieda ar sukasi ratu, tinka daiktai vienas prie kito ar ne ir pan.).	Žaidžia su kitais grupės vaikais. Ieško žaidimo, veiklos draugo. Žaidime kaitalioja vienus daiktus kitais. Kartais mieliau žaidžia su artimiausios aplinkos daiktais nei žaislais ir išradingai juos panaudoja. Skiria garsinius žaislus (paspaudęs mygtuką, pasukęs rankenėlę, patraukęs virvelę, laukia pasigirstant garso). Bando išardyti žaislus, pažiūrėti, kas yra jų viduje. Tyrinėja, eksperimentuoja su smėliu, vandeniu, sunkiais, lengvais daiktais, biriomis medžiagomis ir kt. Tyrinėja save veidrodyje, parodo ir pavadina kai kurias kūno dalis. Tyrinėja savo galimybes: bėga, lenktyniauja, užlipa, nušoka, peršoka, perlipa, ropoja, spiria, meta kamuolį ir kt. Domisi artimiausia gamta: stebi šliaužiančią sraigę, ropojančią boružę, skruzdėlę, šokuojančią	Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.

	varlę, lesiojantį žvirblį, renka krentančius lapus, skina žydinčias gėles, dėlioja akmenukus ir kt. Varto knygas, vaizduoja, kad skaito, kalba apie tai, ką mato paveikslėliuose. Klausosi trumpų pasakėlių, eilėraštukų, dainelių, deklamuoja, dainuoja, atkartoja, imituoja judesiais. Mėgdžioja paukščių ir žvėrelių balsus, judesius, susitapatina sus jais. Rūšiuoja, atrenka ir skiria pagal vieną požymį skirtingus daiktus. Pasako spalvą (žalia, raudona, mėlyna, geltona), dydį (didelis, mažas), svorį (sunkus, lengvas), kiekį (iki 3-5).	

5-asis žingsnis Geba suvokti ryšį tarp to, kaip daiktas padarytas ir jo paskirties (pvz., ratai yra apvalūs, nes mašinos paskirtis yra judėti). Domisi medžiagomis, iš kurių padaryti daiktai, ir jų savybėmis. Suvokia medžiagos, iš kurios padarytas daiktas, pasirinkimo tikslingumą (pvz., kodėl mašinos korpusas iš metalo, o padangos iš gumos). Paaiškina, kad su nežinomais daiktais ir medžiagomis reikia elgtis atsargiai, stengiasi taip daryti. Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų, gyvūnų, augalų bruožus, savybes, kalbėdami apie tai kartais susieja skirtingus pastebėjimus.	Susipažįsta su grupės erdve ją tyrinėdamas, pats įvairius daiktus, žaislus suranda, pasiima, su pagalba padeda į vietą. Žaidžia drauge su kitais savo amžiaus vaikais: stato bokštą, ridena paeiliui kamuolį, kalba žaisliniu telefonu ir kt. Žaidžia naudodamas tikrus ir įsivaizduojamus daiktus. Žaidžia pirštukų žaidimus. Varto knygeles, pasako, rodo ir klausinėja, kas tai. Aplinkoje ar paveikslėlyje parodo, pavadina daiktus (stalas, mašina, lėlė ir kt.), augalus (medis, gėlė, obuolys, pomidoras ir kt.), naminius gyvūnus (katė, šuo, karvė, arklys, kiaulė, gaidys, višta ir kt.), laukinius gyvūnus (kiškis, lapė, meška, vilkas ir kt.) ir paukščius (varna, žvirblis). Įvardija judesius (skrenda, bėga, plaukia ir kt.).	Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldainių imti, kad visi gautų po lygiai. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.

	Išskiria akivaizdžius daiktų, medžiagų gyvūnų, augalų bruožus, savybes (karvė turi ragus, kiškis greitas ir kt.). Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, pats eksperimentuoja, maišo medžiagas. Skiria ir grupuoja pagal du požymius skirtingus daiktus (didelis ir raudonas). Pasako pagrindines spalvas, nusako daiktų dydį (didelis, mažas, didesnis, mažesnis), kiekį (iki 5), svorį (sunkus, lengvas), medžiagą, iš kurios daiktas pagamintas (metalinis, medinis), daiktų paskirtį. Stebi gamtos reiškinius, įvardija juos (lyja, sninga, šalta). Pastebi ir pasako, parodo, kaip pasikeitė gamta ir samprotauja su kuo tai susiję, pvz., medžiai pagelto, nes buvo šalna.	
6-asis žingsnis Domisi aplinka, mėgsta stebėti, kaip auga augalai, kaip elgiasi gyvūnai, noriai atlieka paprastus bandymus, tyrinėja, iš kokių medžiagų padaryti daiktai, kur jie naudojami. Samprotauja apie tai, ką atrado, sužinojo, kelia tolesnius klausimus, siūlo idėjas, ką dar galima būtų tyrinėti. Domisi, kaip seniau gyveno žmonės, kaip žmonės gyvena kitose šalyse. Aktyviai tyrinėdami aplinką demonstruoja vis didėjančią kūno kontrolę, tinkamai pasitelkia visus pojūčius, savo galimybėms išplėsti pasitelkia įrankius ir kitas priemones (pvz., lupą, mikroskopą). Su suaugusiaisiais ar kitais vaikais aptaria	Veikia su pažinimą skatinančiomis priemonėmis, medžiagomis, žaislais (su atitinkamų formų išpjovomis, su vieną į kitą dedamomis dalimis, su įsukamomis ir išsukamomis detalėmis ir kt.). Žaidžia siužetinius, stalo žaidimus, loto, kortelių žaidimus, atlieka pratybas (skaičiuoja, ieško skirtumų, panašumų ir kt.). Dalyvauja, stebi, kai atliekami bandymai, pats atlieka bandymus, minko, volioja, kočioja plastiliną, modeliną, molį, sniegą, maišo, pilsto, matuoja smėlį, vandenį ir kt. birias bei skystas medžiagas įvairios formos indais, išardo daiktus. Dėlioja, lygina, grupuoja, klasifikuoja daiktus, medžiagas, gyvūnus, augalus pagal kelis požymius. Sustato daiktus mažėjančia, didėjančia tvarka. Kalba su suaugusiuoju ir bendraamžiais, samprotauja, klausosi, domisi, ką dar galima būtų tyrinėti. Ieško informacijos knygose, enciklopedijose, domisi, prašo papasakoti, užduoda klausimus,	Sudaryti sąlygas ir skatinti tyrinėti gamtos ir socialinės aplinkos objektus, jų kaitą, savybes. Siūlyti atlikti nesudėtingus bandymus, stebėti prietaisų veikimą. Vykdyti projektinę veiklą, skirtą ilgalaikiams stebėjimams (pvz., stebėti augalo augimą). Mokyti vaikus fiksuoti pastebėjimus, pildyti lenteles ir pan. Skatinti vaikus, kad jie patys ieškotų atsakymų į iškilusius klausimus knygose, internete, jeigu mato, kad nepavyksta, pasiklaustų suaugusiųjų, kurie gali padėti.

nesudėtingų stebėjimų, bandymų ar konstravimo planus, numato rezultatą, mokosi pavaizduoti juos nesudėtingose lentelėse, diagramose, išradingai, kūrybiškai pristato savo tyrinėjimus ir kitus darbus. Stebėdamas fotografijas aiškinasi, kuo yra panašus į savo artimuosius, kuo skiriasi nuo jų. Palygina daiktus, medžiagas, gyvūnus ir augalus, atsižvelgdamas į savybes, juos tikslingai grupuoja ir klasifikuoja	skatinančius tyrinėjimą (kodėl vienas daiktas plaukia, o kitas skęsta), paprašytas paaiškina. Žiūrinėja paveikslus, nuotraukas, pavadinimus po jais. Klausosi trumpų informacinių tekstų, aiškinasi, kur ir kaip gyvena žmonės, augalai, gyvūnai, kaip prisitaiko prie gamtos sąlygų. Eksperimentuoja, sodina, prižiūri, stebi augalo augimą. Lauke kasa, kapsto, tyrinėja tai, kas yra ant žemės, po žeme. Rūpinasi gyvūnais (pašeria, žaidžia, glosto). Pastebi įvairius pėdsakus gamtoje, pasako kieno jie: ratų, šuns, žmogaus ir kt. Mėgdžioja girdimus artimiausioje aplinkoje garsus. Atlieka nesudėtingus bandymus (pvz., stebi, kaip tirpsta ledas, dega žvakė, plaukia ar skęsta įvairūs daiktai, magnetas traukia metalinius daiktus). Stebėjimų rezultatus ženklina ant įvairių priemonių: savo ir draugi ūgį ant ūgio matuoklės, augalo aukštį ant popieriaus juostelės, vandens kiekį – lipduku ar markeriu ant indo šono. Eksperimentuoja ir stebi savo veiksmų rezultatus: prideda, pamatuoja ir kt. Ketinimui, sumanymui įgyvendinti spaudžia mygtukus, rankenas, atkabina kabliukus, bando segioti sagas, ką nors išvynioti ir suvynioti, išpakuoti. Kuria nesudėtingas lenteles, diagramas.	

7-asis žingsnis Paaiškina ir iliustruoja pavyzdžiais, kad daiktus, reiškinius galima pažinti visais pojūčiais: žiūrint, liečiant, užuodžiant, ragaujant, klausantis, taip pat matuojant, apmąstant, atliekant bandymus. Nurodo, kokie prietaisai geriausiai tinka informacijai apie žmones, gamtą, daiktus, kultūros objektus rinkti ir tyrinėti. Įvardija gamtos stebėjimo priemones ir būdus, paaiškina, kad gamtą tyrinėti reikia atsargiai, jos nežalojant, neniokojant, nurodo, ko reikia saugotis gamtoje. Nurodo, kad informacijos apie žmones (daiktus, gamtą) galima ieškoti įvairiuose informacijos šaltiniuose.	Dalyvauja įvairiose programose, projektuose, žygiuose, akcijose, edukaciniuose užsiėmimuose, konkursuose ir kt. (prevenciniuose, ekologiniuos, socialiniuose ir kt.). Tyrinėjimams pasitelkia įrankius ir kitas priemones: naudojasi žiūronais, mikroskopu, magnetais, spyruoklėmis, veidrodžiais, keltuvais, didinamaisiais stiklais, kompiuteriu, fotoaparatu ir pan. Iš buitinių atliekų gamina įvairius papuošimus, dekoracijas, žaislus ir kt. Susidūręs su problema, bando spręsti ją pats, pritaiko įvairius sprendimo būdus. Tęsia savo veiklą, žaidimą, ieško sprendimo, kol pasiekia tikslą. Tyrinėja savo ir kitų elgesį, atlieka kai kuriuos įpareigojimus, nurodymus, nusako priežasties ir pasekmės ryšį. Kuria, aptaria grupės elgesio taisykles, jų laikosi.	Ugdymo ir ugdymosi aplinkoje užtikrinama gana skirtingų daiktų, žaislų, priemonių, skirtų tyrinėti, eksperimentuoti, įvairovė. Sudaromos galimybės ir skatinama, kad vaikai aplinkos daiktams ir reiškiniams pažinti naudotųsi įvairiais jutimais: juos stebėtų (pavyzdžiui, skruzdėlyną, vandens telkinio gyvenimą), liestų (pavyzdžiui, įvairių paviršių šiurkštumą, švelnumą, temperatūrą ir kt.), uostų (maisto, gėlių, dažų, skysčių ir kt. kvapus), ragautų (uogas, vaisius, patiekalus), klausytųsi (miško, jūros, vėjo ošimo, paukščių balsų, triukšmo ir taip pat matuotų, skaičiuotų, svertų, eksperimentuotų, išardytų ir vėl sudėtų, konstruotų, apmąstytų. Vaikai mokosi tausoti gamtą (mišką, pievą, vandens telkinius): tyčia nelaužyti medžių, krūmų, neardyti miško paklotės, skruzdėlynų, nebaidyti paukščių, žvėrelių ir kt. Vaikai mokosi, kaip tinkamai nupjauti grybą, nuskinti gėlę, lapą, iškasti su šaknimis žolę herbariumui ir pan. Vaikai, vartydami žinynus, enciklopedijas, naršydami internete, būdami gamtoje, mokosi pažinti nuodingus augalus, grybus, uogas ir aiškinasi, kodėl reikia vengti juos liesti, skinti, ragauti, uostyti. Vaikai skatinami klausinėti suaugusiųjų, stebėti, tyrinėti aplinką, žiūrėti dokumentinius filmus, pažintines informacines laidas.

KŪRYBIŠKUMAS		
Vertybinė nuostata. Jaučia kūrybinės laisvės, spontaniškos improvizacijos bei kūrybos džiaugsmą. **Esminis gebėjimas.** Savitai reiškia savo įspūdžius įvairioje veikloje, ieško nežinomos informacijos, siūlo naujas, netikėtas idėjas ir jas savitai įgyvendina.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Pastebi ir smalsiai, gyvai reaguoja į naujus daiktus, žmones, aplinkos pasikeitimus.	Keverzoja pirštu, teptuku. Brūkšniuoja, piešia linijas flomasteriu, pieštuku, kreidelėmis. Atspauduoja. Dėlioja kaladėles.	Pasirūpinti, kad vaikas nuolat patirtų vis naujų įspūdžių. Aplinkoje turėtų atsirasti smalsumą žadinančių dalykų garsų, spalvų, žaislų, meno kūrinių – kurie keltų smalsumą ir atkreiptų

		dėmesį. Reikėtų išnaudoti visus 5 pojūčius (uoslės, skonio, regos, klausos, lytėjimo), suteikiant galimybę apžiūrinėti aplinką, klausytis, skonėtis, uosti, paliesti ir pajusti įvairių žaislų medžiagų paviršius (tekstūras).
2-asis žingsnis Domisi naujais daiktais, vaizdais, garsais, judesiais. Atranda naujus veiksmus (tapyti ant veidrodžio, ridenti, nardinti į vandenį ir kt.) ir taiko juos daiktams tyrinėti.	Brauko teptuku linijas, štampuoja teptuku, pirštais, delnu. Gnaibo, minko plastiliną. Stato kaladėles. Klausosi muzikos, juda pagal ją. Stuksena barškučiais, šaukštais, kaladėlėmis.	Parūpinti įvairių, atkreipiančių dėmesį, naujus potyrius žadinančių žaislų, medžiagų (skirtingų formų, tekstūros, spalvų), objektų, skleidžiančių garsus. Aplinka ir joje esantys žaislai, priemonės, naudojami veiklos metu, turėtų lavinti visus pojūčius. Parūpinti priemonių ir skatinti veiklą, grindžiamą visų 5 pojūčių panaudojimu aplinkai tyrinėti.
3-asis žingsnis Atranda vis naujus dalykus artimiausioje įprastoje aplinkoje. Įsivaizduoja gyvūnus, augalus, daiktus, apie kuriuos jam pasakojama, skaitoma. Žaisdamas atlieka įsivaizduojamus simbolinius veiksmus.	Bando kirpti žirklėmis. Lipdo iš molio, plastilino. Plėšo, klijuoja popieriaus skiautes. Stato, konstruoja, dėlioja dėliones, kubelius vertikaliai, horizontaliai, viena ant kito, kombinuotai. Statinius pavadina. Žaisdamas mėgdžioja gyvūnus. Klausosi muzikos, atlieka įvairiausius judesius. Bando dainuoti, groti vaikiškais muzikos instrumentais. Atkartoja rodomus judesius.	Kurti saugią, džiaugsmingą, laisvą aplinką, kurioje vaikas gali eksperimentuoti su įvairia saugia medžiaga. Siūlyti žaidimų su vandeniu. Vaikai jį gali pilstyti, sverti, semti, laistyti (prižiūrimi suaugusiųjų). Skatinti klausti, domėtis, į klausimus atsakyti trumpai, bet aiškiai, siekiant sudominti ir skatinti toliau tyrinėti. Vaikus skatinti daryti taip, kaip iki šiol nedarė, pasirenkant kuo įvairesnių sprendimų. Veiklą organizuoti ir patalpose, ir lauke.

4-asis žingsnis Įžvelgia naujas įprastų daiktų bei reiškinių savybes. Pasitelkia vaizduotę ką nors veikdamas: žaisdamas, judėdamas, kurdamas. Sugalvoja įdomių idėjų, skirtingų veikimo būdų.	Lipdo su įvairiai lipdymo medžiaga. Kerpa, plėšo, klijuoja popierių. Stato, konstruoja su kaladėlėmis, dėlioja dėliones. Juda pagal muziką, atkartoja rodomus judesius.	Skatinti išbandyti įvairią veiklą, įvairius daiktų panaudojimo būdus, siekiant, kad vaikai pastebėtų, jog tą patį daiktą, priemonę, dalyką galima panaudoti įvairioms reikmėms ir tikslams (žaisti, vaidinimui kurti, dekoracijoms puošti), kaip galima pakeisti jo funkcijas, išvaizdą, skirtingai jį pritaikius ar panaudojus. Suteikti laisvės, erdvės, laiko, renkantis jiems patinkančią veiklą, režisuojant savo pačių sugalvotas istorijas. Lavinti kūrybinį mąstymą – lankstumą, gausumą, detalumą, originalumą. Klausti: „Kaip dar kitaip galėtum pasakyti, padaryti, ką dar tai galėtų reikšti?“ (mąstymo lankstumas). Prašyti kuo tiksliau apibūdinti kūrinį, išdailinti piešinį ir pan. (mąstymo detalumas). Skatinti vaiką išsakyti originalias mintis (mąstymo originalumas). Vaiko prašyti drąsiai išsakyti idėjas: nupiešti, išvaidinti, atlikti kuo įvairesnius judesius, sukurti melodijas ir t. t. (mąstymo ribos, idėjų gausumas). Skatinti džiaugtis savo kūriniais. Aptarti, ką naujo, originalaus pavyko sukurti, svarstyti, kaip galėtų patobulinti panašų kūrinį kitą kartą. Girti, įdomiausius posakius, klausydami skatinti idėjomis pasidalyti grupėje kad vaikai pajustų, jog originalūs atsakymai ir mintys yra vertinami.
5-asis žingsnis Klausinėja, aiškindamasis jam naujus, nežinomus dalykus. Savitai suvokia ir vaizduoja pasaulį. Išradingai, neįprastai naudoja įvairias medžiagas, priemones. Lengvai sugalvoja, keičia, pertvarko savitas idėjas, siūlo kelis variantus. Džiaugiasi savitu veiksmo procesu ir rezultatu.	Piešia individualiai ir bendrai. Kerpa pagal kontūrą. Reiškia savo mintis meninės raiškos formomis. Pasakoja pagal paveikslėlį.	Skatinti kūrybiškumą, laisvai reikšti idėjas, užduoti daug atvirojo tipo klausimų: „Kaip?..“ „Ką dar?.. „Kas būtų?..“ ir pan.). Klausti ir drąsinti, kad idėjų būtų kuo daugiau. Ugdyti mąstymo lankstumą skatinti išsakyti, pavaizduoti kuo įvairesnes idėjas. Ugdyti originalumą, drąsinti fantazuoti, kurti, ne-bijoti

		savo idėjų, sakyti visa, kas tik ateina į galvą. Ugdyti fantaziją, žaidžiant ir kuriant nerealias, bet prasmingas situacijas (įsivaizduokime, kad mes einame džiunglėmis...). Prašyti sugalvoti, įsivaizduojant, papasakojant, išreiškiant judesiu, piešiant, kad situacija būtų kuo labiau išbaigta. Suteikti galimybę ir skatinti atrasti skirtumus tarp fantazijos ir realybės. Pasiūlyti įdomios veiklos ir patirties, skatinant patirti naujų išgyvenimų. Skatinti dalytis praeityje išgyventa įdomia patirtimi, veikla, kelionių įspūdžiais ir nuotykiais su kitais vaikais. Vengti vertinti, „rūšiuoti“ vaikus „pagal pasiekimus (kūrybos produktai nevertinami, nelyginami vieni su kitais, nerenkami geriausieji kūriniai, vaikai nesivaržo vieni su kitais). Priimti ir palankiai vertinti visokius atsakymus, bet kokio lygio veiklos rezultatus, visais atvejais surandant, pastebint ir išsakant tai, už ką būtų galima juos pagirti. Pateikti įvairių medžiagų, žaislų priemonių, skatinant vaiką kurti iš jų naujus produktus po vieną ar grupelėse. Skatinti dalytis idėjomis, dirbant porose ir (ar) grupelėse, kartu priimti sprendimus. Organizuoti projektus, grupinę veiklą. Mokyti mokytis ir dirbti grupėje, kalbėtis apie tai, kaip jaučiasi kiti vaikai, jei vienas neleidžia kitiems nieko pasakyti.
6-asis žingsnis Nori atlikti ir suprasti vis daugiau naujų, nežinomų dalykų. Ieško atsakymų, naujų idėjų, Netikėtų sprendimų, neįprastų medžiagų, priemonių, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Drąsiai, savita	Pasirinkę dažus, priemonės, įrankius, daro sprendimus, išmėgina naujas idėjas, planuoja, eksperimentuoja. Maišo spalvas. Eksperimentuoja su įvariomis lipdymo medžiagomis. Grožisi savo ir kitų kūryba, pasako savo sumanymą. Inscenizuoja žinomas pasakas, kuria istoriją, ar jos pabaigą. Vaidina su lėlėmis	Taikyti įvairius metodus ir būdus: (smegenų audrinimas (pvz., klausimas, ką daryti, kad žmonės būtų laimingi, kad nebūtų karo?); fantastiniai klausimai (pvz., kas būtų, jei nustotų šviesti Saulė, jei išnyktų visi suaugusieji?); prašymas išvardyti kuo daugiau daikto naudojimo būdų (pvz., kaip dar galima panaudoti šaukštą, plastikinius butelius?); kūrybiniai vaidinimai (prašoma suvaidinti kokia nors tema trumpą siužetą,

eksperimentuoja, nebijo suklysti, daryti kitaip.	(pirštų, rankų, lėlės ant pagaliukų), su kaukėmis.	padalijus vaikus į dvi grupeles (vieni vaidina, kiti spėja, kas ten vaidinama); pasakos kūrimas sėdint ratu; fantastinio gyvūno piešimas (po vieną ar grupelėse). Prieš tai vaikams paaiškinama, kad galimi patys įvairiausi atsakymai, ir kuo jie įdomesni ir labiau netikėti, tuo – geriau. Kurti žaidybinę ir tyrinėjimo aplinką suteikiant įvairių reikiamų priemonių ir medžiagų.
7-asis žingsnis Greitai pastebi ir renkasi tai, kas nauja, sudėtinga. Įžvelgia dar neišbandytas veiklas, saviraiškos galimybes, kelia probleminius klausimus ir diskutuoja, svarsto. Pasineria į kūrybos procesą, įsivaizduoja, fantazuoja, remiasi vidine nuojauta, turimas patirtis jungdamas į naujas idėjas, simbolius, naujus atitikimo būdus. Pats ir kartu su kitais ieško atsakymų, netikėtų idėjų, savitų sprendimų, neįprastų medžiagų, atlikimo variantų, pertvarko, pritaiko, siekia tų medžiagų, atlikimo variantų, lengvai, greitai keičia, pertvarko, pritaiko, siekia savito rezultato. Komentuoja, ką ir kaip labiausiai mėgsta vaizduoti, vaidinti.	Pasirenka dailės priemones, planuoja, eksperimentuoja. Išradingai naudoja dailės raiškos priemones. Piešiniuose naudoja raides, skaičius, rodykles. Kuria plėšyto popieriaus koliažą. Komentuoja savo kūrybą. Pastebi meno kūrinius. Judesiu perteikia savo pojūčius, kuria judesius pagal muziką. Vaidina, improvizuoja, pamėgdžioja, žaidžia kūno plastikos žaidimus (antonimą).	Skatinama spontaniška vaidybinė veikla kasdien žaidžiant, bendraujant, dirbant, švenčiant, poilsiaujant aplinkoje ir gamtoje. Kiekvienam vaikui sudaroma galimybė pasirinkti jį dominančią veiklą, atsižvelgiant į jo interesus, lytį, specialiuosius ugdymosi poreikius, charakterio bruožus ir kt.

INICIATYVUMAS IR ATKAKLUMAS		
Vertybinė nuostata. Didžiuojasi savimi ir didėjančiais savo gebėjimais **Esminis gebėjimas.** Savo iniciatyva pagal pomėgius pasirenka veiklą, ilgam įsitraukia ir ją plėtoja, geba pratęsti veiklą po tam tikro laiko tarpo, kreipiasi į suaugusįjį pagalbos, kai pats nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Pats juda (šliaužia, ropoja, eina) jį sudominusių žaislų, daiktų link. Trumpam sutelkia žvilgsnį, seka judantį daiktą akimis, klausosi, atlieka tikslingus judesius,	Pats eina prie sudominusių žaislų ar daiktų. Atlieka tikslingus judesius (ima, duoda, deda). Trumpam sutelkia žvilgsnį. Atlieka rytinę mankštą. žaidinimus su vaiku tol, kol jis to nori. Siūlyti žaisti smulkiajai motorikai skirtus žaidimus, reikalaujančius dėmesio, atkaklumo (pvz., sukaišioti detales į atitinkamas ertmes ir kt.).	Pastebėti vaiko rodomą iniciatyvą ir ją palaikyti. Stebėti ir pasidžiaugti vaiko daug kartų kartojamais veiksmais, rodančiais jo atkaklumą. Priimti vaiko siūlomus žaidimus ir žaisti. arba tam tinkamais daiktais, judėti, liesti daiktus, išlaikyti pusiausvyrą, stengtis pajudėti daikto link, jį pasiekti, paragauti. Vaikus paguldyti ar pasodinti taip, kad jie galėtų plačiai matyti aplinkui – stebėti kitus vaikus ir su jais bendrauti. Sudaryti sąlygas patirti skirtingas žaidimo erdves, tokias, kaip lygios grindys, kilimas, žolė, smėlis, minkšti ir kieti paviršiai, erdvės viduje ir lauke; pajusti įvairius pojūčius – šviežio oro, įvairių paviršių, kvapų, temperatūrų skirtumo, garsų. Vaikams pajusti ir tyrinėti duoti įvairių medžiagų, formų, skatinti žaisti su savo kojų pirštais, liesti savo ir pažįstamų žmonių veidą, plaukus, rankų pirštus, kartoti tai kelis kartus.
2-asis žingsnis Pats pasirenka daiktus su kuriais žais. Trumpam atitraukus dėmesį vėl sugrįžta prie ankstesnės veiklos ir ją pratęsia. Jeigu kas neišeina kreipiasi į suaugusįjį pagalbos ir išreiškia savo nepasitenkinimą, negalėdamas įveikti kliūties.	Pabūti greta vaiko, kai jis mokosi naujų veiksmų – tai stiprina jo atkaklumą, skatina tęsti bandymus. Neskubėti padėti vaikui – paties atliktas veiksmas turi didesnį poveikį jo raidai. Žaisti, ką nors veikti vaikų akivaizdoje, kad mažyliai galėtų stebėti atskirus veiksmus, procesą. Kantriai padėti vaikui mokytis, kai jis rodo iniciatyvą, domisi naujais veiksmais. Padėti vaikui įveikti kliūtis, jei po daugelio bandymų jam nepavyksta atlikti norimo veiksmo.	Vaikams sudaryti sąlygas aktyviai tyrinėti aplinką, suaugusieji padeda, bet netrukdo, nepertraukia. Duoti įvairių tinkamų žaisti daiktų ir žaislų, kurie skatina atlikti tiek stambiuosius, tiek smulkiuosius judesius. Jiems sudaryti sąlygas naudoti ir vystyti įvairius gebėjimus, pvz., klausyti, stebėti, prisiminti, kalbėti, aptarti, kas vyko (reflektuoti), priimti sprendimus. Jau nuo mažumės mokyti atpažinti spalvas, simetriją ir formas, atkreipti dėmesį, kurios tinka viena prie kitos, yra gimininginga.

3-asis žingsnis Nuolat energingai žaidžia, laisvai juda erdvėje, atsibodus vienai veiklai pasirenka kitą. Noriai išbando žaidimus pasiūlytus suaugusiojo. Ekspresyviai reiškia savo norus, sako „ne“ arba „taip“.	Pasirūpinti saugia aplinka grupėje, lauke. Auklėtojui pačiam žaisti įvairius sensorinius žaidimus vaikų akivaizdoje, kad jie galėtų jį stebėti ir mėgdžioti, taip mokydamiesi naujų veiksmų. Skatinti vaikus pastatyti bokštelį, baigti sudėti dėlionę. Siūlyti vaiko poreikius atitinkančių priemonių veiklai. Nuolat praturtinti grupę kuo nors nauju, pasiūlyti vaikams naujų žaidimų. Neišleisti vaikų iš akių.	Skatinti manipuliuoti kiekiais, eiti nuo vientiso prie dalių ir atgal, pvz., padalyti plastilino gabalą ir vėl sulipdyti į vieną, išpilstyti vandenį į mažus buteliukus ir vėl supilti į didelį indą. Sudaryti galimybes surinkti, rūšiuoti ir sudėlioti daiktus kokia nors tvarka, įvairiais būdais žaisti su medžiagomis, stiprinti tvarkos jausmą, t. y. grupuoti paprastus daiktus ar padėti juos į jų vietą. Pateikti knygų ir paveikslėlių apie įvairius jų kasdienio gyvenimo aspektus. Skirti laiko mokytis apsirengti ir valgyti, padėti vienas kitam.
4-asis žingsnis Kviečiant noriai įsitraukia į suaugusiojo pasiūlyta veiklą jam ir ją plėtoja vienas arba kartu su draugais. Stengiasi atlikti savarankiškai užduotėles, bet susidūrus su kliūtimis ar nesėkmėmis laukia suaugusiojo pagalbos, paskatinimo, padrąsinimo. Ne visada pats pasirenka veiklą, reikalinga suaugusiojo pagalba, patarimas, paskatinimas.	Palaikyti vaikų veiklos sumanymus, padėti juos išplėtoti, įgyvendinti. Pasiūlyti vaikams veiklos dviese, grupelėje ar su visa grupe. Palaikyti vaikus, kurie bando iššūkį įveikti savarankiškai, neskubėti teikti pagalbos. Vaikams, kurie greit nusimena, meta veiklą, padėti surasti išeitis, sprendimus. Pastebėti ir palaikyti vaiko iniciatyvą atlikti nesudėtingus darbus: išplauti teptukus, plauti žaislus ir pan	Ugdymo programą ir aplinką kurti taip, kad vaikams būtų prieinamos įvairios medžiagos ir priemonės, kuriomis pasinaudodami galėtų inicijuoti kryptingą iškilusios problemos sprendimo veiklą, patys sugalvoti problemų ir su pasitenkinimu ieškoti jų sprendimo būdų. Skatinti nebijoti bandyti ir klysti ieškant savo iškeltų problemų sprendimų, pasinaudoti ankstesniu patyrimu ir juo remiantis bandyti naujus sprendimo kelius.
5-asis žingsnis Pats savarankiškai pasirenka veiklą (vienas ar pasikviečia draugus) ir kryptingai ją plėtoja Pats savarankiškai pasirenka žaidimą, bet pasiūlius suaugusiam pereiti prie kitos veiklos lengvai pereina prie jos ir ją atlieka	Skatinti vaikus turiningiau išplėtoti jų pačių sumanymą. Veiklą vaikams pasiūlyti tik kaip motyvuojančią idėją, kurią jie galėtų sukonkretinti ir savaip įgyvendinti. Pagalbą vaikui teikti ne ką nors darant už jį, bet keliant mąstyti skatinančius klausimus, pateikiant keletą alternatyvių pasiūlymų, skatinant bandyti daug kartų.	Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldainių imti, kad visi gautų po lygiai. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar.

išradingai, savaip, savarankiškai.		Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.
6-asis žingsnis Savo paties pasirinkta veiklą, gali ją tęsia kelias dienas (gali tęsti vienas, su draugais arba pakeičiant draugus) ir turiningai ją plėtoti. Siūlo vaikams ir suaugusiam įsitraukti į jo paties sugalvotas veiklas. Susidomėjęs ilgesniam laikui įsitraukia į suaugusio ar draugų pasiūlytas veiklas. Savarankiškai bando įveikti kliūtis savo veikloje, nepasisekus prašosi pagalbos draugų, o tik po to suaugusių.	Sudaryti sąlygas grupėje vaikų sumanymus ir auklėtojo pasiūlytą veiklą plėtoti po keletą dienų, neardant vaikų susikurtos aplinkos, nebaigtų darbelių. Pasiūlyti vaikams įdomios veiklos idėjų, sumanymų vaikų grupelių veiklai. Pastebėti vaiko sumanymus, juos palaikyti, padėti išplėtoti. Skatinti vaikus pabaigti pradėtus darbus, padėti vienas kitam įveikti problemas.	Vaikus skatinti stebėti ir apibūdinti daiktų, medžiagų, gyvosios gamtos objektų savybes ir bruožus, piešti ar konstruoti įsivaizduojamus daiktus. Sudaryti galimybę suskaičiuoti, prognozuoti, pvz., į kiek dalių reikės padalyti pyragą, po kiek saldainių imti, kad visi gautų po lygiai. Skatinti pasitelkti simbolius, palyginti, atkartoti, numatyti situacijas, nukreipti savo dėmesį į ką nors kita ar atkreipti dėmesį dabar. Skatinti paaiškinti savo pasirinkimus ir logiškai juos pagrįsti. Vaikams pateikti tinkamų knygų, paveikslų, plakatų, žemėlapių, kuriais jie galėtų remtis pagrįsdami savo požiūrį.
7-asis žingsnis Paaiškina, kad turimą informaciją reikia tikrinti abejojant, klausinėjant, tikslinantis, perklausiant pašnekovo ir t. t.	Lengvai užmezga naują draugystę su bendraamžiais ir suaugusiais. Pasirinkęs savo veiklą pagal savo pomėgius ir interesus įsitraukia į ją ilgam ir ją plėtoja. Į suaugusįjį pagalbos kreipiasi tik tuomet kai pats įsitikina, kad nepajėgia susidoroti su kilusiais sunkumais.	Vaikai aiškinasi, diskutuoja ir siekia prieiti prie išvados, kad ne visais informacijos šaltiniais galima pasitikėti, todėl būtina ją tikrinti, pasitelkiant kelis skirtingus informacijos šaltinius. Pasiskirstę grupėmis, renka informaciją apie tą patį faktą (pvz., augalą, gyvūną, patiekalą, maisto produktą, maisto gaminį ar pan.) iš įvairių šaltinių. Gautą informaciją pristato grupėje, po to visi drauge aptaria, diskutuoja, daro išvadas.

PROBLEMŲ SPRENDIMAS
Vertybinė nuostata. Nusiteikęs ieškoti išeičių kasdieniams iššūkiams bei sunkumams įveikti.

Esminis gebėjimas. Atpažįsta ką nors veikiant kilusius iššūkius bei sunkumus, dažniausiai supranta, kodėl jie kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, bendradarbiaudamas, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Pakartoja nepasisekusį veiksmą, jį keičia, kad pasiektų laukiamą rezultatą. Mimika, gestais ir žodžiais parodo, kad susidūrė su kliūtimi, tikėdamasis suaugusiojo ar vyresnio vaiko pagalbos.	Atlieka įvairius veiksmus, juos keičia - stato, įdeda/išima, įpila/išpila, sulenkia/atlenkia, atidaro/uždaro, stumia/traukia, nusiauna/apsiauna, nusirengia/apsirengia ir kt. - kol pasiekia norimą rezultatą. Reiškia mintis, norus, prašo pagalbos mimika (linksmas, liūdnas), garsais (verkimu, plojimu, juoku), gestais (norimo žaislo atėmimu, kito stūmimu).	Padrąsinti vaiką savarankiškai bandyti įveikti iššūkį ar problemą. Pagirti, kai jam pasiseka susidoroti su kliūtimi. Jei bando daryti tai, kas pavojinga – aiškinti, kad to daryti negalima, nukreipti dėmesį, nuraminti.
2-asis žingsnis Susidūręs su sudėtinga veikla, kliūtimi, išbando jau žinomus veikimo būdus. Stebi, kaip panašioje situacijoje elgiasi kiti ir išbando jų naudojamus būdus. Nepavykus įveikti kliūties, meta veiklą arba laukia pagalbos.	Ką nors veikiant atpažįsta kilusius sunkumus, išbando jau žinomus veikimo būdus. Nepavykus meta veiklą, laukia pagalbos, pavykus apsidžiaugia. Reiškia mintis, norus, prašo pagalbos mimika (linksmas, liūdnas, piktas), įvairaus intensyvumo garsais (verkimu, riksmu, plojimu, juoku), gestais (norimo žaislo atėmimu, kito stūmimu, spyrimu), kalba.	Drąsinti vaiką („Tau pavyks!“ „Pabandyk kitaip!“ „Na, dar kartą!“). Patarti, kaip elgtis įvairiose sudėtingose situacijose. Komentuoti vaiko veiksmų ir auklėtojo demonstruojamų veiksmų pasekmes.
3-asis žingsnis Drąsiai imasi sudėtingos veiklos, atkakliai, keisdamas veikimo būdus bando ją atlikti pats, stebi savo veiksmų pasekmes. Nepavykus įveikti sudėtingos veiklos ar kliūties, prašo pagalbos arba meta veiklą.	Daro viską pats. Atstumia suaugusiojo pagalbą. Kalboje vartoja pasakymus „aš pats“, „moku pats“. Stebi, tyrinėja, mėgdžioja kito vaiko, suaugusiojo veiksmus, judesius, keičia veikim būdus, kol išsprendžia nedideles problemas. Nepavykus meta veiklą, laukia pagalbos.	Skatinti vaikus imtis pagal jų galimybes sudėtingos veiklos. Jei vaikas sako „negaliu“, „nemoku“, jį drąsinti. Kai vaikui kas nors nepasiseka arba jei jis prašo padėti, klausti paties vaiko (Ką dar galima padaryti?, Kaip kitaip galima padaryti?). Arba pateikti kelis sprendimo būdus.

4-asis žingsnis Supranta, kad susidūrė su sudėtinga veikla, kliūtimi, problema. Nori ją įveikti, išbando paties taikytus, stebėtus ar naujai sugalvotus veikimo būdus. Stebi savo veiksmų pasekmes, supranta,	Atpažinęs sudėtingą veiklą, kliūtį, problemą, veikia, išbando jau taikytus ir naujai sugalvotus veikimo būdus. Įvardina, ką gali padaryti pats. Geba rinktis vieną iš dviejų. Paprašytas dalijasi maistu, žaislais, pasisveikina, palaukia eilės, atlieka nesudėtingus pavedimus. Padeda	Komentuoti vaikų taikytus problemų sprendimo būdus ir jų pasekmes. Vaikams susidūrus su problema, skatinti juos prisiminti, kokius panašios problemos sprendimo būdus jie taikė anksčiau. Drąsinti vaikus kartu ieškoti išeities iš susidariusios probleminės situacijos.

kada pavyko įveikti sunkumus. Nepasisekus prašo suaugusiojo pagalbos.	kitam, bando paguosti draugą, apkabinti, pamyluoti.	
5-asis žingsnis Retsykiais pats ieško sunkumų, kliūčių, aktyviai bando įveikti sutiktus sunkumus. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių. Ieško tinkamų sprendimų, tariasi su kitais, mokosi iš nepavykusių veiksmų, poelgių.	Susidūręs su problema, bando spręsti ją pats, pritaiko įvairius sprendimo būdus, mokosi iš klaidų. Pats ieško sunkumą, kliūčių, aktyviai jas įveikinėja (nuo laiptų nušoka, dėlioja dėliones, konstruoja, stato kuo aukštesnius, sudėtingesnius statinius, užsitraukia užtrauktuką, mėgina rištis batų raištelius ir kt.). Problemas sprendžia priimtinais būdais: derasi, kalba, prašo, aiškinasi, tariasi, prašo pritarimo, gina savo nuomonę, samprotauja, ką galima daryti kitaip.	Siūlyti vaikams sudėtingos veiklos, drąsinti jos imtis, drąsiai bandyti, eksperimentuoti, tartis su kitais. Skaityti kūrinių apie įvairius žmonių ketinimus, poelgius ir jų pasekmes. Kai vaikai susiduria su problema, visų pagalvoti, ką galima paprašyti daryti toje situacijoje geriau suprasti kiekvieno pasiūlyto sprendimo pasekmes.
6-asis žingsnis Atpažįsta, su kokiusunkumu ar problemas susidūrė. Ieško tinkamų sprendimų, pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes, tariasi su kitais ir atsižvelgia į jų nuomonę, siūlo ir priima pagalbą, mokosi iš savo ir kitų klaidų. Nepasisekus bando kelis kartus, ieškodamas vis kitos išeities, arba prašo kito vaiko ar suaugusiojo pagalbos.	Atpažįsta sudėtingą veiklą, sunkumus, problemas, kliūtis, supranta, kodėl jos kilo, suvokia savo ir kitų ketinimus, ieško tinkamų sprendimo būdų ką nors išbandydamas, tyrinėdamas, aiškindamasis, tardamasis, derindamas veiksmus, bendradarbiaudamas, siūlydamas ir prašydamas pagalbos. Pradeda numatyti priimtų sprendimų pasekmes. Numatydamas pasekmes, į žaidimą nenori priimti vaiko, kuris dažnai sugriauna kitų statinius arba elgiasi ne pagal žaidimo taisykles. Žino ir pasako kelis būdus, kaip galima elgtis, kai niekas su tavimi nedraugauja.	Užduoti vaikams atviruosius klausimus, padedančius apmąstyti problemą: (Kas atsitiko?, Kaip tu jautiesi?, Kaip jaučiasi kiti?). Vaikui susidūrus su problema, klausti: (Ką tu darei?, Ar tai padėjo įveikti problemą?, Ką dar galima daryti?, Ar tai padės įveikti problemą?). Siūlyti vaikams probleminių užduočių, kurias įveikti turėtų jie patys.

7-asis žingsnis Papasakoja, kaip galima išsiaiškinti, iš ko sudaryti, kaip sukonstruoti daiktai: apžiūrinėti, čiupinėti, narstyti, ieškoti, kaip pritaikyti. Papasakoja apie savo tyrinėjimus, pristato, ką sužinojo, išsiaiškino, nusako, ką patiria tyrinėdamas.	Veikia, žaidžia nebijodamas rizikuoti, keisti, daryti savaip kurdamas kliūtis, susigalvodamas sunkumus, kuriuos turi įveikti. Drąsiai imasi naujos, nepažįstamos veiklos, rodo iniciatyvą. Svarsto apie tinkamo ir netinkamo elgesio pasekmes, tariasi su kitais, ieško išeities. Išbando naujus veikimo bei elgesio būdus įveikti problemoms. Žaisdamas su draugais atkreipia dėmesį į kitų jausmus, paaiškina poelgius, ima rūpintis jais, suteikia pagalbą.	Vaikams sudaroma galimybė pažinti daiktų sąrangą ardant, modeliuojant, lipdant, konstruojant, perkonstruojant ir t.t. Pastiprinama spontaniška ir specialiai organizuota vaikų tyrinėjimo veikla, bandymai, eksperimentai, pasinaudojant paprasčiausia (ir buitine) įranga. Vaikai drąsinami smalsauti, norėti sužinoti, skatinami atlikti paprastus bandymus, eksperimentus. Ypač svarbu raginti vaikus mokytis tyrinėti: rinkti duomenis, prognozuoti galimus padarinius, kelti hipotezes, jas eksperimentiškai tikrinti.

MOKĖJIMAS MOKYTIS		
Vertybinė nuostata. Noriai mokosi, džiaugiasi tuo, ko išmoko. Esminis gebėjimas. Mokosi žaisdamas, stebėdamas kitus vaikus ir suaugusiuosius, klausinėdamas, ieškodamas informacijos, išbandydamas, spręsdamas problemas, kurdamas, įvaldo kai kuriuos mokymosi būdus, pradeda suprasti mokymosi procesą.		
VAIKO PASIEKIMAI	VAIKŲ VEIKSENOS	UGDYMO GAIRĖS
1-asis žingsnis Reaguoja į kalbinimą, mimiką, žaislus, daiktus. Stebi ką nors ir susitapatina su juo, mėgdžioja, siekia išgauti tą patį rezultatą. Pradeda tyrinėti žaislus ir daiktus visais pojūčiais.	Pasirenka grupėje daiktus ar žaislus. Liečia, stebi daiktus ar objektus, tyrinėja, domisi jais.	Kalbinti kūdikį, rodyti jam įdomius žaislus ar daiktus, sudaryti galimybę judėti, praktikuotis, džiaugtis, kai kas nors pavyksta, girti. Maitinant, maudant, žaidžiant su kūdikiu kalbėtis su juo, rodyti ir įvardyti daiktus, veiksmus su žaislais. Parūpint žaislų, kurie skatina tyrinėti visais pojūčiais.
2-asis žingsnis Nori naujų įspūdžių, todėl aktyviai domisi aplinkos daiktais – juda, norėdamas paimti, pasiekti, išbandyti žaislus ar daiktus. Patraukia, pastumia, paridena, įdeda daiktus ir stebi, kas vyksta, bando pakartoti pavykusį veiksmą. Stebi, mėgdžioja, klausia.	Stebi, tyrinėja gamtą, aplinką. Stato, dėlioja. Varto knygeles. Mėgdžioja paukščių, žvėrių balsus. Rodo surastų daiktų poras. Mauna žiedus ant stovelio. Parodo įvardytą daiktą paveikslėlyje.	Pastebėti vaikų ketinimus, juos įvardyti (tu nori paimti smėlio formelę ir iškepti pyragą?). Jei reikia, padėti įgyvendinti. Duoti tokių žaislų, kurie skatintų stumti, traukti, imti, čiupinėti pirštais, kišti į burną, kuriais galima įvairiais būdais manipuliuoti, esant minimaliai suaugusiojo pagalbai. Leisti vaikams žaisti ir mokytis individualiu tempu. Įvaiko individualias pastangas, smalsumą ir tyrinėjimus žiūrėti pozityviai, išklausyti vaikus, skatinti, džiaugtis tuo, ko jie išmoko, jų mažais atradimais.
3-asis žingsnis Veikia spontaniškai ir tikėdamasis tam tikro rezultato. Klausia, kaip kas nors vyksta, kaip veikia, atidžiai stebi, bando. Modeliuoja veiksmus ir siužetinio žaidimo epizodus. Džiaugiasi tuo, ką išmoko.	Grupuoja daiktus pagal spalvą, dydį, formą. Stato, konstruoja, dėlioja dėliones. Žiūrėdamas savo šeimos nuotraukas rodo save, šeimos narius. Varto knygeles, komentuoja, atsakinėja į klausimus, pats klausinėja. Pažįsta, pavadina žmogaus, gyvūno, paukščio kūno dalis. Tęsia žaidimą ar veiklą, kol pasiekia norimą tikslą.	Atkreipti dėmesį į vaiko ketinimus, norą ką nors išbandyti, pažinti, ir kurti sąlygas vaikui mokytis. Vaikams padėti suprasti savo galimybes ir apribojimus, sudaryti visas sąlygas tobulinti savo gebėjimus individualiu tempu. Leisti vaikams patiems pajusti ir nuspręsti, kada jiems reikalinga pagalba. Kartu su vaiku pasidžiaugti tais dalykais, kurių jis jau išmoko: užsisegti sagas, bėgioti, sudėlioti dėlionę.

4-asis žingsnis Pasako, parodo, ką nori išmokti. Mėgsta kūrybiškai žaisti, veikti, siūlo žaidimų ir veiklos idėjas, imasi iniciatyvos joms įgyvendinti, pastebi ir komentuoja padarinius. Pasako, ką veikė ir ką išmoko.	Žaidžia įvairiausius mokomuosius žaidimus. Seka suaugusiojo pavyzdžiu. Klausinėja apie kompiuterius, transporto priemones, patirtus įspūdžius išreiškia modeliuodami, konstruodami.	Pastebėti situacijas, kuriose vaikas nori ko nors išmokti. Skatinti pasakyti, ko jis nori išmokti, sudaryti sąlygas mokytis to, ko jis nori. Netrukdyti, kai vaikas įsitraukia į žaidimą, ko nors mokosi, tačiau stebėti ir padėti ar padrąsinti, kai vaikas prašo ir kai tai būtina. Kalbėtis su vaikais apie tai, ką veikė per dieną ir ko iš jų išmoko.
5-asis žingsnis Norėdami ką nors išmokti pasako, ko nežino ar dėl ko abejoja. Drąsiai spėja, bando, klysta ir taiso klaidas, klauso, ką sako kiti, pasitikslina. Aptaria padarytus darbus, planuoja, ką darys toliau, spėlioja, kas atsitiks, jeigu.	Kelia klausimus apie neaiškius ir nežinomus dalykus, aiškinasi, klausinėja. Bando pats spręsti iškilusias problemas. Sukauptą patirtį, įspūdžius išreiškia kurdamas.	Vaikus drąsinti sakyti „Aš nežinau“, nebijoti suklysti ką nors darant, iškelti klausimus, problemas, galvoti, kaip rasti atsakymą ar sprendimą. Pvz., kaip iš aplinkinių daiktų pasistatyti namą, kaip nulipdyti iš plastilino norimą daiktą. Pripažinti, kad vaikų sugebėjimas išlaikyti dėmesį ir domėjimasis aplinkiniu pasauliu didėja. Todėl planuojant ugdymo programą numatyti įvairios veiklos, kuri padeda mokytis tyrinėti ir pažinti aplinką. Skatinti kalbėti apie savo žaidimus, kitą veiklą ir taip plėtoti jų refleksijos gebėjimus.
6-asis žingsnis Kalba apie tai, ką norėtų išmokti, ką darys, kad išmoktų, numato, ką veiks toliau, kai išmoks. Laiko save tikru mokiniu, atradėju. Drąsiai ieško atsakymų į klausimus, rodo iniciatyvą iškeliant ir sprendžiant problemas. Išsiaiškina, kokios informacijos reikia, randa reikiamą informaciją įvairiuose šaltiniuose, pvz., enciklopedijose, žinynuose. Siūlo ir jungia idėjas bei strategijas joms įgyvendinti. Pasako, ką jau išmoko, ką dar mokosi, paaiškina, kaip mokėsi, kaip mokysis toliau.	Aktyviai dalyvauja pokalbyje, diskusijoje, klausia, atsako. Įdėmiai stebi, ieško informacijos. Pastebi panašumus ir skirtumus. Kopijuoja raides. Pastebi aplinkoje skaičius, skaičiuoja. Kreipiasi pagalbos ištikus nesėkmei. Seka suaugusiojo pavyzdžiu, mokosi, prašo, paaiškina. Pastebi, komentuoja padarinius. Domisi kalendorinių švenčių papročiais, tradicijomis.	Pasikalbėti su vaikais, ko jie nori išmokti, kaip jie gali mokytis, pastebėti vaiko norą ir sudaryti sąlygas to išmokti. Leisti, siūlyti vaikams naudotis imitaciniams žaidimams tinkamomis priemonėmis (pvz., spausdinimo mašinėlė ar kompiuterio klaviatūra, skaičiuotuvai, šluotos, tuščios dėžės, kartonas, liniuotės, stiklinės, vamzdeliai, žarnelės). Sudaryti sąlygas vaikui žaisti sudėtingus žaidimus ir kartu mokytis tyrinėti daiktus, medžiagas, jų savybes ir kitų dalykų. Supažindinti vaikus su enciklopedijomis, internetu. Kalbėtis su vaikais ne tik apie tai, ką jie jau išmoko ar mokysis, bet ir apie tai, kaip jie mokosi, kaip dar galima mokytis.

7-asis žingsnis Atpažįsta skaitomų tekstų žanrą (grožinis ar informacinis). Elementariai nusako, kokia informacija pateikta tekste, savais žodžiais apibūdina tai, ką mato iliustracijose.	Reikiamos informacijos ieško enciklopedijose, žurnaluose, internete. Klausinėja apie žmones, suaugusiųjų gyvenimą. Tyrinėja aplinką ir daiktus, reiškinius, aiškinasi kas iš ko padaryta, kaip kas kinta.	Vaikai susipažįsta su informaciniais tekstais, mokosi juos skirti nuo grožinių, apibūdinti. Vaikai skatinami dalytis perskaityto teksto sukeltomis mintimis, savo įžvalgomis, savaip atpasakoti, perkurti, interpretuoti tekstą. Sudaromos sąlygos įvairiai vaikų veiklai – deklamuoti, pasakoti, vaidinti, imituoti, vartyti, kurti knygas, naudotis interaktyviąja lenta ir kt. Drąsinami vartoti naujus žodžius, pasakoti pagal paveikslėlį. Vaikai skatinami pagrįsti, argumentuoti, paaiškinti aplinkos reiškinius, vadovautis savo logika, palaikomos jų iniciatyvos fantazuoti, svajoti ir savaip interpretuoti, perkurti aplinkoje vykstančius reiškinius, procesus.

6. UGDYMO PASIEKIMAI IR JŲ VERTINIMAS

Vertinimas – tai nuolatinis informacijos rinkimas, kaupimas ir apibendrinimas apie vaiko ugdymosi ypatumus bei daromą pažangą ir motyvaciją ugdytis. Vertinimas atliekamas garantuojant psichologinį vaiko saugumą, gerą vaiko savijautą, padedant išgyventi sėkmės jausmą bei įveikti kliūtis.

Vaiko pasiekimai įvertinami du kartus per mokslo metus: spalio mėnesį atliekamas (fiksuojamas) pirminis vertinimas, gegužės mėnesį – baigiamasis įvertinimas (apibendrinant pokyčius, įvykusius per mokslo metus). Prireikus atliekami tarpiniai vaiko pasiekimų vertinimai.

Individualizuojant vaikų ugdymo procesą naudojama 7 žingsnių vertinimo metodika. Surinkti duomenys apie vaikų ugdymosi pasiekimus fiksuojami lentelėje arba diagramoje 18 vertinimo sričių, vaizdžiai parodant individualią vaiko kiekvienos srities pažangą. Šie duomenys panaudojami kryptingai planuojant ir organizuojant vaikų ugdymą. Diagrama padeda išryškinti ugdymosi pasiekimų sritis, kurioms reikia skirti daugiau dėmesio, atsispindi vaikų individualūs pasiekimai.

Ugdymo pasiekimų vertinimo vykdytojai ir dalyviai: vaikai, tėvai(globėjai) ikimokyklinio ugdymo auklėtojai, logopedas.

Vaiko pasiekimai vertinami vadovaujantis šiais kriterijais:

Ugdymosi pasiekimų vertinimas yra visuminis. Jis vyksta nuolat, kad vaikas kiekvieną kartą neliktų nepastebėtas, o tėvai (globėjai) gautų aiškią ir savalaikę informaciją apie vaiką.

Vaikas vertinamas pagal 18 ugdymo sričių ir 7 žingsnių pasiekimus bei atsižvelgiant į 5 kompetencijas: pažinimo, socialinę, komunikavimo, meninę ir sveikatos.

Vertinama vaiko daroma pažanga ir pasiekimai, nenurodomos nesėkmės.

Vertinant vaiko pasiekimus laikomasi vertinimo ir jų pateikimo etikos reikalavimų, užtikrinamas jų laikymo saugumas ir konfidencialumas.

Informacija apie vaiko individualius pasiekimus konfidenciali.

Vaiko individualūs pasiekimai fiksuojami ir kaupiami individualiuose vaiko pasiekimų aplankuose. Juose kaupiama informacija apie vaiko veiklą ir pažangą įvairiose srityse: dailės ir kūrybiniai darbeliai, žodiniai pasakojimai, samprotavimai, rašytinės kalbos pavyzdžiai, pedagogų ar kitų ugdytojų atsiliepimai apie daromą vaiko pažangą, nuotraukos, kt. įvairių formų vaiko veiklos fiksavimas.

Vertindamas vaiko pažangą ir pasiekimus pedagogas kartu įsivertina ir savo darbą. Susitelkia vaiko ugdymosi srityse, daugiau dėmesio skiria darbo analizei, palygina ankstesnius pasiekimus ir numato skirtingus veiklos reikalavimus vaikams. Vertinimo rezultatai aptariami su tėvais (globėjais) tėvų susirinkimuose, su pedagogais mokytojų tarybos posėdžiuose, vaiko gerovės komisijos posėdžiuose, kuriuose pateikiama bendra informacija apie grupės pasiekimus, siejant juos su ugdymo tikslais ir uždaviniais bei numatomos ugdymo(si) perspektyvos ir strategijos.

Ugdymosi pasiekimų vertinimo metodai ir būdai:

Stebėjimas, pokalbiai su vaiku natūralioje kasdieninėje veikloje, vaiko veiklos ir kūrybos produktų analizė, vaiko kalbos, veiklos, garso bei vaizdo įrašai, esant poreikiui atskiros ugdymo srities tyrimai, pokalbiai su vaiko tėvais (globėjais).

7. NAUDOTA LITERATŪRA IR INFORMACIJOS ŠALTINIAI

1. Bulotaitė L., Gudžinskienė V., Monkevičienė O., Jakučiūnienė D. Gyvenimo įgūdžių ugdymas. Ikimokyklinis amžius. Vilnius, 2004.
2. Dodge D.T., Rudick S., Berke K. Ankstyvojo amžiaus vaikų kūrybiškumo ugdymas. Vilnius: Presvika, 2008. 3. Ikimokyklinio ugdymo programų kriterijų aprašas, patvirtintas
3. Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. balandžio 18 d. įsakymu Nr. ISAK- 627, Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministro 2017 m. balandžio 24 d. įsakymo Nr. V-268 nauja redakcija.
4. Ikimokyklinio ugdymo turinio programų rengimo metodinės rekomendacijos, parengtos įgyvendinant projektą „Ikimokyklinio ir priešmokyklinio ugdymo plėtra“, 2012-2015.
5. Ikimokyklinio ugdymo mokyklos vidaus audito metodika, patvirtinta Lietuvos respublikos švietimo ir mokslo ministro 2005 m. liepos 22 d. Nr. ISAK-1557 .
6. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, ratifikuota 1995 m. liepos 3 d. Lietuvos Respublikos įstatymu Nr. I-983.
7. Lietuvos edukologijos universitetas. Ikimokyklinio, priešmokyklinio ir pradinio ugdymo turinio programų dermės tyrimo ataskaita, 2012.
8.Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Ikimokyklinio amžiaus vaikų pasiekimų aprašas. Švietimo aprūpinimo centras, 2016.
9.Lietuvos Respublikos švietimo ir mokslo ministerija. Ikimokyklinio ugdymo metodinės rekomendacijos. Švietimo aprūpinimo centras, 2015.
10.Lietuvos Respublikos seimo 2013 m. gruodžio 23 d. nutarimas Nr. XII-745. Valstybinė švietimo 2013 –2022 metų strategija.
11.Regina Rimkienė, ,,Trumpa metodikos „Step by Step“(„Gera pradžia“) apžvalga“, 1996 m.
12. Audronė Trumpickienė ir Audronė Karklelienė, str. ,,Mokyklos kultūra ir patirtis“, 2006 m.

PRIEDAS

Į vaiką ir šeimą orientuoto ugdymo metodikos „Gera pradžia“ taikymas

1. Informacija.

„Gera pradžia“ – tai tarptautinis vaikų ugdymo projektas dar žinomas „Step by Step“ pavadinimu. Lietuvoje vykdomas nuo 1996 metų Atviros Lietuvos fondo (ALF) iniciatyva. „Gera pradžia“ metodika vadovaujasi moderniausiomis šiuolaikinio pasaulio nuostatomis: humanizmu, demokratija, atvirumu ir atsinaujinimu. Taikant iškiliausius pedagogikos ir psichologijos pasiekimus, įgyvendinamas į vaiką ir šeimą orientuotas ugdymo metodas įvairiose pasaulio šalyse. Darniai siejasi tyrimais, pagrįstas vaikų ugdymas bei tvirtas pasiryžimas dirbti su šeimomis ir bendruomene, kad būtų individualizuotas kiekvieno vaiko išmokimo būdas, atsižvelgiant į kiekvieno vaiko reikmes ir gerbiant kultūros tradicijų įvairovę. Į vaiką ir šeimą orientuotoje grupėje lengviau individualizuojamas išmokimo būdas, atitinkantis kiekvieno vaiko išsivystymo lygį ir gebėjimus. Taikant „Geros pradžios“ metodiką ugdymas individualizuotas, ugdomoji aplinka yra dinamiška ir nuolat kintanti, pilna priemonių ir veiklos, atitinkančios individualius vaiko poreikius bei vystymosi stadijas.

2. Filosofija.

Ikimokyklinio ugdymo srityje egzistuoja du vyraujantys požiūriai į vaikų ugdymą. Pirmasis, kad sąvokų formavimasis nėra spontaniškas, bet iš paties vaiko kylantis procesas. Visos sąvokos turi būti tiksliai nurodytos ir vaikas privalo jas išmokti (bihevioristų J. Watsono ir B.F. Skinneriso mintys).

Antrasis, kad ugdymas grindžiamas asmenybės sklaidą skatinančiu požiūriu. Vystymosi perspektyvos žinojimas leidžia geriau suprasti ir įvertinti vaikų natūralų vystymąsi. Glasmonas 1994 m. apibendrina ugdytojų filosofiją.

Formuojantis mąstymui, nuolat sąveikauja dvi vystymosi linijos – natūralaus ir socialinio. Iš pradžių pažinimo vystymąsi įtakoja aplinka, ilgainiui vaikas išmoksta vidinės refleksijos būdu paversti savo patyrimą mintimis.

Individo vystymosi greitį įtakoja socialinė aplinka.

Pažinimo vystymasis nulemia esminius, kokybinius mąstymo pokyčius.

Ugdymo filosofijos gilina vaiko vystymosi suvokimą ir teikia minčių, kaip praktiškai taikyti teoriją vaikų grupės gyvenime. Šios filosofijos padeda geriau orientuotis planuojant vaikų ugdymą. Kai vystymosi teorija taikoma pažangaus ugdymo kontekste, formuojant ugdymo programą vaikai tampa atskaitos tašku – tai ir yra į vaiką orientuota grupė.

3. „Geros pradžios“ metodikos ugdymo kryptys.

Asmenybės sklaidą skatinantis ugdymas.
Vaikų mokymas bandant perprasti juos supantį pasaulį.
Vaiko vystymosi raidos žinojimas. Kiekvienas vaikas yra nepakartojama ir unikali asmenybė.
Vaiko rengimas gyventi ateityje, bet gyvenimas dabartyje.
Laisvai rinktis veiklą ir priimti atsakomybę.
Mokytis veikti savarankiškai ir komandoje.
Toleruoti ir gerbti kitokius nei tu.

„Gera pradžia“ metodika propaguoja vaiko raidą atitinkantį mokymąsi ir ugdymą. Grupėse taikomi aktyvieji mokymo metodai, mokymasis bendraujant ir bendradarbiaujant, vaikai skatinami mąstyti, ieškoti ir atrasti. Kuriama aplinka – veiklos centrai ir erdvės 3 lopšelio-darželio grupėse, skatinančios rinktis veiklą, priemones, užduotis ir atlikimo tempą. Taikant „Geros pradžios“ ugdymo metodiką, neatsiejamas: bendravimas, visuomeniškumas, rūpinimasis vienas kitu. Metodika

grindžiama įsitikinimu, kad vaikai geriausiai vystosi tada, kai patys renkasi patirties kaupimo būdą. Ugdančios aplinkos sukūrimas skatina vaikus tyrinėti, būti veikliems, kūrybingiems. Ugdytojų komanda puikiai išmano vaiko raidos dėsningumus, teisingai parenka veiklą kiekvienam vaikui ir visai grupei. Atsižvelgiama į vaiko interesus, gerbiama kiekvieno vaiko gerai ir blogiau išsivysčiusius gebėjimus, skatina įgimtą vaiko smalsumą ir ugdo mokymąsi bendradarbiaujant.

Vaikai žaisdami aktyviai mokosi ir nuolat sužino, ką nors nauja apie juos supantį pasaulį.
Vystosi pagal vaikystei būdingas stadijas.
Priklauso nuo kitų, kadangi emocinę ir pažintinę raidą lemia socialinė sąveika.
Laisvai rinkasi veiklą ir priima atsakomybę.
Mokosi veikti savarankiškai ir komandoje toleruojant kitokius nei tu.

4. Ugdymo uždaviniai.

Vertinti vaiko gyvenimą „čia ir dabar“.
Ugdyti tautos kultūros vertybes ir tradicijas.
Sudaryti vaikui aplinką atitinkančią jo amžių, individualius poreikius bei interesus, skatinti saviraišką, savigarbą, saugumo jausmą, kviesti veikti, tyrinėti.
Pratinti vaiką pasirinkti veiklą bei planuoti.
Vertinti vaiko idėjas ir atsižvelgti į jas, parenkant ir siūlant ugdymą integruojančias temas.
Įtraukti šeimos narius į vaikų veiklą, kartu stebėti ir vertinti vaiko vystymosi pažangą.

5. „Gera pradžia“ ugdymo metodikos principai.

Tautiškumas - padedama vaikui perimti tautos, kultūros tradicijas, papročius, etnokultūros vertybes. Drauge su šeimos nariais per tradicines metų šventes bei pasitelkiant kitus ugdymo būdus siekiama, kad nuo mažens vaikai gerbtų tautos tradicijas, papročius, vertybes. Tautiškumo pradmenis ugdomi natūraliai gebant išnaudoti susiklosčiusias situacijas „Čia ir dabar“.
Įvairovė - Vaikų, šeimų kultūrinė įvairovė suprantama kaip norma ir laikoma, kad visiems vaikams naudinga ugdytis, nes jie praturtina vienas kitą tuo, kad jie yra skirtingi bei padeda pažinti pasaulį tokį, koks jis yra – žmonės skirtingi pagal tautybę, amžių, lytį , pagal išvaizdą, pomėgius ar kt.
Ugdymo individualizavimas - Atsižvelgiama į vaiko raidos ypatumus, individualius vaiko gyvenimo įpročius, sąveikos su kitais ypatumus (mėgsta žaisti vienas, prisirišęs prie suaugusiojo ar kt.), į kiekvieno vaiko individualumą, unikalumą, jo gyvenimo ritmą. Siekiama, kad ugdomoji aplinka padėtų vaikui gerai, saugiai jaustis ir visokeriopai būtų pritaikyta vaiko reikmėms. Grupės aplinka, priemonės, mikroklimatas skatina kiekvieno vaiko vystymąsi, leidžia rinktis patiems veiklas, žaidimus.
Humaniškumo principas - Gerbti vaiką kaip asmenybę, užtikrinti jo teisę gyventi ir elgtis pagal prigimtį ir asmeninę patirtį.
Integracijos principas - Užtikrinamas vaiko asmenybės harmoningumas, fizinio, psichinio ir socialinio ugdymo darna.
Aukštų standartų principas - Siekiama įžvelgti kiekvieno vaiko maksimalių galių ir gebėjimų ribas, garantuoti tolesnę sėkmingą jų plėtotę. Pedagogai kelia aukštus reikalavimus savo profesionalumui ir ugdymo kokybei.
Partnerystės su šeima principas - Pozityvi pedagogo, vaiko ir šeimos sąveika. Šeima – aktyvus ugdymosi proceso dalyvis, partneris.
Kūrybiškumo principas - Prigimtines kūrybines vaiko galias ir saviraišką skatina ir puoselėja kūrybiškas pedagogų požiūris į ugdymą.
Pozityvi sąveika - Auklėtoja vadovaujasi nuostata, kad sąveika tarp jos ir vaiko, vaikų tarpusavio sąveika, ugdytojų tarpusavio sąveika turi lemiamos įtakos vaiko fizinei, socialinei, emocinei, pažintinei ir kalbos raidai. Ugdymo proceso metu siekiama sąveikos, kuri remiasi pagarba, gebėjimu įsiklausyti į kito nuomonę. Skatinamas vaikų pasitikėjimas savo jėgomis, rūpestingumas ir atsakingo bendruomenės nario formavimasis.

Savirefleksija - Kiekviena auklėtoja atlieka savirefleksiją, savianalizę, stengiasi kritiškai analizuoti savo profesinę veiklą, patirtį, kompetencijas. Ji du kartus per metus atlieka savo profesinės veiklos įsivertinimą ir atsižvelgiant į rezultatus, rengia tobulėjimo planą. Savirefleksijos rezultatai turi reikšmės įstaigos programos tobulinimui.

6. Metodikos galimybės ir privalumai.

Pagrindinis dėmesys skiriamas ugdymo procesui, kurio centre – vaikas. Didžiausia vertybė – vaiko gyvenimas „čia ir dabar". Ši nuostata padeda geriau parengti vaiką gyvenimui ateityje.

Siekiama visuminio vaiko raidos sričių ir ugdymo turinio integracijos.

Ugdymas individualizuojamas.

Stebima vaiko asmenybės raida.

Žaidimas ir darbas – neatsiejami.

Veiklos planavimo atskaitos taškas – vaikas, jo poreikiai, geriau ar ne taip gerai išsivystę gebėjimai, šeimos lūkesčiai.

Naudojami į šeimą orientuoto bendravimo ir bendradarbiavimo būdai:

Neformalusis.
pokalbiai atvedant ir pasiimant vaikus;
trumpos rašytinės žinutės;
užrašai keliaujantys iš darželio į namus ir atgal;
tėvai grupėje: stebėtojai, dalyviai;
ugdymo priemonių gamyba ir žaislų taisymas;
skelbimų lenta grupėje;
informaciniai laiškai;
šventės, pramogos, spektakliai, vakaronės;
ekskursijos su vaikais ir jų tėvais;
parodėlės;
padėkos;
grupės, darželio aplinkos gražinimas, įrenginių taisymas;
pagalba, įgyjant žaislų, priemonių,
pagalba, puoselėjant ryšius su vietos, miesto ar rajono bendruomene;
šeimų tarpusavio pagalba;
paramos grupių veikla;
tiesiogiai nesusijęs su ugdymo procesu tėvų ir pedagogų bendravimas.

Formalusis.
apsilankymai šeimoje;
bendravimas su tėvais, seneliais, vaikais, namuose;
šeimos dalyvavimas grupės veikloje;
atvirų durų dienos;
šeimos kambarys;
tėvų dalyvavimas ugdymo procese;
informacinio pobūdžio susirinkimai;
pedagogų ir tėvų organizuojami grupės tėvų susirinkimai, seminarai;
tėvų komiteto veikla, įvairinant grupės ir įstaigos gyvenimą;
ataskaitos;
anketos;
projektai;
dalykiniai įstaigos tarybos susirinkimai;
paramos grupės susibūrimas;

Pakitęs pedagogo vaidmuo – vaiko raidos stebėjimas ir ugdymo turinio modeliavimas kartu su vaiku atveria galimybes ikimokykliniam ugdymui orientuotis į vaiką ir jo šeimą.

Vaikai gauna galimybę rinktis ir suvokti pasirinkimo laisvę. Pedagogai, individualizuodami ugdymą, gali atsižvelgti į vaikų poreikius ir interesus, raidos ypatumus.

Tėvams suteikiama galimybė dalyvauti vaiko ugdyme, jaustis lygiaverčiu partneriu, sekti vaiko augimo ir vystymosi procesą. Daugiausia čia laimi vaikai, nes galimybė rinktis veiklą, eksperimentuoti, priimti sprendimus, didesnė raiškos ir atradimų laisvė, suteikia vertingos patirties, skatina mąstyti, nebijoti sunkumų, būti laisvais ir kūrybingais, nebijoti pokyčių ir įtakoti juos. Metodika „Gera pradžia“ siūlo laisvą vaiko veikimą specialiai įrengtoje aplinkoje, jam eksperimentuojant, akcentuojant paties proceso svarbą.

Vaikystė pripažįstama savaimine vertybe ir leidžiama ją išgyventi. Vaikui leidžiama būti tokiu, koks jis iš tikrųjų yra. Mokymas nevyksta pagal griežtai reglamentuotas programas, kuriose būtų numatytas užsiėmimo turinys. Čia vaikai patys siūlo užsiėmimų temas. Jei vaikas pradeda pasakoti apie kažkada matytą reiškinį ir visi susidomėję klausosi, diena gali būti paskirta tos temos plėtojimui. Tema bus plėtojama tiek, kiek vaikams tai bus įdomu. Laiku pastebėti, kuo vaikas domisi, kas jam geriau sekasi, kur būtina padėti. Galimybė vaikams savarankiškai apsispręsti ir pasirinkti apie ką kalbėti, ką veikti, kokias priemones naudoti, kaip rengtis yra vienas pagrindinių „Geros pradžios“ principų, siekiant ugdyti laisvą, nesuvaržytą asmenybę, kuriai būtų nuolat įdomu sužinoti ką nors nauja. Ugdymo metodikoje „Gera pradžia“ ypatingas vaidmuo tenka tėvams, kurie yra svarbiausi patarėjai, padedantys geriau pažinti kiekvieną vaiką. Tėvai „Geros pradžios“ grupėje yra pilnaverčiai bendruomenės nariai, kviečiami vaikams papasakoti apie savo pomėgius. Tai padeda vaikams geriau suprasti vieni kitus.

Tėvų ir pedagogų bendravimas ir bendradarbiavimas grindžiamas pasitikėjimu. Nuoširdus ir veiksmingas bendravimas su vaikais ir jų tėvais yra būtinas ir neatsiejamas, bet kuriai ugdymo programai.

„Geros pradžios“ metodikos sritys	Į vaiką ir šeimą orientuoto ugdymo gairės
Vaiko individualizavimas	Atsižvelgti į vaiko išsivystymo lygį, raidos ypatumus ir pritaikyti praktikoje. Išmanyti vaiko vystymąsi - sveikatą, fizinį ir emocinį augimą, pažinimo būdus. Pritaikyti dienotvarkę atitinkančią kiekvieno vaiko veiklos ir poilsio reikmes. Paruošti grupės aplinką bei priemones, skatinančias vaiko vystymąsi lygį. Žinoti kiekvieno vaiko stipriąsias puses ir per tam tikrą laiką padarytą pažangą. Suteikti visiems vaikams lygias galimybes dalyvauti kiekvienoje veikloje, skatinti vaikus rinktis, dirbti savarankiškai, įtraukti juos į pokalbius apie jiems svarbius dalykus, suteikti galimybę pasidalinti mintimis ir patirtimi. Kaupti individualius vaikų gebėjimus ir poreikius kasdieninėje veikloje. Suprasti vaiko jausmus, pastebėti ir įvertinti, kas jam sekasi ir kada reikia padėti. Pastebėti vaiko pomėgius bei įgūdžius, padėti veikti individualiai veiklos centruose, išmokti pasirinkti, rasti sprendimus, bendrauti su šalia esančiais.
Ugdomoji aplinka	Erdvė padalinama į veiklos centrus, ribos aiškiai pažymimos stalais, lentynomis, kad ji atitiktų atskirų amžiaus grupių ir atskirų vaikų reikmes.

	Ankstyvojo amžiaus vaikų grupę rekomenduojame skirstyti į erdves: judėjimo, ramybės, vaidmeninių žaidimų, kūrybinę. Ikimokyklinio amžiaus vaikų grupėje įrengiami ir keičiami įvairių veiklų centrai. Ramūs žaidimų centrai atskiriami nuo triukšmingų. Baldai ir įrengimai išdėstomi taip, kad vaikai galėtų saugiai ir laisvai judėti. Medžiagos ir ugdymo priemonės sugrupuojamos ir išdėstomos atitinkamuose centruose kurios skatina vaikų žaidimus, eksperimentus bei tyrinėjimus su daugiatikslėmis, gatavų atsakymų nesiūlančiomis priemonėmis. Skirstant vaikus į nedideles grupeles, vadovaujamasi teisingumu ir lygybe, pripažįstant vaikų kompetencijas, pastangas, daromą pažangą. Sukuriamos situacijos, kuriose vaikai betarpiškai bendrauja, keičiasi vietomis ir padeda vieni kitiems siekti pozityvaus rezultato, įveikti sunkumus, apsispręsti, pratintis reikšti mintis, suvokti skirtingumus, būti savarankiškesniems, mokytis ir bendraamžių. Siekiama vaikų savitvarkos formavimosi, pasiūloma vaikams priemonių, skiriant tam laiko ir atitinkamai sutvarkant aplinką, kad joje vaikai galėtų pasirinkti ir planuoti savo veiklą. Aiškiai suformuluojama, kokio elgesio tikimasi iš vaikų, bendrai kuriamos taisyklės.
Šeimos dalyvavimas	Skatinamas šeimų dalyvavimas lopšelio-darželio veikloje. Suteikiama informacija šeimoms, kokiais būdais grupės gyvenime gali dalyvauti užsiėmę tėvai – tai žinutės, grupės knyga, telefoniniai pokalbiai, pasiūlymų dėžutės, žaislo ir knygelės kelionė į namus su aprašymais. Numatoma, kaip šeimos bus įtraukiamos į ugdymo procesą, kaip bus švenčiamos šventės, vakaronės, rengiamos parodos, organizuojamos išvykos. Pasikviesti šeimos narius pagal jų norą įsijungti į grupės veiklą dalyviais ir padėjėjais – pademonstruoti, kokius nors ypatingus savo gebėjimus ar pomėgius, paskaityti knygelę ar vaidinti pasakėlę, padėti vaikams užbaigti darbelius, talkininkauti gaminant maistą, sutaisyti žaislus ir ugdymo priemones bei įsigyti naujų, padirbėti ir padėti gražinti bei tvarkyti darželio aplinką, Įkurtas šeimos kambarys, kad šeimos nariai galėtų susitikti vieni su kitais, rengti tėvų susirinkimus ir seminarus, aptarti su šeimos nariais vaiko veiklą, pažangą namuose ir darželyje, pasiūlyti, kaip tobulinti vaiko ugdymo būdus. Kaupti informaciją apie vaikų ir jų šeimų socialinę, kultūrinę namų aplinką ir išlaikyti konfidencialumą.
Planavimas ir vaikų vertinimas	Planuojamos pedagogų parinktos ir vaikų pasiūlytos temas ir projektai. Kuriami planai, atspindintys visuminį požiūrį į vaiką ir numatomas aktyvaus ugdymo ir vaikų vertinimo metodų panaudojimas. Įtraukti veiklas į

	dienos planą, kurios geriausiai atitinka vaiko ugdymosi stilių ir gebėjimus, išlaikyti balansą tarp ramios ir judrios veiklos grupėje ir lauke, individualios mažose grupelėse ir didelėse grupėse. Planuoti kartu su šeimomis, kitais įstaigos specialistais sukuriant įvairesnę ugdymosi aplinką. Rinkti informaciją iš tėvų apie jų turimą patirtį, jų lūkesčius dėl vaiko ugdymo ir panaudoti ją planuojant veiklą su vaikais. Rinkti vaikų rašto, dailės, darbų pavyzdžius, skaitymo balsu įrašus ir taikyti įvairius vertinimo metodus. Vertinti vaikų su specialiaisiais poreikiais daromą pažangą ir atsižvelgti į jų individualius ugdymosi poreikius.